

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ANTON CHRISTENSEN LAIER

Min Kamp

Selvbiografi

ARK

Biografisk tidslinie

1883

Laier fødes den 19. november i Aarestrup, midtjylland.

1902-07

Assistent og portør ved kirurgen professor Rovsings klinik i København. Efter faderens død overtager han arbejdet på fødegården.

1916

Landvæsenselev på Kalundborg Slots Ladegård.

1919

Bosætter sig i København for at tage preliminæreksamen. Lever af diverse beskæftigelse som hestehandler, kontorarbejder og som producent af håndcreme.

1921

Student.

1926

Teologisk embedseksamen. Rejse til Tyskland, Frankrig og Italien.

1927

Ansættes som kaldskapellan i Hjallerup.

1930

Ægteskab med Mette Marie Andersen Papsø, landmandsdatter fra Thorning.

1935

Under en Europarejse i bil oplever Laier et monumentalt krucifiks på en krigerkirkegård fra 1. Verdenskrig.

1936

Inspireret heraf skaber han sin første skulptur, det store Cementkrucifiks, som rejses i præstegårdens baghave.

1937

Konflikter med menighedsråd og kirkelig øvrighed medfører, at der rejses krav om, at pastor Laier lader sig mentalundersøge. Laier nægter dette ved en personlig samtale med kirkeministeren. Han pålægges derpå at modtage en offentlig irettesættelse i Hjallerup kirke søndag den 8. august. Laier udebliver fra irettesættelsen og afskediges i nåde med pension. Da Laier nægter at flytte fra præstegården, sættes han og hustruen Mette Marie i december måned ud af kongens foged. Parret flytter derpå til en grund nord for Hjallerup, hvor de bygger sig en mindre bungalow, der i de kommende år bliver rammen om familiens liv og om den skulpturpark, pastor Laier opbygger. Skulpturhaven bliver et yndet udflugtsmål for tusinder af besøgende igennem 1950'erne og 60'erne.

(Fortsættes på bagflap)

ANTON CHRISTENSEN LAIER

Min Kamp

Min Kamp

Anton Christensen Laier (Pastor Laier).

Redaktion: Klaus Christensen & Lars Kiel Bertelsen.

©1998 forlaget ARK.

Willemoesgade 4, 2.th.

DK-8200 Århus N.

Tlf. 86 10 81 41.

Tryk: Clemensstrykkeriet, Aarhus.

ISBN 87-985697-3-2

Udgivet med støtte af:

Dansk Forfatter Forenings autorkonto

Nordjyllands Amts undervisnings- og kulturudvalg

Spar Nord Fonden

Personerne:

»Pastor Bedstefader« *alias* pastor Laier

Lærer/sparekassemand »Jajsen« *alias* lærer Andersen
(Lærer Andersen var Laiers vigtigste modstander i striden i 1937)

»Bipeter« *alias* biskop Paul Oldenburg
(Biskop Oldenburg repræsenterede den kirkelige
øvrighed i striden)

Provst Jensen
(Provst Jensen var Laiers umiddelbart foresatte, og
derfor inddraget i striden, men var på trods deraf
vældigt af Laier, som i fiktionen lader ham optræde
under eget navn)

»Jøjse« *alias* Thomas Jensen
(Thomas Jensen var menighedsrådsformand i
Hjallerup og en af dem, der indsendte skriftlige
klager over Laier)

»Pastor Co« *alias* pastor Claussen
(Pastor Claussen fik embedet i Dronninglund i stedet for Laier)

Og mange flere...

Forord

Pastor Laiers selvbiografi er på alle måder et *stridbart* skrift, et skrift der gør modstand, slår knuder (ofte også på sig selv), stritter imod... Det viser sig allerede i skriftets titel, *Min Kamp*, som på det tidspunkt, bogen blev skrevet (formodentlig umiddelbart før 2. Verdenskrig), kaldte på andre og stærkere associationer end i dag. Hvilken dansker kunne på det tidspunkt ønske sig at blive forbundet med *Mein Kamps* forfatter? Pastor Laier kunne, eller rettere: Han kastede sig med en slags anarkistisk dødsforagt ud i den risiko, fordi netop denne titel syntes at være den eneste rette.

For der er virkelig tale om et stridsskrift. Bogens hensigt er at fremstille Laiers »kamp« med det folkekirkelige bureaukrati, den kamp, der i 1937 endte med, at han blev afskediget fra sin stilling som præst i Hjallerup og med vanlig dramatik udsat fra præstegården af kongens foged. Stridsspørgsmålet handlede bl.a. om Laiers bramfri tale fra prædikestolen og om hans angreb på Hjallerups spidser, som han anklagede for hor, druk, regnskabsfusk og ukristelighed. Også menighedsrådsmedlemmerne (»rødderne«, »lemmerne«!) kom Laier op at toppes med. Forud var gået en lang og udmattende strid, der delte det lille lokalsamfund i to, og som gav Laier et sår, som han aldrig rigtig forvandt, men som i de efterfølgende år udkrystalliseredes i hans kunst.

Men forud var også gået et langt og usædvanligt liv. Det er denne opvækst og udvikling, Laier skildrer i bogens første del. Her møder vi en mildere mand, en mand, som efter en fattig opvækst på heden og et langt, sejt træk for at opnå den eftertragtede uddannelse, stadig ser på verden med undrende, barnlige øjne – ofte fascineret, lige så ofte skræmt over »det store ukendte«. Denne mand er kærligt selvironisk, grænsende til det selvudleverende. Han har et skarpt blik for sin egen svaghed og en overstrømmende kærlighed til den ægte godhed.

Beretningen bæres af disse to stemmer, der undertiden fletter sig sammen, så man ikke ved, hvilken af dem man hører. Men der er

også en anden stemme i bogen. Laiers stemme blander sig med en slags baggrundsstøj, en mumlen, der lyder af Danmark i 1930'erne: Bondesamfundet der forsvinder, religiøse anfægtelser, cigarer, kaffe og citronvand, Indre mission og Grundtvigianisme, KFUM & K, det tillukkende og lastefulde København, »Uge Journalen« og »Kri-steligt Dagblad«, psykoanalyse, spirende fascisme og arbejdsløshed, social nød og social stræben, hjemvendte sønner fra Amerika (som Dan Turèll sagde: »Det var altid Poul Reichhardt!«) og meget, me-get mere.

Virkeligheden presser sig ind i fiktionen, ofte endda helt kon-kret, som når sagsakter eller breve indsættes i manuskriptet. Lai-er overgiver sig til denne stemme, denne mumlen, og måske er det der- for, manuskriptet slutter så brat. Pludselig holder han op med at skrive. Måske har det banket på døren, og han har fortsat sin tale med en besøgende; måske han simpelthen blev træt af striden? Det ved vi ikke, men dette ufærdige, fragmenterede, er et træk der går igennem hele Laiers produktion. Det gælder også hans skulpturer og malerier. Der står altid en dør åben, der er altid en ufærdig brud- flade, en revne eller et ar, som åbner fiktionen og lader os skue ind i virkelighedens verden (i cementskulpturerne er det f.eks. indmaden af gårdsdagens aviser, der titter frem i revnerne og giver os et brud- stykke af en historie).

* * *

Min Kamp er ikke Laiers eneste selvbiografi. I pastor Laiers skriftlige efterladenskaber, som også rummer en række skuespil af selvbiogra- fisk tilsnit, stakkevis af prædikener, breve, sagsakter osv., fandt vi tre selvbiografier: Foruden nærværende selvbiografi skrifterne *Bonde- fangeri og landets dybeste fornedrelse* og *Barnet der blev til pastor Lai- er*. Dette materiale består af nummererede, håndskrevne dokumen- ter med parallelle beretninger om Laiers tilværelse fra barndommen og frem til afskedigelsen i 1937. Det samlede skriftkompleks er på godt og vel 500 sider, skrevet på tynde A4 blokke eller mindre pa- pirlapper. Materialet er desværre inkomplet, idet passager i den fort- løbende nummering slet og ret mangler. Ved efterfølgende, grundige gennemsøgninger er disse sider heller ikke dukket op, hvorfor de må betragtes som bortkommet. Det drejer sig heldigvis om relativt

få passager, for *Min Kamps* vedkommende om siderne 108-25, som vi har erstattet med et uddrag fra *Barnet der blev til pastor Laier*.

Der er tale om tre beretninger, der kronologisk og i store træk også indholdsmæssigt følger samme udvikling, med hovedvægten lagt på barndommen, studie- og ungdomstiden, samt årene før og under kirkestriden. De tre varianter er dog forunderligt umage derved, at de er skrevet i henholdsvis faktuel 1. person ental («jeg»), faktuel 3. person ental («han», «pastor Laier») samt fiktionær 3. person ental («pastor Bedstefader»). Sidstnævnte, nemlig nærværende fiktionsversion, indledes dog i 1. person, men skifter brat til 3. person efter ca. 40 sider. Ingen af versionerne er daterede, men der er grund til at antage, at *Min Kamp* er skrevet først, formodentlig umiddelbart før udbruddet af 2. Verdenskrig; at *Bondefangeri og landets dybeste fornedrelse* er den næste, formodentlig skrevet i anden halvdel af 1940'erne; og endelig at *Barnet der blev til pastor Laier* er den sidste, formodentlig skrevet omkr. 1954.

At valget for denne offentliggørelse faldt på *Min Kamp*, er grundlæggende et udtryk for redaktionens vurdering. Som sagt er de tre versioner, hvad angår historie, kronologi, begivenhedsrækkefølge og -indhold, stort set identiske, hvorfor der ikke findes dokumentaristiske grunde til at vælge den ene frem for den anden. Men *Min Kamp* er, mener vi, i al sin obskure og krøllede sproglige forunderlighed, den mest indholdsrige og fascinerende. Fiktionsformen har åbenlyst betydet, at Laier skrev sig mere direkte ind i den historie, som det var ham nødvendigt at gøre synlig. Fortællingen er mere mættet og associationsrig end de andre versioner, fuld af groteske og skæve vinkler. Det er vigtigt at tilføje, at fiktionen (formentlig) ikke lægger opdigtede historier til den faktuelle begivenhedsrække, men at begivenhederne til gengæld er kraftigt karikerede. Bogen rummer en lang række egen- og øge-navne, som refererer til konkrete, historiske personer og steder. F.eks. er Aalborg omdigtet til »Kaalborg« og Hjallerup til »Rallerup«! Disse omskrivninger er bevaret i teksten uden ændringer, men er i de tilfælde, hvor vi har skønnet det nødvendigt, forklaret i en note.

I nærværende version har vi bestræbt os på at gengive teksten så præcist som muligt. Dog har vi for læselighedens skyld valgt at tillempe teksten til nutidig retstavning og tegnsætning, ligesom vi har tilføjet enkelte ord, hvor der var åbenlyse lakuner i teksten. Kapitel-

inddelingerne er også vore, undtagen »I menighedsrådenes klør«, som Laier selv har noteret i teksten. Redaktionens tilføjelser og bemærkninger er angivet med kantede [parenteser]. I en række tilfælde angiver Laier i teksten, at hér skal et brev eller en dagbladsartikel indsættes. I det omfang, det har været muligt, har vi fundet det pågældende materiale frem og trykker det bagest i denne bog som bilag.

Vi takker varmt Laiers søn, Benni Jens Peder Papsø Laier, for generøst at have stillet manuskriptet til vor rådighed. Vi håber at denne udgivelse må være med til at tegne et mere komplet billede af den blandede personlighed, som vi, der skriver disse linier, kun kender gennem hans kunst.

Klaus Christensen & Lars Kiel Bertelsen

Min Kamp

Barndomserindringer

Jeg har kun været dødsangst to gange. Hvor gammel jeg var første gang ved jeg ikke.

Første angst var som et lynglimt i en begsort nat. Jeg har ingen erindring hverken før eller lang tid efter om min tilværelse. I dette erindringsglimt ser jeg netop mig selv som en ussel lille purk klynge mig fast til min moders kjole, mens hun stod og trak kærnestaven i et voldsomt lyn- og tordenvejr. Det var ikke lyn- og tordenvejret, der gjorde mig angst, men det var angsten på min moders ansigt.

I næste erindringsglimt ser jeg mig legende med naboens småpiger i sandgraven, der lå midtvejs imellem gårdene. Den største syntes jeg var så køn. Det øverste af hendes lyse hår var samlet i en fletning med rødt bånd over det løse nakkehår. Når hun sad og skrev i skolen med tungen langt ud af munden, følgende pennen, kunne jeg sidde stille i henrykkelse og glemme alt. En morgen blev jeg sendt et ærinde ned til hendes hjem, og da de ikke var stået op, kom jeg ind i sovekammeret, hvor de alle lå. Jeg turde næsten ikke se efter hende, men kunne ikke lade være. Jeg syntes: Ak, den fader der sådan kunne se på hende, lige så meget han ville! Åh, hvor jeg græd, når mine brødre drillende kaldte mig »Maries mand«. At bære hendes taske og sager fra skole var min herlighed.

I nat, sagde Moder, da vi var ved at bygge, kommer I til at ligge i sandgraven. Skyggerne fra vores gård på den høje bakke var så lange, så de nåede helt ned over slejen* med sandgraven. Jeg tænkte: »Bare Marie var nær ved«.

Vi var ved at vænne lammene fra. I aften skulle de skilles fra fårene. Jeg stod i døren for at møde dem. Et ville smutte med ind, jeg greb det, men det var vildt og sprælsk, det sprang min hånd imod dørkarmen, og det gjorde så ondt. Grædende løb jeg ind til Mor. På

---

* Slejen: Dalsækning ved barndomshjemmet i Aarestrup.

vejen fik jeg at se, at tommelfingeren vendte baglæns, så græd jeg meget stærkere. Om aftenen gik Fader med mig op til den kloge mand. Han kunne nu ikke gøre noget ved fingeren, men hans kone gav mig mange stykker hvidt sukker. Så blev det bestemt, at vi næste dag skulle køre til »Doktor«.

Jeg blev lagt i bagenden af vor kassefjedervogn, og Far og Mor sad i agestolen. Der var to mil. Da vi havde kørt den første, kom vi forbi nogle høje stænger med et vist mellemrum imellem hver. Jeg tænkte, at hver mand havde sådan en stang. Og jeg undrede mig, om vi ikke snart var ved doktorens stang.

Inde i hans venteværelse var der et billede af en hund, der havde et klæde bundet om hovedet for tandpine. Da jeg kom ind gav doktoren en lille kage, og uden at jeg vidste af det gav doktoren et lille ryk i fingeren. Moder hørte uden for at jeg klynkede »Av!« Så kørte vi hjem. Dagen efter i skolen tænkte jeg, om jeg nu ikke var regnet lidt mere af Marie.

En lidt fjernere nabo havde en datter, der blev »lokket«, som det hed. Der gik flere gisninger om, hvem der kunne være den skyldige. En dag vi gik fra skole med andre nabobørn, i hvis hjem der bandedes, kom jeg til at sige: »Det er nok Adam den Satan«. Jeg var selv helt forundret over at kunne rime. Banderne grinede af det. I mig var der straks strid og angst. Hjemmefra vidste jeg, at det var galt. Men de store banderes smil og grin var som en anerkendelse og befrielse. De spottede os ellers som hellige. Jeg glemte det igen. Men en dag jeg kom drivende op ad bakken med færene, kom min ældre broder imod mig og sagde med meget truende mine, at han ville sige til Mor og Far, at jeg havde bandet.

Jeg blev angst og turde ikke gå ind til middag. Jeg skyndte mig, og så snart jeg havde fået færene ind, krøb jeg op på ladet, skønt jeg var meget sulten til »maden«. Deroppe lå jeg og gemte mig i angst for at blive fundet. Da jeg havde ligget i cirka fire timer og lyttet til mit hjerte, og om der kom nogen for at straffe mig, kunne jeg ikke holde det ud for sult længere og listede ned. »Jamen barn, hvor har du da været?« sagde Mor, som om hun intet vidste.

»Hvis du vil følge med til orne med soen, skal du få lov at dele en turnips med mig, som vi tager med«, sagde min broder Mads en dag

til mig. »Hvor får I da disse roer fra?« spurgte Mor. »Dem har Balle givet os«, svarede Mads. Jeg blev ilde til mode; jeg vidste, at de var stjålet. Men hvor var det en herlig tur de tre fjerdingvej, at drive med soen, som selv kendte vejen, bare vi havde roen at stræbe på.

»Hvis du vil følge med i eftermiddag med fårene«, sagde Mads en anden dag, »så må du få disse to skrivebøger med billeder på, og så dernede i heden, dér er ligesom en seng, hvor vi kan ligge i læ«.

Knapt havde vi fået os lagt rigtigt til rette og set billederne, før fårene var væk. Mads fór afsted i angst, og jeg sad skrækslagen tilbage, grebet af ensomhed og det store ukendte. Mads kom ikke. Fårene var nok forsvundet over bakkerne ad Vallebæk til.

Jeg begav mig grædende ad hjemvejen til, fyldt af rædsel for et sted hvor de sagde, at ilden fra Helvede brændte op fra jorden, fordi ejeren af jorden var så ond. Men samtidig var jeg skamfuld over at have snydt den stakkels Mads, der havde givet mig det bedste han havde – to uskrevne skrivebøger med billeder.

Den samme Mads snød mig engang. Vi skulle »til mølle«, jeg havde fået lov til det. Jeg havde fået studene spændt for og skulle lige ind at have en trøje på. Imens snuppede Mads tømme og satte studene i trav ned ad bakken. Fader stod og så på det og sagde ingenting. Sådan en tur var noget af det bedste vi drenge vidste. Der var så meget at opleve derovre. Vor gård lå i en dal med bæk, der løb ud i Karup Å. Møllen lå i en anden dal med bæk, der løb ud i samme å. Disse to dale løb parallelle. Derimellem lå den øde hede med pletter opdyrket, men ingen huse langs hedesporvejen. For os drenge var det sjovt at køre der, hvor vi ellers trak barfodede med kreaturer. At age er altid bedre end at gå. Et studekøretøj med krydstømme satte vi højt. Det allerbedste ved turen var, når vi havde fået studene sat ind i stalden, hvor rotterne løb som en hær på flugt, da at blive inviteret op til Møllerens for at spise. Der fik vi så meget smør på brødet. Jeg kunne ikke forstå, at Moder smurte så knapt af sådan noget blødt noget; jeg tænkte barnligt, at det svandt da lige meget, enten man tog lidt eller meget på kniven.

Når vi så havde fået alle de gode mellemgadder, vi kunne sætte til livs, kom turens største nummer. I sidehuset til Møllegården boede en gammel mand, der hed »Kræmmer-Hans«. Han var rømmet som dreng, ingen vidste hvorfra. Og ingen vidste noget om ham. De

sagde, at det blev værst, når engang han var død, for han kunne ikke blive begravet, fordi der ikke kunne skaffes dåbsattest. Han fulgte aldrig nogen vej, men gik altid tværs på. De sagde: »Det er for ikke at møde politi«. Han handlede med alt småt imellem himmel og jord. Inde hos ham var der halvmørkt og aldrig gjort rent. Der var en lugt af hemmelighed og lig, som vi syntes godt om. Han syede sko og kasketter af klude. Vi var lige kedede af at gå med begge dele. Men det bedste af hans kram for os var lommeknive, spilværk, ure og deslige. Der kunne vi lave en byttehandel.

Han mødte sommetider troldtøj ved Tinghøj på hans natlige vandringer, sagde han.

Vort det bedste om sommeren var ferietiden. Ikke at vi fik ferie, nej, vi var bange for at Fader skulle se os ledige, da skulle han altid finde på noget, vi skulle gøre. Kun en halv dag kan jeg aldrig glemme. Da var vore fætre der fra København, og vi fik lov at lege med dem fra middag til aften.

Grunden til at den tid var så god, var at de kunne så meget, vi drenge på gården ikke kunne. Og vi prøvede dem i alle vore kunster. De turde hoppe fra hanebjælken ned i høet under den rigtige bjælke. Vi prøvede dem i bækken, om de turde gå i høller.* Men de kunne svømme henover dem. Og de kunne flyde. Vor kunst bestod kun i at hoppe og sprøjte. Så var de så hvide i huden som flæsk. Selv var vi næsten sorte af sol, og det kunne ikke gå af i vask. Vi var syv drenge og to piger, omtrent så hurtig efter hinanden som muligt. Drengene blev klippet af Fader til højtiderne og så til Knudstrup Marked med uldsaksen. Det var en af vores store angster. »Hvis I ikke sidder stille«, sagde Fader, »så klipper jeg i øret«. Og det gjorde han. Vi troede at kunsten var så vanskelig, så det skete for vanvare. Blodet løb. Nabokonen sagde: »Nå, I har nok fået klippet til Jul, etc.«

Jeg husker tre dage i skolen. Den første dag fulgtes jeg med Mads. Jeg var ligeså angst som den, der førtes til galgen. Heden, lyngvejen, Mads og mig selv kan jeg altid se for mig. Jeg vidste, at degnen tampede af lyst. Jeg har endnu ondt af mig selv, ved at kalde tilbage i

---

* Høller: Gruber i bunden af et vandløb.

erindringen det øjeblik, han kom ind i klassen. Jeg ser ham stor og tyk i strikketøj komme ind med rødt, ondt ansigt. Jeg følte en mærkelig, næsten sød dirren og vibration i min krop, som jeg aldrig havde mærket før. Degnen gik på kroen i hvert frikvarter. I den tid passede vi selv skolen og hans landbrug. Så en gang under hans fravær havde vi drenge plukket røde tjørnebær, og inde i klassen kastede vi med dem. Degnen havde sat en af de store drenge, hvis fader han kunne med, til at skrive op, hvem der lavede spektakel.

Da uhyret kom, læste han navnene op og bad den første at komme op. Denne smed han forover med maven nedad på sine knæ, og så slog han med hånden i enden, alt hvad han kunne trække. Jeg blev den sidste. Under ventetiden mærkede jeg igen denne underlige dirren og vibration i hele kroppen.

Kløene tog jeg ingen skade af, men af skam turde jeg ikke sige det hjemme. Da de fik det at høre, havde de ondt af mig. Dermed syntes jeg at jeg var godt hjulpen.

Vor fader blev kaldt for »Helle P' Laier«* og vi »Helle knejte«. Det klagede vi til Moder over. Hun sagde, at det skulle vi være glade for. Vor fader var sognerådsformand og i skolerådskommision. Og degnens meddrikkere havde holdt på, at os turde han ikke slå. Han holdt derimod – og vandt.

En dreng fik så mange tæsk af reb, så han senere fik lægeattest på, at hans brystsyge stammede fra degnens klø. Hans fader, en stor mergelarbejder, fortalte at han var gået efter degnen en aften med træskoene i hånden: »Havde jeg truffet ham...«

Siden var det stadige omkvæd: »Han skulle sættes af«. Men provsten ville ikke. Fra den tid har jeg antipati imod klø i skolen. Og jeg blev svært ophidset ved en dag i 1936 at læse, at lærer Hazelius ved et skolemøde havde talt om mere disciplin ved spanskør. Den nat oplevede jeg igen min barneangst for klø af et fordrukket uhyre. Om morgenen, straks det blev lyst, stod jeg op for at skrive en artikel derimod. Jeg så den imidlertid ikke i noget blad. Mit syn er, at det er de usleste lærere der kommer til at slå mest, og det er de fattigst udrustede både åndeligt og legemeligt, der får de fleste klø. Ja, endnu kan jeg komme til at dirre af harme ved tanken. En god socialdemokratisk arbejder, jeg talte med derom, sagde: »Det er vel

---

* Dvs. »Hellige Peder Laier«.

et overstået stadium«. Seminaristerne kan i deres fagforeninger tilvinge sig løn efter behag, men det bliver de ikke bedre af. Når jeg ser en af disse seminaristgrever i deres skolepaladser med deres luksusbiler, og de arbejdsløses magre, blege børn i deres gamle gummistøvler og pjalter, og ser deres hjem dårligere udstyret end den fede lærers svinesti, harmes jeg til rysten.

Den tredje dag jeg husker i skolen, blev jeg af en af degnens velyndede drenge styrtet baglæns ned i kartoffelkælderen, der var sat af kampesten inde i skolestuen. Lemmen stod åben, da pigen havde været dernede og glemt at lukke den. Den samme dag sladrede drengen også om mig og gjorde nar af mig for mit arbejde.

Jeg kom godt fra det med kælderen, men udenfor var der en tom kalkkule, jeg blev skubbet næsegrus ned i. Da var der en anden dreng der fik så ondt af mig, så han gav mig et blankt lille tandhjul til et lommeur. Dette satte så meget mod i mig, så jeg løb hen og gav den onde knægt en ordentlig lussing bagfra, da han stod og spillede klink og var bøjet bagud for at kaste. Så snart den havde smældet skreg jeg, idet jeg undløb: »Det var mig«. Men ak og ve, før jeg sansede, ramte en stor sten mig på knoglen, så jeg var lige ved at synke, men jeg løb og gik så rank jeg kunne, for at den onde ikke skulle glæde sig.

Omsider, da degnen ikke kunne sættes af, blev der oprettet en friskole. Det er mit løsen: Friskole med flydende skolepenge, så alle børnene er lige rige overfor hinanden og for læreren. Da får den gode lærer mange børn, og det bliver personlige forhold. Forbilledet for mig er Dickens' *The old Schoolmaster*. Den dårlige lærer kan ikke bestå, han kan da gnave alle de andres »ben«.

Skolebespisning kan jeg heller ikke fordrage – lige så lidt som centralskoler. Børnene opdrages derved til en ensartet, uopfindsom, utugtig hob, og hjemmene ødelægges.

Føden i vort hjem var om morgenen kogt kartoffel, mel-og-mælk-dyppelse og et bitte stykke flæsk. Fader satte ild og kartofler på, når han kom op. Så fodrede han kreaturerne. Derefter kom Moder op og lavede dyppelse og stegte flæsk. Nu blev der kaldt på os. »Kan I så møde«, sagde Fader, og vi rakte alle armene ud langs bordkanten, så der var en vold rundt omkring bordkanten af ene børnearme, derpå kom Fader med gryden og hældte alle kartoflerne ud, så

de trillede på bordpladen. Så gav enhver af husets indvånere sig til at pille så mange kartofler, han mente at kunne spise. Min ældste broder var så klog, så han dækkede sin dyngge til med pillinger, for at kartoflerne kunne holde sig varme indtil han var færdig med at spise.

Det værste var med flæsket, det delte Moder meget viseligt ud, men vi holdt nøje øje med delingen. Og det lød næsten altid: »Han fik mere en a gjoe«. »Så kunne du jo have gjort noget mere«, sagde Fader. »Put det nu ind i munden«, sagde Moder, »så er dér mere kød«. Til sidst sad vi næsten og græd allesammen af bare misundelse. Det samme fik vi til middag, og det gik ligesådan til.

Til aften fik vi groft rugmelsgrød med sukker på. En særlig lækerbidsken var det, når vi fik sirup i. I gården på heden opvoksede der ni store, brede børn, alle sunde og kloge, på denne måde og ved denne kost. Den eneste, der efter biskop Oldenburgs mening skulle være »noget nervedbrudt«, da jeg var allerstærkest, og da jeg havde talt om bredt guldkors på fløjls mave, var forfatteren hertil.

Hos præsten syntes det at gå mig godt. Moder så allerede en præst i mig en dag jeg kom fra præst, da jeg kom oppe over bakken med hvid skjortelinning og lange bukser. På selve konfirmationsdagen var der genvordigheder nok. Jeg havde fået lov til at få hvid krave. Jeg var selv i Thorning for at købe flippen. Men den kunne jeg ikke få på. Knaphullerne var så stramme. Jeg måtte have en anden til at knappe den, og flippen blev temmelig snavset forinden. Jeg måtte stå i min ældre broders sko. Men alt dette opvejede præstens særlige ord eller bøn til og for mig foran alteret. De andre spurgte: »Hvad sagde han til dig?« Og det var ord jeg gemte i mit hjerte. Han sagde: »At du må blive taget til den gerning, Gud vil«.

På den tid blev der spået så meget om jordens undergang, som en mand havde regnet ud efter åbenbaringer og skrevet en bog om. Det lød fra mund til mund: »Har I læst den bog om verdens undergang?« »Nej, hvor kan den fås?« »Ved Maatens, for de har begge to tjent ved en præst«, lød svaret. Den læste børnene og blev så angste, at de ikke turde gå ud om aftenen. Hverken for at give heste eller vort eget ærinde eller ad by. Jeg var klar på, at jeg kunne blive atten år inden verdens undergang. Men jeg gik og grundede på, hvad jeg kunne nå at blive i de frie år.

Ungdomsår

»Jeg kunne høre du gik og messede ude i heden i aften«, sagde min ældste broder en aften vi stod og skar hakkelse, »tror du, du skal være præst?« Da gik jeg virkelig og regnede ud på, hvad hver af os brødre kunne blive, og så prøvede jeg at sætte bestillingen eller titlen foran hvers efternavn. Nå, ingen af dem blev hvad jeg gættede på anden end mig selv. Og hvor længe var Adam i paradiset?

Jeg måtte sande med skriften, at »menneskets herlighed er kun som en damp, der er til syne en liden tid og så forsvinder«. Ak, det var en hel anden herlighed da jeg først var blevet omvendt og fik profetens ord: »Deres blod vil jeg kræve af din hånd«. Lovet være Herren for mine tolv anbefalinger, modstandernes anklageskrifter.*

Hvordan jeg skulle bære mig ad med at komme til at studere, forstod jeg ikke. Min ældste broder prøvede det. Vores nabos søn også, men det gik ikke. De var endda kommet til de rette skoler. Min broder var i København. Den anden i Viborg, men dertil var tre mil uden bane. Jeg kom ud at tjene hos en lille gårdmand i nabosognet, da jeg var 16 år gammel. Fader antydede min livsvej, hvad jeg først senere forstod, men det var Faders egen. Han sagde det med få ord en dag, vi kom fra mergelgraven over engen i smørblomstertiden: At få en plads, tjene tro, og få datteren – det var hans måde at sige det på. Det blev nu ikke datteren, der hvor jeg først tjente. Det stod i mig at jeg skulle læse, og København dæmrede i mig som mål.

Efter to års forløb fik jeg plads hos en troende skovfoged, der fra hjemegnen var flyttet til Fredensborg. Jeg kom målet lidt nærmere. Der drev jeg ejendommens tyve tdr. land og kørte i skoven.

I byen så jeg efter skoler uden at vide hverken ud eller ind. Jeg fik at vide, at der var en skole dér, hvor der gik en stor dreng fra nogle, jeg kørte brænde til. Jeg kiggede derind i skolegården, når jeg kom på min brændevogn. Jeg så efter navnet, gik der forbi når jeg var fri. Ak, tænkte jeg, hvem der bare kunne gå der. Det var vistnok en sådan, man skulle på. Jeg spurgte skovfogeden, bare sådan at han ikke skulle ane noget om mine tossede tanker. Jeg holdt mine inderste

---

* Laier henviser til de 12 menighedsrådsmedlemmers klageskrifter, som indgik i tjenestesagen i 1937.

ønsker i mig, og det blev jo ikke til noget. Jeg måtte jo nok til København ligesom min broder.

Så en søndag først i juni efter at have grundet meget derpå og fået lagt det til rette uden særligt at meddele mig til andre, kørte jeg afsted ad København til ad Kongevejen. Mads tjente inde hos professor Rovsing, og Kresten havde også plads derinde i hovedstaden. Disse to var ældre end jeg. Kresten var ældst.

Da jeg nåede ind ved Vibenshus, kom der et køretøj, jeg altid har kunnet se siden. Fire heste for, og kusken strakte hænderne ud så langt han kunne række med tømme og pisk. Han sad så højt, og bag i vognen lå der et par mennesker dybt nede, og det gik i strakt karriere. Langt inde på den anden side af den åbne mark, der var fyldt med græssende heste, lå de høje huse, som jeg aldrig havde set mage til. De var meget højere end husene i Viborg og slottet i Fredensborg. Der stod en røgdis over hele staden, som den lå foran mig der i sommersolen. Ak, da begyndte mit hjerte at banke. Menneskene hastede forbi mig så fremmede. Angst var der i mig for bondefangerne. Jeg vidste ikke hvad det var for nogle, og hvordan de så ud. Men jeg var blevet svært advaret: »Spørg aldrig andre end betjente«. Ak, tænkte jeg, hvordan skal du da finde Mads, som du har sådan en ret til, i denne store by, iblandt alle disse fremmede mennesker.

Nu var der tre hovedveje derind – hvilken af disse, der gik så vidt fra hinanden, var det mon? Der var en snurren og summen derinde fra som fra en kogende gruekedel.

Der var ingen politibetjente at se nogen steder, og selv om jeg nu fandt den rette vej, så boede Mads måske helt i den modsatte ende af byen. Jeg var bange for at blive stående, for så kunne bondefangerne jo få øje på mig. Jeg slog ind på den vej, jeg syntes så ud til at gå til den lyseste del af byen.

Da jeg endelig kom ind, hvor husene begyndte, så jeg straks en betjent. Jeg var en lille karl, da jeg af nød vovede mig hen til den fine mand i al det blanke, så ret og rank og stærk han var. Det var alligevel mere end skovfogeden i al hans stads.

Jeg spurgte efter Rosenvængets Allé 34, som jeg havde set på alle Mads' breve. »Anden gade til venstre et stykke nede«, var svaret med hånden ved hjælmen. Der var vel nok orden i kongens by. Jeg trak og talte. Jamen, dér stod jo Rosenvængets Allé – som Mads altid skrev to gange på hvert brev. Der var ingen færdsel, numrene kom

2-4 og det gik stærkt. Jeg var ved at blive en hel karl igen.

Så stod jeg pludselig foran et skilt på lågen, hvorpå der stod: Prof. Rovsings Klinik, nr. 34. Ak, ligesom der netop stod på alle Mads' breve. Nu var jeg hyt,* her kunne jeg stå trygt lige så længe det skulle være. Mads' hjemlige ånd var som over mig. Men Mads kom ikke. Så jeg måtte da til at finde ind. Nu gjaldt det om ikke at løbe på nogle af de fine. Tænk, hvis man nu rendte på professoren selv. Knap kunne man jo et ordentlig sprog. En blanding af jysk og sjællandsk, som man selv var undseelig ved. Man kunne jo ikke svare eet til tusinde.

Jeg listede ind ad porten nærmest ved og vovede næsten ikke at se til de andre døre. Straks jeg var kommet forsigtigt imellem portene, kom der en jævn, rødhåret pige, der nok så lidt bestemt, men dog beskeden ud. Jeg sagde: »Jeg er Mads' broder, er han ikke her?« »Jeg ved ikke om han er hjemme«, sagde hun, »men nu skal jeg vise Dem, hvor hans værelse er«.

Åh, da jeg kom derind i hans kælderværelse, kunne jeg kende på alle sagerne, at her boede Mads. Nu syntes jeg, at selv om Mads ikke var der, så var alle genvordigheder og eventyr overstået.

Det varede længe før Mads kom, så jeg så hans sager efter. Der lå alle hans barberrekvisitter. For narrestreger gav jeg mig for første gang til at håndtere en kniv. Det kom jeg tidlig nok til, thi da først dunet var fældet, kom der skæg, som jeg snart måtte tage to gange daglig.

Da Mads kom, var han jo helt blevet københavner. Se, hvor han så fin ud i sin uniform, og som han nu kunne tale. Da Mads kom i sit private tøj, syntes jeg at han lignede helt en læge. Og dem snakke han om, som om de var dus og fælles om det hele. Professoren var Mads stolt af, som tjenesteskabet i gamle dage af deres herskab.

Der var pænt i Rosenvænget den dag, og sikke mad. Mads var scenevant i hele byen som hjemme i Gribsdal. Vi var tre brødre og en fætter ude på fælleden, der indgød mig så megen respekt, og spillede krocket. Til min ytring om at se lidt af byen, svarede Mads byvant: »Om søndagen skal man ud af byen«.

Denne søndag blev jeg næsten det meste verdensmenneske jeg nogensinde er blevet, og på denne søndag lavede jeg de største handler,

---

* Jvf. »at hytte sig« (dvs. føle sig vel tilpas).

jeg nogensinde har lavet på en søndag. Jeg købte for tyve kroner af Mads' brugte tøj, og så hele hans plads til 200 kroner i afståelse. »Men jeg vil selv beholde den til maj«, sagde Mads meget betydende.

Da jeg sidst på eftermiddagen skulle til at cykle til Fredensborg, fulgte Mads med et stykke. »Pakken skal du ikke døje med, den sender jeg imorgen«, sagde Mads. Nu kører vi ud af Strandvejen, så skal jeg vise dig »Bakken«. Bitte børn, der var meget mere sjov end på Knudstrup Marked.

Men ak, sikke et syn da jeg mellem kl. 10 og 12 kørte op ad Strandvejen til Humlebæk. Der var lys i villaerne, der lå som slotte oppe i himmelen. Og der var lys på sundet og der var en venlig snakken og snarren allevegne. Og der var hele lyshav på den svenske kyst. Aldrig har jeg set noget der har bedåret mig så meget, hverken Kjellerup, Viborg eller Paris og Rom.

Fra den dag begyndte der igen en løfterig, dejlig forventning i mig, som jeg havde kendt den i barndomstiden, når det var blevet lovet mig i ugens løb, at på søndag var det min tur til at komme med ad by. Hvilke søde drømme om at sidde ved Faders og Moders ben i kassefjedervognen og køre med ned til Moster. Nu var de der igen. Tænk at komme til København, blive som Mads, tjene penge og så finde en skole og studere. Åh, at blive student, præst.

De forlod mig først, da jeg var blevet kandidat og kom i kløerne på lastefulde, ganske uændelige menighedsrådsmedlemmer. De kom aldrig mens jeg var præst. Den sure præstekjole tog dem. Men de kom igen den dag, den store lygte med det lille lys i Aalborg kaldte mig for at aftale »Hjallerup Søndagsmarked«.* Siden har jeg beholdt dem.

Mens jeg gik derinde i skoven ved Fredensborg, drømte jeg så tydeligt om auditoriet, hvor jeg læste hebraisk, at da jeg kom der, kunne jeg kende det fra drømmen.

---

* »Den store lygte med det lille lys« er biskoppen (»Bipeter«, alias biskop Paul Oldenburg), som indkaldte til »Hjallerup søndagsmarked«, dvs. den offentlige irettesættelse, som Laier skulle modtage i kirken, og som han udeblev fra, hvorefter han blev fyret. Udtrykket »Hjallerup søndagsmarked« er i øvrigt Kaj Munks (fra en artikel om sagen i Jyllandsposten, den 4/8-1937).

Det var svært at få tiden til at gå, til jeg skulle til København. Næsten lige så svært som da jeg ene stod og tærskede med plejle hos Pe' Væver. Vinteren var med megen sne og frost, og jeg kørte brændte hver dag og læssede på, læssede af hele tiden, is- og snestykker med bare næver, der sad i dødt kød.

Jeg gik det meste af tiden den vinter med en mægtig tandbyld. Det stødte og huggede i den store ophovnede kind, hver gang jeg hoppede af vognen. »Der er nok en byldemor«, sagde en gammel kone, og lægen skar og skrabte kæbebenet, men bylden kom igen, og lægen var bange for ben-edder. Selv ved Rovsing kom den igen. Men der fandt de tandstumpen, der forårsagede den.

Nå, foråret begyndte da omsider at komme. Inde i de lunere kroge i skoven begyndte knopperne at svulme og grønnes, og en skønne morgen, jeg lukkede stalddøren op for at trille møg ud, var hele skoven grøn.

Første maj-dagen kom, og skovfogeden gav mig 50 kroner mere i løn, end der var lovet. »Jeg kører Dem selv på station«, sagde han afgjort på sit fynske. Da vi skiltes græd skovfogeden – det havde jeg aldrig set før, og jeg glemte det aldrig siden. Skovfogeden var altid, syntes jeg, ret kort og bestemt. Vi fulgtes næsten altid ad til kirke til provst Luhme* i Tikøb, han havde været i Bording, der kørte min fader ham gerne hver søndag, skønt der var tre mil at gå. Men da han nu var så for-rost af Fader, var han stor for mig.

Nu er skovfogeden død og hjemme hos Herren. Men den gråd på stationen har fået mig til at græde flere gange i søvne af længsel efter ham, da jeg var student i København.

Studieår i København

Jeg kom til København en dejlig majdag, da Rosenvængets kastanjer stod med lys på. Nu syntes jeg at jeg nærmede mig målet, at studere, nu var jeg da i byen. Kun var det lidt skår i glæden, da jeg så at Mads var så glad og fri ved at skulle til at være sig selv. Og jeg havde en tjeneste foran mig først.

---

*Provst Bluhme rettet til »provst Luhme«

Det første der skete var, at jeg fik en af Mads' maskinstrøgede flipper på, der var så trævlet og stiv i kanten som grannåle. Dernæst en hvid kittel hvori der manglede en knap. »Nu skal vi til lektion«, sagde Mads og førte mig igennem en lang, mørk kældergang, hvor der var en lugt som blandet af apotek og ådsel. »Doktoren er derinde«, sagde han halvhøjt, og så bankede han på en dobbelt dør til højre.

Åh, hvilket syn: På et bord, liget vort spisebord hjemme, hvor vi børn sad og mødte for »æ trind kartofler«, dér lå et lig af en mand, og doktoren stod med knive og sakse ved siden af, med bister mine. Drøbelen faldt og hoppede et par gange i mig. Doktoren ville vistnok hjælpe mig over forlegenheden. Han rakte hånden ud imod mig med lidt mildere mine. Jeg kom frem med min højre »skovlap«, thi jeg troede han ville sige goddag, som det sig hør og bør første gang man træffer een. Men om forladelse, han skubbede luffen tilside og tog fat i knaphullet hvor knappen manglede med endnu strengere mine end den første. Senere sagde han til Mads: »De skulle lære Deres broder lidt dannelse«.

Derpå gik han ombord i liget og lukkede det op med et langt veltrukket snit, og tog alle indvoldene ud, som min moder gjorde ved gris og får. Der blev en anden luftning end i min kære friske grønne skov, som jeg lige havde forladt med alle skovmærkerne. Da doktoren havde stået og vendt og drejet og vurderet, gik han, idet han sparkede til døren og sagde med gram tone: »Luk døren op!«

Da han var ude, sikken redelighed og stank. Mads kunne vist se på mig at pladsen var dyr, jeg havde købt. Han gik geskæftigt igang med at fylde ind, alt det doktoren havde rodet ud fra brystkasse og mave, hulter til bulter, tog en krumnål og gav sig til at sy den lange sprække fra hals til kønsdele sammen med sting, som når man singler en sæk. Altimens forsikrede han mig, at det ville han da hellere end fylde et læs møg.

Da han havde fået samling på liget og vasket, skyllet, spulet og klædt det hen og lagt i kiste, blev der kaldt til middag. Det var den første middag i mit liv, jeg ikke havde appetit til. Vi fik kaperssovs, og det syntes jeg lugtede som liget. Aldrig har jeg kunnet fordrage det siden. Synet af liget af sønderjyden ser jeg flere gange dobbelt – undertiden 3 a 4 lig på rad i blod hjemme i vor storstue, også efter at jeg er blevet præst.

Ved denne håndtering var jeg i fem år, og var med til at sønder-

dele masser af lig på mange forskellige måder, idet jeg udførte Mads' gerning. Det er få af ligene jeg kan huske, dog var der en kvinde, der døde vel i samme alder som min søster – i den vanskelige alder. Hvor hendes far sørgede ved liget og kærtegnede det og kyssede det. Bagefter bar jeg ham vand og sæbe, men han så meget bebrejdende på mig og sagde: »Det er min datter!« – »Ak, når sjælen blot er i Guds hånd, lad legemet kun sig udhvile og miste med synet al sans«.

Et lig skal være koldt, før der kan ske obduktion; jeg har om natten skiftet vand, der afkølede dem. Der lærte jeg hvad jeg kan af anatomi i min kunst som billedhugger.

Nu var København nået, og jeg tjente også en skilling, så nu var det tid at søge lærdom. Skole kunne jeg ikke følge undtagen om aftenen. Og sprog fandt jeg ikke der, men i patienternes aviser fandt jeg af og til navnet på en mand, der gjorde meget godt – han kaldtes af og til filantrop. Jeg gik og tænkte: Mon ikke han kunne sige noget om vejen til mine ønskers mål. En dag jeg var i byen tog jeg mod til mig og gik op og ringede på i Frederiksborggade. Jeg kom ind, og han tog meget venligt imod mig og sagde mig adressen på en skibstømrer, der lige havde været der og gerne ville have nogle elever i engelsk.

Åh, hvor jeg glad hoppede ned ad trappen for at være på vej til at studere. Jeg stillede hos skibstømreren så snart jeg kunne. Straks begyndte han at give mig lektie for og gennemgå den med mig. Vi talte til elleve på engelsk, men dette kunne jeg ikke sige rigtigt. Jeg blev ved muntert en tid. Nu havde jeg altid noget at glæde mig til efter endt arbejde – mit kære engelsk, enten i mit kammer eller på laboratoriet.

Manden forlangte intet for undervisningen, og dog tændtes der op i stuen ene for dette. Jeg syntes jeg ville vise mig erkendtlig for hans møje, og gik og grundede på, hvad gave jeg skulle give ham. Nu tændte skibstømreren ikke blot op i stuen, når jeg kom, men han tændte også en pibe. Han skulle have en pibe. Jeg købte en så flot merskumpibe, som jeg aldrig ville eller har købt til mig selv, og glad gik jeg op for at forære manden den. Men da jeg kom til døren og ville ind med gaven, sagde hans kone lidt overbærende: »Han er gået hans vej!« Piben kunne jeg ikke komme af med dér; så fik jeg den byttet i forretningen med noget andet.

Så stod jeg igen på blank bund. Vejen til mit mål syntes meget

trang. Af sorg faldt jeg i »Adam Home«. Den sang jeg højt igen ned på laboratoriet med min egen melodi, så sygeplejerskerne også gik og nynnede på den.

Indimellem faldt jeg på at tegne, særligt efter et fotografi af Fader. Min ældre broder har for nyligt svært berømmet denne tegning for dens store lighed. Derefter dristede jeg mig til at gå op til en bladtegner. Han tog også venligt imod mig og satte mig straks til at tegne en stol, mens han selv spiste til aften. Da jeg sad ene, sad jeg og så på stolen, men jeg kunne ikke finde ud af hvor jeg skulle begynde, så da han kom igen, sad jeg ørkesløs. Jeg havde ventet, at han ville vise mig det; stort mere kan jeg ikke huske fra ham. Derefter traf jeg en kunstmaler, der holdt af at male billeder med måneskinspletter i havet. Han gav mig nogle vink, og så tegnede jeg selv videre.

En gang imellem kostede jeg en billet til kasino på mig selv, jeg syntes stykkerne dér var så morsomme. Der så jeg *Orfeus i Underverdenen* og kan endnu huske Olaf Poulsen og den anden gamle, Schrøder. En af dem sang: »Da jeg var prins blandt de arkadier etc.« Om det var i samme stykke ved jeg ikke, men eet træk husker jeg: Tordenguden kom gående fra baggrunden på nogle brædder over tilskuernes hoveder med en stor zinkplade, som gjaldede svært, når han pro forma for vanvare kom til at støde til den. Jeg husker ikke, om det var den halte Hefaistos. De råbte til ham fra scenen: »Skynd dig nu at komme«, hvortil han svarede: »Ja, ja, jeg kommer jo også«, idet han haltede afsted, alt det han kunne. Efter sådan en aften gik jeg igen glad og munter til min travle gerning. Når jeg så kom ind til operationspatienterne fremdrog jeg træk af det sete, så de klukkede af latter og sagde: »Åh, du må ikke, Anton, det gør så ondt i såret«.

En aften i Tivolis koncertsal holdt jeg også meget af. Skønt jeg sparede mine penge sammen, syntes jeg dog nok det kunne gå an.

Min broder indplantede mig straks i KFUM. Første aften da jeg af lederen blev spurgt, hvad jeg syntes om det, svarede jeg: »Det er jo som at være hjemme«. Dog fandt jeg det snart lidt for vammelsødt og syntes, at der var lovlig mange døgnenigter.

En aften i hovedforeningen husker jeg særligt godt. Da var der et foredrag, vist om Schliemann, der ville drage ud for at finde Troja. Han tog plads som bydreng i en forretning, og når han var ved en dør med varer, studerede han i sin medbragte bog, mens kurven blev tømt. Dette har jeg ofte fortalt mine konfirmander.

Hos Rovsing tjente jeg i fem år, og var lykkelig når jeg syntes at han talte fortroligt til mig. Ligstings- og laboratorielægen kom jeg så vidt med, at han anbefalede mig at blive læge. »Jeg må indrømme«, sagde han, »i det første syntes jeg ikke om Dem, men man kan jo ikke skue hunden på hårene«.

Den første dag Mads tog mig med op på stuerne, syntes jeg det var endda sært at se voksne mænd og kvinder ligge i sengen om dagen. Siden jeg har været der, ved jeg, at næsten ingen steder er glæden så stor som på sygehuse. Der har jeg lært meget, som er godt for en præst. Sidste jul jeg var der sagde professoren: »Og så glædelig jul for sidste gang«.

Derefter fik jeg plads på et kollegium, hvor der boede vel 100 eller 150 studenter. Der måtte jeg da kunne få lugtet mig til, hvordan man skulle studere. Pladsen var ikke nær så god som den første og gav heller ikke nær så meget i løn. Men bare jeg fik færden af det, jeg ville. Og det fik jeg. I den gade, hvor studenterne gik igennem til deres anstalt, lå der inde i en gård et hus, hvor der var kursus til præliminæreksamen. Der fandt jeg ind og kunne begynde når jeg ville. Jeg sagde pladsen op. Nu var jeg efter egen mening en ret velholden mand. Jeg kunne bo hos ham for en billig penge bag hans butik, sammen med ham selv, da han var ugift. Nu var jeg ved mål; jeg fik syet mig et par spidsbukser og var altså stud. præ.

Historie og geografi kunne jeg let lære, og morede mig med at fortælle det for pensionærerne i vores pensionat. Første danske stil var til *ug* i fortælling, men ortografien var til *slet*. Jeg tog svært fat. Regning ved den sorte tavle var ikke sjovt. Jeg var vel nu ca. 26 år, og de øvrige elever var endnu ikke i konfirmationsalderen. De kaldte mig også »Bedstefar«.

Da fik jeg nysmål om, at på et andet kursus var der oprettet et hold til mellemskoleeksamen. Det var en meget lettere vej til studentereksamen, og der var ældre elever. Så skiftede jeg om, hvad jeg aldrig skulle have gjort, og som jeg ofte har fortrudt, og som også første forstander frarådede mig. Det gik godt nok med mellemskoleeksamen, den fik jeg vist på et år. Så begyndte jeg til studentereksamen, men forkundskaberne var for små og fliden ringere. Snart havde jeg ikke flere penge, og jeg måtte igen ud at tjene.

Så tjente jeg først på et par herregårde. Den sidste var drøj, men

god at få forstand af. Af dennes ejer syntes jeg egentlig jeg lærte, at man kan hvad man vil. Men lønnen gik omtrent til støvler. Det var dog næsten håbløst. Jeg ventede på, at noget skulle vise sig, bedre lønnet og knapt så hårdt. Godsejeren havde flere pladser til mig på sine andre gårde, men nej? En dag, ikke længe før november, faldt der et brev ud fra en bunke aviser, jeg tog i. Det var hjemmefra – fra Moder. Hvor længe det havde ligget, husker jeg ikke. Jeg var reddet. Hør hvordan det lyder: »Kære Anton! Du kan vel ikke komme hjem til november? Kristian vil på landbrugsskole. Din kære Moder«. Hvor blev jeg glad, thi det var et hundeliv på herregård om vinteren. Hver dag var som en eneste lang nat – op kl. 5 og holde op kl. 5. Alt var is og jern, der hang ved fingrene. Værelserne var uden varme, det spildte vaskevand frøs til isbane. Al jorden skulle udstykkes, så enhver kunne arbejde for sig selv. Alle overklassefagforeninger slås i stykker, thi de er samfundsfjender og ågerkarle. Værste djævelskab er dog et menighedsråd af de stærkest bemidlede og præster og lærere, der spiller klovn for de dumme.

Det var underligt at komme hjem og være ene med to magre heste og en tynd vogn i roernes hjemkørsel fra 16 spand af det sværeste tømmer på herregården. Pigen, der skulle hjælpe, sagde: »A vil hva a vil, o a vé hva a vil«.

Min lille mor kendte mig bedre end jeg selv. Hun havde skrevet til Mads, den ældste broder, efter en ny cykel til mig. Her hjemme kunne man gå at gøre det, som man ville. Stå op og gå i seng når man ville, være ude og inde eftersom vejret passede. Jo, at arbejde for sig selv er løsenet.

»Nu skal du se at lave din egen løn«, sagde min farbroder til mig, »de andre brødre har ikke gjort det, men er rejst, og eders sølle Moder måtte udrede den bagefter«. Det gjorde jeg og det var ret let, thi det var det sidste krigså af verdenskrigen. En trebenet hest kostede 3335 kroner og kartofler 15 kroner pr. tønde.

Jeg havde fået et brev fra en tidligere medlæsende, som nu er læge. Han studerede endnu – vistnok på 10. år fra studentereksamen. Ak, tænkte jeg, hvem der kunne læse til embedseksamen. Jamen, slog det ned i mig, nu kan du jo få en ret god løn. Moder er jo ikke karrig, alle søskende er gift og velstillede, kun den yngste er tilbage.

Vi havde været henne ved min yngste søster Anes fødselsdag den 8. august. Hun er nu død, det gode skin. Hvor var hun god ved mig, da jeg var fattigst. Hvor var jeg ond imod hende, da jeg var stærkest. Gud tilgive mig derfor, for Jesu skyld.

Da vi kom hjem var Moder i godt humør. Jeg sagde til hende, kan vi ikke godt dele indkomsten af i år? Jeg ville så gerne læse til student. Ak, hvad går en lille moder ikke ind på overfor sin søn. Fra den aften var jorden helt anderledes skøn, og livet med.

Jeg så snart i »Dagens Nyheder« en annonce: 75 kroner for kost og logi og undervisning pr. måned til præliminæreksamen i Farum. Jeg skrev og spurgte om de modtog gamle elever, svaret pr. omgængende var: »Ja, allerhelst«.

Så grundede jeg på, hvordan man skulle blive klar på, om skolen duede. Derefter skrev jeg og spurgte, om der havde været nogle oppe til eksamen. Straks fik jeg tilsendt en liste over en halv snes stykker, der havde bestået eksamen ved Københavns Universitet. De havde fået over 100 point i gennemsnit hver. Da tænkte jeg: Kan man få eksamen der, så skidt med kosten, om man selv skal lægge lidt til.

Jeg tog til København og lejede et værelse et billigt sted på hotel, og derfra tog jeg ind for at se på skolen for ikke at købe katten i sækken. Vi blev let enige. Et par dage efter, vel sidst i februar 1919, flyttede jeg derud. Den første aften jeg var der, kom nogle elever inde fra København med regneopgaverne, de havde fået på universitetet, og nu stod de sammen med læreren og regnede dem igen. Jeg kunne ikke regne dem, men syntes alligevel at det var småting at være så spændt på.

Snart kom jeg svært ind i arbejdet ved at fælde med en videre fremskredet elev. Vi lærte alt udenad fra ord til andet. En ypperlig måde! I løbet af ca. 8 måneder fik jeg præliminæreksamen ved universitetet med 96 2/3 points.

Derpå drog jeg til København, søgte kontorplads, og fik en til 200 kroner pr. md. Chefen sagde han tog mig, fordi han var klar på, at en mand, der havde taget præliminæreksamen i den alder – det var i året 1920 og jeg er født i 1883 – var en mand, der ville noget. Snart fik jeg 300 kroner pr måned. Jeg var nu en svær krøsus. En mand fra ploven på kontor med en sådan løn. Da var det jeg så, jeg havde båret mig dumt ad, at jeg ikke straks tog præliminæreksamen;

da havde jeg været mange kvaler kvit, og var nået meget hurtigere til en embedseksamen.

Jeg havde nu fået blod på tanden og tænkte, at det var sjovt at prøve at læse til studentereksamen. Jeg søgte et aftenkursus på Købmagergade. Der kunne jeg indstilles til studentereksamen efter et års forløb. Der var ikke meget at risikere med den plads og løn. Altså på kursus. Kontoret lukkede kl. 5. Jeg spiste til middag på KFUM og gik på kursus kl. 6 til 10. Læste til kl. 24. På kontor kl. 9. Åh, hvor det gik med lyst; tænk at nå min ungdoms drøms mål. Jeg lærte det hele udenad. To sider i latin. Halvtreds sider i historie. En snes sider i engelsk og tysk, og så fremdeles. Det var et mærkeligt hold af ældre, selverhvervende mennesker. Ingen af dem ville høres, så jeg sad i alle frie timer og fortalte alle lektier. Matematik lagde jeg desværre på hylden i den tro, at det kunne jeg nok af, det gjaldt om at lære alt det andet. Dog bestod jeg eksamen efter – igen – ca. otte måneders forløb, som den eneste af hele det indstillede hold.

Jeg kunne knapt tro det, men jeg havde engang hos professor Rovsing drømt, at jeg gik som student på Dosseringen. Det var da den første tur jeg gik. Eftersom det gik mere og mere op for mig, at det var rigtigt at jeg var student, især da jeg fik eksamensbeviset, var der ingen grænser for min lykke. Jeg tænkte, at selvom jeg ikke nåede videre, så ville jeg hellere nu være daglejer end før.

Ingen af mine søskende vidste noget deraf, og de troede det ikke. Da var det en lykke at sidde i sommerferien og tale med den tidligere medstuderende, som nu »sad« på 12. år.

Min glæde var så stor, så da Moder skrev om jeg ikke kunne låne Kristian, min yngste brøder, 700 kroner, så gjorde jeg det, og de sidste 100 kroner gik jeg op og gav kursusbestyreren som gratiale for at være kommet igennem.

Nu stod jeg på bar bund, men skidt, hvad gjorde det. Jeg tænkte, hvis du nu læser jura, kan du have plads ved siden af som før. Denne havde jeg opgivet, for under eksamen helt at kaste mig over studiet.

Men jeg blev angst for at miste min sjæl i verdenslivet. Jeg tænkte på at studere teologi; jeg så, at man kunne måske så lettest komme igennem ved at melde sig til Grønland. Jeg gik op til viceprovsten på Regensen. Da han så mig sagde han: »Det var en gammel student«. Men han afslog det på grund af min alder. Jeg ville ved til-

trædelsen være næsten ligeså gammel, som når de holdt op deroppe.

Da jeg gik derfra med det ramlede håb, traf jeg kursusbestyreren. Denne udbrød straks, da jeg ytrede noget om, at jeg skulle til at tjene føden: »Jamen, det kunne De jo have sagt straks; De kan komme til at undervise på kursus med det samme«.

Så gik det igen for fulde sejl. Jeg havde et præliminærhold i matematik. Den første time, ak, sikken et spektakel de lavede. Dernæst havde jeg alle vikartimer. En aften måtte jeg ind til det hold, der havde været til eksamen sammen med mig selv, men var dumpet. De havde skiftet om fra »Hamlet« til »Macbeth«. Det havde jeg aldrig læst og kunne ikke disse gamle engelske gloser. Men takket være godt kammeratskab: En af de gamle elever stak sine gloser ubemærket hen til mig. Selv læste jeg filosofi, græsk, hebraisk og kirkehistorie. Nu var det en svir at studere; som medicineren sagde: »Du læser kun for dine egne penge og står ingen til regnskab. Mit, det er et langt og dyrt studium«.

Det gik godt nu, syntes jeg. Kunne jeg tjene 25 kroner om måneden kunne jeg klare det hele. Ti kroner til værelse og femten kroner til alt det øvrige – kost, klæder, bøger, brændsel og inventar etc.

Jeg fik fat i legathæftet; der vrimlede det jo med penge. Dernæst købte jeg skemaer og testimonium paupertatis.* Det skulle give. Jeg skrev og fik underskrifter, og de var gode. Selv gik jeg op til de forskellige professores. Men deres omkvæd var altid: »Den er nok kvalificeret«. Det var med stor spænding jeg så opslagene igennem, men mit eget navn kunne jeg ikke finde. Omsider blev jeg klog på dette og ærgrede mig kun over alle disse øre, der var spildt til skemaer, og al min tid. Lad alle disse æresyge fedtegrever beholde deres ågerpenge og giv du dig til at arbejde, lød det inden i mig.

Jeg havde taget nysproglig studentereksamen for at tjene noget ved at undervise i de nyere sprog. Snart fik jeg også så mange elever, så jeg kunne overdrage en og anden tung elev til en medstuderende, der var i trang. Helst ville jeg dog i gang med at tjene noget ved at undervise i de fag, jeg selv skulle til eksamen i. Derfor lagde jeg flid på hebraisk og græsk. Men det hebraiske var det mærkeligste pølse-snak, jeg endnu havde kendt. Alt andet havde dog været til at kom-

---

* Trangs-vidnesbyrd der vedlægges ansøgning.

me om ved med slid, men hebraisk lignede slet intet af alt det tidligere. Det var meget værre end matematik. Jeg stod op, sad ned, lå ned til at læse det. Jeg kostede manuduktør, men lige meget hjalp det, intet ville hænge ved. Jeg stavede hos manuduktøren, og denne spurgte mig, hvad det så sagde. Jeg sagde: »Jeg kan ikke få det til at sige noget«. En dag så manuduktøren meget undersøgende på mig og sagde: »De er da et mærkeligt menneske«. Da jeg ved månedens begyndelse gav ham hans tikroneseddel, sagde han: »Den er der endda lidt havregrød på«. Hvordan det var gået til, vidste jeg ikke, men min kost var sligt.

Da første juleferie kom ved universitetet, blev jeg i København og sad på laboratoriet og læste Borellas gramatik fra ende til anden, fra tidlig morgen til sen aften. Da semesteret begyndte, optrådte jeg som manuduktør i hebraisk for provste- og præstesønner. Dernæst kilede jeg på med græsk, som jeg havde taget koldblodigt på til fordel for det andet. Da jeg havde de to sprog at undervise i, syntes jeg at jeg var ovenpå og lidt fin.

En dag jeg stod på laboratoriet med ryggen til rummet med alle de 70 studenter og kiggede på fortolkninger i reolerne, blev en hånd lagt blødt på min skulder. Jeg vendte mig om for at se hvem.

Hvilken forbandelse, det var selve professoren i Nye Testamente, som jeg havde besøgt med en ansøgning. Han sagde stille til mig: »Vi har nogle studenter, der kommer ud til os hver torsdag kl. 6 og spiser til middag; har De ikke lyst til at være med der?«

Af dette professortræk har jeg lært meget, der var godt at bruge som præst. Middagen i og for sig var det jo ikke så meget for, som den moralske støtte – at blive taget under armen af den højeste, når man selv er den laveste. Det er kristendom ifølge Fil. 2,7. Derefter var der et andet hus, der gav en god middag de fem dage, et tredie om søndagen. Fra den tid begyndte jeg at få kød på kroppen. Hos en overretssagfører fik jeg arbejde, frokost og en månedlig understøttelse på 25 kroner. Det var snart ved at gå over gevind med alt det, jeg nu kunne få og tjene. En god plads som kordegn blev mig tilbudt, den lod jeg desværre en anden få, men denne honorerede det med at låne mig 200 kroner under eksamen.

Et år jeg kom tilbage fra sommerferiens høstarbejde, lå der et brev til mig fra rektoren fra præliminærkurset på konsistoriet med

tilbud på 3600 kroner årlig for at undervise i sprog på hans skole, og så kunne jeg læse teologi samtidigt. Men brevet havde ligget for længe. Manden skulle tiltræde ved skoleårets begyndelse.

Jeg turde heller ikke have taget denne plads, thi jeg tænkte, at kom jeg først i den alder fra læsningen, var det ikke let at komme i gang igen. Nu var jeg som materielt forsørget og derfor gik jeg på med at studere til dybt ind i natten.

En nat ved 2-3 tiden hørte jeg, at en rude blev knust nede i gården. Jeg blev derved revet ud af studierne og gik til vinduet for at se ned. Da så jeg to fordægtige fyre forsvinde. Jeg satte mig igen til at læse. I nattens stilhed kunne jeg høre menneskene sove rundt omkring fra alle de åbne vinduer i den lille gård. Der var vel gået en times tid, da blev jeg igen forstyrret af larm fra gården. Og jeg larmede igen, så de forsvandt. Jeg tænkte på en vise, jeg havde hørt: »Det er nat, det er nat, nu ta' r tyvene fat«. Jeg tænkte også på ordet: »Som en tyv om natten skal Herren komme igen«.

En anden nat jeg sad lige sådan, gik døren op, og ind kom en ligbleg student, i hvis ansigt skrækken stod malet. På mit spørgsmål hvad der var i vejen, sagde han: »Jeg sad og læste i Nye Testamente om at jorden skal forgå med stort bulder, og så kom lige toget buldrende nede under volden i tunnelen under de store huses kældre. Og det greb mig: Nu forgår den«.

»Jeg kan ikke blive ved at studere teologi på grund af den angst. Jeg må give mig til noget andet«, sagde han. »Ja«, sagde jeg »hvad kan det hjælpe, du skal jo igennem – enten du læser teologi eller noget andet«. »Nej«, sagde han, »det nytter ikke med din tale, jeg har talt med missionær Prent. Han siger, jeg skal holde op«. Da jeg ikke kunne tale ham til fred, gik jeg med ham midt om natten op til en anden student for at få hjælp; der stod døren uaflåset fra trappen og ind, hans ur og løse penge lå på bordet, han selv lå i sengen og sov.

Jeg lavede nogen spektakel med at skubbe med en stol, men det hjalp ikke før jeg fik fat i ørerne på ham. Da han var vågnet spurgte jeg ham, hvorfor han ikke låsede døren. »Nej«, sagde han, »så kan du jo ikke komme ind«.

Nye Testamente var det bedste af alt for mig. Det hændte sig, når jeg sad fordybet i det nede på laboratoriet, at min broder, læreren, kom bagfra og lagde hånden på min skulder og sagde: »Vil du

med ud at spise?» Skønt jeg var sulten som en tærsker sagde jeg: »Jeg kan næsten ikke rive mig løs; det er så dybt«.

[Herfra skrives teksten i 3. person alias »Bedstefader«]

Hans indtryk af kirkehistorien var, at menneskene stod på forskellige standpunkter af den samme vej, som de alle skulle ud ad, og sloges ligesom når man kører med tog i bjergene på dobbeltsporet bane. Man undrer sig over nede i dalen, om man skal derop i himlen, hvor det modgående tog kører.

»Hvornår går du op, Bedstefader?«, spurgte een en dag inde i KFUMs hal kandidaten, der havde fået kordegnepladsen af ham. »Havde jeg haft penge til indskrivningen ville jeg indmelde mig imorgen«, var Bedstefaders svar. »Vil du ikke låne et par hundrede kroner af mig til at overstå eksamen med?«, spurgte kandidaten. Bedstefader blev lidt paf over tilbuddet og fik intet sagt, men straks rakte kandidaten en lille seddel skrevet i hast over til Bedstefader med de ord: »Skriv lige dit navn der, så skal jeg skaffe dem til dig fra min onkel i Middelfart«.

Da Bedstefader fortalte overretssagføreren, at han havde indmeldt sig til eksamen, sagde denne: »Nu kan De godt udskrive deres tre brødre med 300 kroner til hver, så De kan opgive alt Deres arbejde for føden for at kunne ofre Dem helt for eksamenslæsningen«. Bedstefader krympede sig lidt ved tanken. Han havde læst, at når man var i nød skulle man ikke gå til en broder. Men sandelig; der kom fra den fattigste på heden et par hundrede kroner.

Skriftlig eksamen så ikke godt ud i kirkehistorie. Der var taget et par hundrede år forkert af John Knox. Ny Testamente fik han tilbage. Der var lovlige mange synlige gloser »skrevet over«.

Selve eksamensdagen begyndte med et lille uheld. Bedstefader var tilsagt til at møde kl. 9. Dekanus professoren i kirkehistorie beklagede meget fejltagelsen; det var først kl. 11. »Det gør ikke noget«, sagde Bedstefader, »hvis blot De vil tage venligt imod mig når jeg kommer«. Så gik Bedstefader hjem og kogte sig en portion havregrød og læste på Augustin.

Da han kom til det grønne bord, fik han Augustin. Han rettede sig i sædet og tænkte: Nu skal der gives god tid og holdes godt hus med smulerne. »Ja«, begyndte han: »Augustin blev født i Tagasta i

Nordafrika i året 316 etc.« Bedstefader lagde mærke til, at denne heldige begyndelse gjorde en oplivende løftning på professoren.

Andet spørgsmål var om Luther. Eksamen var reddet. Nye Testamente gik godt. Efter slutningen deri kom den store censor ud og sagde: »Ja, nu har vi givet Dem så og så, brug nu Deres Nye Testamente«. Om de øvrige fags opgaver blev han spået ude på gangen før han gik ind til det grønne brød. Og spådommen passede.

Aldrig havde Bedstefader følt sig så øde og forladt som den dag, den 15. juni, midt på dagen, midt i den herligste sommer, da han kom ud på Frue Plads med eksamen og bøgerne, han ikke skulle hjem at læse i. Ingen af venner og slægt havde fået noget at vide, for at de ikke skulle sidde og høre på ham. De medstuderende havde ofte sagt: »Stakkels Bedstefader, du er hverken forlovet eller gift eller skrår eller ryger – du har da slet ingen glæder«.

Hvor var det sandt i dag. Hvor skulle han dog gå hen, nu alle de øvrige var gået med forlovede, svigermødre, søstre og brødre. Bedstefader stod ene tilbage. Hjem til det usle 10 kroners værelse kunne han ikke få sig selv til at gå. Ingen brød sig om ham i gammelt marskandisertøj. Og nu skulle han ingenting. I dette øjeblik var Valdemarsdag ikke skøn for ham. Arbejdet og spændingen ved eksamen havde været hans herlighed. Dog, han måtte jo hjem med det eneste par bøger, der var hans egne. Men han kunne ikke være derhjemme, og havregrødkasserollen, der stod dér aldrig gjort rent, var han led ved.

Han måtte ud igen, for han skulle jo ikke læse. Da skød det ham i sinde, han måtte da ned at sige det til overretssagførerens, de havde været hans nærmeste hjertevenner. Fruen var så god til at beundre. Overretssagføreren var så klog med gode råd og så herlig ren for al sentimentalitet. Jo, der gik han ned, de havde ingen børn og tog altid imod ham som om han var den eneste, de brød sig om. Sådan var det også i dag.

Efter at de igen havde fået vækket hans egen værdi og eksamensglæde til live i ham, sagde de: »De må sende Deres moder et telegram, og besøge Deres to brødre – og det med det samme«. Med begyndende glæde gik det nu raskt ned af trappen og ad Købmagergades telegrafstation til. På telegrammet stod kun ordet: »Færdig«. Hans broder sagde senere, da Bedstefader var ved at trække det ud af glas og ramme hjemme hos moderen for at tilintetgøre det: »Færdig kan forstås på to måder«.

Fra Købmagergade gik turen ud til Dam,* der var grosserer. Dam tog overvældende imod sin broder Bedstefader. Efter et godt måltid mad, et kandidatglas til og en stor cigar, startede han sin »Nash« og med sin kone og Bedstefader satte han kursen igennem byen ud ad Gl. Køgelandevej. Et godt stykke uden for hovedstaden standsede han ved en badeanstalt og kommanderede Bedstefader ud i vandet.

Da eksamenssveden var aftvættet, gik det ad Ishøj til, hvor der boede et ægtepar, han havde tjent hos første gang han var på Sjælland; der tog han altid sine brødre ud, når de kom til København. Det var et barnløst ægtepar, der altid tog imod som overrettsagførelens. Alt deres stod til rådighed.

Sådan gik eksamensdagen, den 15. juni [1926], Valdemarsdagen. Den blev god.

Nu begyndte Bedstefader at nyde livet. Glad tog han til sit lille rum med den glade følelse, at dér skulle der hverken spises havregrød mere eller læses. I morgen skulle hans broder Feter,** læreren og hans kloge, gode kone Jana, lærerinden, besøges. Nå, de kunne jo først træffes efter skoletid. Så kunne han jo tage sig en ordentlig morgensøvn. Drikke en kop rigtig menneskekaffe på KFUM og så køre en tur til vandet.

Peter og Jana vidste heller ikke noget om eksamen og blev ude af sig selv af glæde på Bedstefaders vegne. »Nu kommer dit navn snart til at passe«, sagde broder Peter, »præsten kaldtes jo altid i gamle dage for »Vor Far«. Din eksamen er jo stor nok til at blive biskop, og så må Bedstefader være det rigtige«.

»Hvor skal du nu hen i ferien?«, spurgte Jana. »Ja, først skal jeg til Indre missions sommermøde i Randers, dertil fåes tyve kroner, og for disse kan jeg også nå hjem til Moder; derefter er der en studenterrejse til Norge, hvor pastor Vesterfeld vist har tænkt på at have en tilkommende præstekone med«.

»Hvad koster den«, spurgte Jana. »Konen?«, indskød Bedstefader. »Nej, rejsen«, sagde Jana som om hun kendte Bedstefaders

---

* Dam: Laiers bror Mads.

** Feter=Peter!

pengesager. »Ca. 200 kroner«. »Hvor skal du få dem fra?« »Ja, pastor Vesterfeld mener der kan fås 125 kroners godtgørelse af fondet. »Jamen så de 75 kroner?« »Ja«, trak Bedstefader på det, som om han ville trække dem ud af Janas husholdningspenge. Derpå afbrød hun brat, idet hun sagde: »Kan du være her tilbage til den 29. juni, så tager vi dig med til Italien«. »Skal vi ikke rejse til Norge i stedet for?«, tilføjede Bedstefader. »Vil du med?«, sagde Jana kort. »Ja, tusind tak«, var Bedstefaders svar.

Dagen efter tiltrådte han jublende rejsen til Randers. Med damer regnede han ud, at når han tog cyklen med, kunne han nå København igen for de tyve kroner.

Det var ikke den cykel, hans moder gav ham. Den blev stjålet på Nørrevold, måske af de samme tyve han havde forskrækket om natten, da han læste til eksamen. Dette syntes han alligevel var simpelt gjort af tyvene; at tage en så fattig students cykel. Nej, om den han nu havde, sagde kandidat Ru-Jensen, da han for et par år siden blev færdig og rejste i embede: »Når du henter min cykel i studiegårdens kælder, skal du give 7 kroner« Nu, da Bedstefader selv var blevet kandidat, syntes han det kunne være sjovt at prøve, om han endnu kunne køre på cykel. Der var nu kun skelettet tilbage af den, men Peter havde gamle dæk. Og med disse og med lidt lak kom den virkelig til at ligne en racer.

Hvor blev han søsyg på denne smule sø en sommernat. Senere forstod han, at årsagen var ene slid.

I Randers var der stor gæstfrihed i de ældre døtres hjem. Så nu var det som om verden havde forandret sig; kun de vidste, at Bedstefader var blevet kandidat.

Derfra gik turen på cykel med mappe og bagage til den gode søster ved Viborg. Dertil kom han ved middagstid, da de sov til middag på mejeriet. En lærling han traf svarede: »Jeg tror ikke mejeribestyreren vil handle«. Bedstefader kunne nok skønne, at hans udseende ikke lignede en præsts. Så det var igen et slag tilbage til de fattiges verden fra de store ombejlede dage i Randers. Men, tænkte han, det har man godt af.

Omsider fik han at vide, at hans moder netop var der. Og da de nu omsider kom op til kaffetid, begyndte højtiden at vokse med dagen. Svogeren bød ham det bedste han havde, en bajer, og den gode søster havde intet for godt, og der var nok af det. Bedstefader skøn-

nede med sin søsyge, tomme mave, at goderne er meget ulige fordelt i denne verden, og det er vel godt? Hans moder var jo ikke som hjemme hos sig selv, men hendes glæde var sikkert ikke mindre. En moder er jo kun tilpas, når hun i sit eget hjem kan få lov til at ofre sig selv og alt hendes.

Den 28. juni [1926] stillede Bedstefader igen hos Peters. Den dag blev passene bragt i orden. Bedstefader var helt stolt af at få cand. theol. oversat på engelsk ved »doctor of diviniti«.

»Tag nu det dårligste tøj på, du har, og mød så her i morgen aften kl. 10, så tager vi med natexpressen til Berlin. Tøj køber vi i Italien og smider det gamle dér«. At Bedstefader skulle tage det dårligste tøj på, sagde slet ikke så lidt, thi når Dam trak af sommertøjet, fik Bedstefader det på for at give det den sidste tårn. Studenterne sagde da gerne: »Nå Bedstefader, du er kommet i sommertøjet til vinter«. Grosserens tøj passede godt nok i længden, men det var halvanden gang for vidt. Hvad, man hjælper sig som man kan; er målet stort er vanskelighederne små.

Da Peter skulle giftes, skulle Bedstefader være ungarlsfører. Det kan nok være det kneb med tøjet. Med spidskjolen gik det endda nok så let, thi den havde han fået af sin professor, der igen havde fået den af sin professor, den store berømte. Den var kun noget rød under armhulerne. Men bukser anede han ikke hvor han skulle få fra. Han syntes, han ville da ikke være til skam overfor dem hos mo-depræsten og på skydebanen, men være standsmæssigt klædt.

Da han fortalte om affæren, var der en af hans manuducender, der fik en lys ide. Denne havde sådan halvvejs en svigerfader der var maskinist, og denne skulle eje et par sorte bukser. »Dem skal jeg komme med«, sagde han meget behjælpelig, »så behøver Bedstefader ikke at have bekostning med at leje«. Selv havde han en ret pæn mørkeblå vest. Bukserne var også godt nok sorte og da også hele, men de var for korte. Hev han dem rigtig op, nåede de kun halvvejs. Og sænkede han dem langt nok ned, hang de som Fyrtårnets. Nå, mellemvejen er jo altid den bedste og den valgte han, og valgte så at lade som om alt var all right.

Påklædningen til Rom var følgende: Til sin demisprædiken fik han 50 kroner af sin onkel. Dem bestemte han at bruge til støvler, så han havde nok mens han læste. Hos en jøde i Gothersgade kunne

han få to par gule, thi han vidste næsten ikke noget så modbydeligt som at gå i snesjap med hullede støvler. En dag han gik i Frederiksbjergs Allé, mødte han en kendt sportsgrosserer i tyksålede vinterstøvler. Han tænkte ved sig selv: Mon du nogensinde skulle blive så rig?

Nu var imidlertid det ene par hullet og revnet, dem tog han på – vi begynder fra bunden af – udenpå et par af sin moders hjemmestrikkede sokker. Af Peter havde han fået et par spidsbukser med viklers. Han var gymnastiklærer. Da Bedstefader vaskede og syede selv, brugte han makoskjorte med »flynder«. Vest var ikke nødvendig om sommeren, og da allermindst i Italien. Udenpå havde han en af Dams store trøjer, der var farvet brun for at ligne vintertøj. Ovenpå havde han en Moussolinihat, som Dam selv havde købt dernede.

Den store Europa-rejse

Da han den 29. juni kl. 10 stillede hos Peters i denne mundering, grinede lærer Peter, men lærerinde Jana blev vred. Det kunne han tydeligt se. For ikke selv at blive ude af fatning, hverken til den ene eller anden side, sagde han da de gik ud af døren til Jana, som altid moderligt plejede at have nål og tråd med: »Nu har du vel 'knapper' med?« Det misforstod Peter; han var vis på, at Bedstefader mente penge.

På spovognen stod Peter hele tiden og grinede i skægget. Og konduktøren kunne heller ikke bare sig, men gik hen i den anden ende. Ved toget stødte en anden lærergrosserer til. Han ville også købe tøj i det billige Italien. Men hans rejsedragt var så fin, som Bedstefader aldrig drømte om at blive som præst. Også denne blev sur i masken over at se Bedstefader sådan halet ud. Han knurrede også, men selskabet var lovet, og billet og pas købt, så han måtte med.

Ved grænsen havde han fået Janas store, blomstrede vadsæk at bære. Tolderen stod i forlegenhed også – hvor skulle han smække seddelen på? Som Bedstefader så det, stak han bagen af hånden frem: Han forstod en antydning og klaskede med kendermine seddelen på hånden. På færgebroen var Bedstefader kommet foran. Lærergrosseren kom i trav bagefter og råbte harmfuldt: »Nej holdt

nu lidt, Bedstefader, nu bliver det for galt«. Da Bedstefader så sig om, havde manden virkelig ret. Disse viklers, som han ikke forstod at svøbe, kom i deres fulde længde bugtende sig bagefter, hver gang han løftede et ben til gang, som slanger og ål.

Billet købte de fra by til by. Interessant var det for Bedstefader, ja herligt at være fri for planer og penge og kun rejse med som barn. På stationer og holdepladser steg han ud for at prøve sig selv i sproget i samtale med de indfødte i de forskellige lande. Det var en vidunderlig omveksling af studie og grønne borde med sommer og liv. Aldrig havde Bedstefader kendt til at nyde livet. Altid havde det været travlhed og to-tre mands slid. Nu gik han rundt i Berlin, Leipzig, Dresden, Nürnberg, München, klædt som en betler, fri som en fugl, en fisk fik herreretter. Så alt, talte med alle om alt.

I toget til München var han i samtale med to ingeniører, en yankee og en tysker. Yankien med hustru og barn gjorde jorden rundt og talte otte sprog og teologi. Tyskeren ville gerne fortælle vittigheder og rejseplaner. Han rådede til, at de gjorde rejsen til Innsbruck med bjergbanen: »Meget skønnere og meget mere interessant«, sagde han.

Ak, hvilket syn straks de kom ud af München med det elektriske tog, hvor tyrolerne med deres torvekurve sad i lange rækker på trinbrættene. Der forude i engen stod de første bjerge af Alperne som sukkertoppe med den evige sne til kalot. Snart susede toget ind imellem. Nu så han virkelig Alperne for første gang. Hvilket skue, hvilken Guds majestæt i naturen. Åh, farvel du kvalme stuekrog.

Nu var de i Andreas Hofers elskede fædreland med bjerghytterne. Toget standsede ved en ussel lille flække inde ved floden Isar. Der måtte de vente et par timer på næste tog til Innsbruck. På den fattige lille station mødte fattige, barbenede børn op og råbte om »zimmer zu vermieten«. Det eneste ædelige der var at se, var noget sparsomt, stridigt græs ved floden, som en eneste ko, beboernes mælkeemand, gik og gumlede i sig.

Solen gik straks ned bag bjergene. Klokken var vel henad seks. Folkene måtte sikkert tjene til føden ved træhugst i bjergene. På deres kirkegård var der mange billeder på gravstenene af de afdøde. Der var mange grave med forulykkede i snestorme. På en gravsten stod der: »Forulykket ved snestorm den 16. september«. Inde i kirken var der fyldt med knælende bedende mennesker.

På den modsatte bjergside var der 12 sten i en række op ad bjergets side, der så ud som om det var gravsten langs en sti. Der måtte seminaristgreven og Bedstefader op at se. Det var nu tydeligt, at vi var i et katolsk land; der var krucifikser overalt. De 12 stene var de 12 stadier til Golgatha. Stien var meget smal og stejl. Og udenfor den var svælget. Den var belagt med håndstore rullesten, som trillede nedad under fødderne og truede med at tage een med.

En gammel, mager, udslidt kvinde knælede på første stadie og arbejdede sig derefter til næste stadie og knælede i rullestenene, så kunne hun ikke mere og rullede nedad. Der blev de ugudelige, dovne og i synden og sig selv forelskede ikke kørt ind i Guds rige i kirkebil.

De to nåede helt op på Golgatha, men som de just var kommet dér, siger seminaristgreven: »Om fem minutter går toget«, og han satte i spring nedad. Bedstefader, der var tungere og ældre, forsøgte det samme, men stenene rullede under ham og han måtte til dels køre ned på halen. Da påkom der ham en angst, han ikke har glemt siden. Han havde ingen penge på sig. Hvad skulle han gøre i denne fattige flække uden penge, hvis pengemændene kørte fra ham? Aldrig havde han været i slig nød, omgivet af så megen hunger som der. Men han nåede det.

Nu var det snart mørkt i bjergene, og det gik opad og opad. Snart så man lyshav fra byer nede i afgrunden, snart oppe i himmelen. Der var ca. 3 timers kørsel fra kl. 9 til kl. 12 til Innsbruck. Snart sneglede toget sig afsted over et svælg, fra hvis dyb man hørte bjergflodernes rasende brølen, og man mærkede toget gynge på skinnerne, der var nøgne og uden bane nedenunder. Snart brølede det ind igennem en tunnel i voldsom fart.

Bedstefader så, at de fleste passagerer satte sig til at sove. Han tænkte, det var af angst og forsøgte det samme, og blev helt ærgerlig da Peter kom hen og satte sig ved siden af ham og snakkede og snakkede. Da vidste han, at Peter var også bange, for så snakkede han gerne så meget. Det huskede Bedstefader fra en nats sejlads til Århus, da de var søsyge begge to.

Klokken ca. 11 stoppede toget brat, med et sæt, så passagererne røg sammen imellem hinanden inde i en sort tunnel. Når man rakte hovedet ud af kupevinduet, kunne man se personalet gå med lygter og kigge og lede inde under den første vogn. Da tænkte Bedstefader: »Ak, om nu noget er galt – tunnellen styrtet sammen, motor-

vognen itu – aldrig herfra«. Nå, det gik igen, og lidt efter holdt vi som oppe i himmelen, og dybt, dybt nede i afgrunden var der et lys-hav, så stort som aldrig før, næsten inde under bjerget. Det var lyset fra Innsbruck. Hvordan skal vi dog komme derved, tænkte Bedstefader. »Jo, denne bane var meget skønnere og meget mere interessant«.

Det tog omtrent en time for at komme ned. Da Bedstefader senere så et billede af Innsbruck med bjergene med de hvide snehoveder omkring, som i en beretning, om Andreas Hofer skulle fortælle om hans skønne, elskede fædreland, skælvede han igen ved tanken om hin nats oplevelser.

Ved midnatstide holdt de på hovedbanegården i Innsbruck, en lørdag aften. Peter så hotellets senge efter i madrasserne. »Thi«, sagde han, »de kan sagtens rulle nøgne lagener op, så det ser ret pænt ud ovenpå«.

På hotellet, han fandt, sad de søndag morgen ved et stort vindue, så hyggeligt stille og rent, og nød et herligt morgenmåltid. Lige uden for vinduet stod et bjerg og ragede helt op i himmelen. Når de bøjede hovedet imod ruden, kunne de se den evige sne på toppen.

Hvilket syn da de kom ud, bjerge hele vejen med den evige sne. Men nede i byen var det brændende varmt. Alle menneskene gik den samme vej, og det lille rejseselskab fulgte efter og kom snart hen over broen over den vældige flod. Aldrig havde de set en så sortgul, rasende flod. Bedstefader var lige ved at blive helt eksamensnervøs og tænkte: »Uh, hvis man fik et puf derved i«.

Menneskestrømmen endte i en stor, stor kirke, hvor der var præster foran alle altre, og kordegne, der svang røgelseskarrene, så hele det store, menneskefyldte rum blev fyldt af røgelsens duft. Der blev messet på latin, og ved hostiens indvielse blev der ringet med små klokker, og folk faldt på knæ. Stadigt kom der nye masser af mennesker, og de første forsvandt ind i siderum.

Da Bedstefader spurgte, om der var nogen særlig højtid i dag, blev der svaret, at det var den store, årlige kommunion. Det var den største søndag han nogen sinde havde set, og han mindedes den ofte senere, når han på vejene i Danmark til kirke kun så mælkevogne og arbejdsvogne, der kørte med søer til orne.

Efter at have set byen, tog de med hovedbanen op til Brenner. Nu gik det opad og opad igen. Undertiden fik man at se et tog, der

kom som helt oppe i himmelen, og lidt efter var man selv deroppe og det andet dybt, dybt nede. Overalt sås kirkegængere i nationaldragter.

Ved Brenner i juli måned randt vinteren dér som i marts her. Der var køligt. I ventesalen lå nogle italienere og lagde mosaikmarmorgulv. Bedstefader prøvede at tale til dem på nogle af de sprog, han havde lært til sine eksaminer, men de rystede på hovedet og sagde: »Nur italiano«, som om de ville gøre forståeligt at de kun var simple folk.

Der var toldeftersyn to steder, hvorimellem der var et lille stykke vej at løbe. Da Bedstefader kom, var toget til Italien allerede så godt som fyldt. En tysker, der stod ved et kupevindue og så Bedstefader komme løbende, råbte og sagde: »Sie sein auch ein Deutscher, hier gibts' plätzer«. Nu kneb det for tyskere og italienere sammen efter verdenskrigen.

»Hvad synes du om det, Bedstefader«, spurgte Peter, da de atter fandt sammen i toget. »Åh, jeg synes det er en lidt brat kulde efter varmen i Innsbruck«. »Ja«, sagde Peter smilende »men du skal nok få varme igen, når vi kommer ned på den anden side af Alperne«. Han havde været der før.

Nu myldrede det med italienere ud og ind, men hvor var de tarveligt klædt. Peter så på dem og Bedstefader, og gav ham et slag på skulderen: »Nu passer din påklædning; du er up to date«.

Det blev dog alligevel ikke så forfærdelig varmt, thi den ene tor-denbyge afløste den anden.

Toget løb jævnlige på bjergenes sider med en flod nedenfor og tinder ovenfor. Men øde var der det meste af vejen.

Næste by var Verona. Der var liflige havepartier ved floden, men inde i byen var der som i en teglovn. I det fjerne sås en tovbane oppe på et bjerg. Nu fik man overalt masser af frugt til hvert måltid.

I denne by gjordes der ikke langt ophold, og før man rigtig anede det, kørte toget ude i havet på en smal dæmning. Det var vejen til Venedig. Der var ikke anden vej derud til. Som følge deraf var der ikke andre hjul i byen end togets. Der blev Peters eftersøgning efter hotel besværlig. Efter at have spist til middag på en tysk restauration på banegården, begav de fire rejsende sig på vej ud i byen med deres kufferter for at opsøge et hotel. Men snart havde de i hundredevis af

alle slags folk i alle aldre og udseende efter sig for at ville bære kufferter og vise vej. De snappede efter kufferterne og tiggede og truede. Jog de dem væk med kæppen som hunde, kom de snart igen. Kufferterne var tunge, men sattes de et øjeblik for at hvile og tage bestik og retning, var de omkring og på een som en sværm af spyfluer. Under denne møjsommelige vandring kom de hen foran en kaserne med vagt udenfor; der turde skaren ikke være, og forsvandt. Nu var det nærmeste hotel det bedste.

Efter at være blevet vasket og dannet lidt og hvilt, skulle byen ses. Peter gjorde akkord med en færgemand. Men derefter ville denne ikke sejle, før han havde fået drikkepenge. Peter gjorde kort proces og kommanderede hele rejseselskabet op af gondolen. Det hjalp; nu tiggede manden for at måtte sejle med dem. Det var rigtignok en fugtig by – ene kanaler og broer, kanaler bag ved husene og foran husene.

Selvfølgelig skulle Markuskirken også beses. Den store plads foran, der hang over havet, var så fyldt med duer, så der knapt kunne sættes en fod. Man dvælede en tid ved »sukkenes bro«, og vendte træt af oplevelser tilbage til hotellet.

Den næste dag gik det ad Bologne til. Markerne mellem de opdæmmede floder så ud til at kunne overrisles, men med deres stubbe så de ligeså udtørrede ud som stentagene på husene.

I Bologne var der en hede, som Bedstefader aldrig havde kendt mage til. Søvnens havde været dårlig i Venedig, og nu gik han som aldrig før. Han var ikke klar over om han gik endnu, eller lå og drømte i rendestenen. Den simple landvin kvikkede lidt op. Langs med fortovsrestaurationerne var der spændt høje sejl lodret op for at tage solbrynden. Der var ikke en vind der rørte sig; den måtte man selv rejse med vifte. Det er forskellen på varmen i Danmark og syden. Her er altid vind.

De fire turister fandt op i et anlæg, men aldrig har nogen sommerhede sådan afbrændt og afsvedet alt hér, som det var dér. Dér var det det umuligste af alt at se noget af byen på grund af hede. Denne by ligger på Appeninerne; denne bjergkæde er kun som vore bakker i højde at se til. Løber toget ind under en tunnel, dér kan der være dyrkede kornmarker ovenover.

Nu gik turen over Florenz, som besås, ad Rom til. Der var det mindre hedt. Det var underligt at køre dertil i tog. Den by, enhver

har læst om fra dens opståen indtil i dag. Den evige by. I det fjerne ses buerne til de uhyre vandledninger, vel undertiden så høje som 5-etagers huse. Man læste at kejseren sagde: »Så drik det gode vand«, når indbyggerne klagede over de høje vinpriser.

Med banen kom man over de gamle veje ind til Rom med de høje mure på hver sin side, måske for at hindre røvere i at falde ind på vejen. Ad disse gamle veje susede nu bilerne og ophvirvlet kalkstøv, som stod omtrent ligeså stiv som murene.

Hvor var Bedstefader høsttung, da han kom ud fra banegården og gik i selve Rom, og nu med øjnene igen læste hele dens historie, som er alt for meget at skrive her. Nu gik Bedstefader en hel del på egen hånd, her var han ikke så bange for at blive ene tilbage uden penge. Her var han hjemme. Her havde Skt. Peter, Skt. Paulus – ja, selve Kristus gået ... Quo Vadis.

En dag, han gik inde på Forum Romanum, kom der en regnbyge som her i landet. Han styrtede hen i læ under Titus' triumfbue. Der stod en flok i forvejen. En af dem sagde så jydskdansk som nogen: »Åh, det er vist kun en byge«. Ved at stå at høre på, blev det klart at det var seminaristgrever mage til dem han rejste med.

Der blev de ret længe. På Sancta Scuola kravlede, lig Luther, en affældig kvinde med en kurv på armen.

Sporvognsmanden lod sin vogn stå og rendte med dem et godt stykke vej for at vise dem hen til den.

Fra Rom gik vejen ad Neapel til. Ak, et uforglemmeligt syn, at begynde at skue det ildsprudende bjerg. Denne by tog det også ret lang tid at få set efter. Straks ved aftentid eftersås bugten. Den næste dag skulle der købes tøj, og det efter mål.

Efter at have vurderet flere butikker, bestemte Peter sig og trådte ind i en med Bedstefader i hælene. Den første de mødte indenfor døren var yankien med kone og barn. Han var ikke set siden i Tyskland. Her talte han lige så godt italiensk, som Bedstefader havde hørt ham tale tysk, engelsk og fransk. Nu var der ingen tvivl om, at han også kunne de øvrige sprog, han havde sagt. Her, forsikrede han, var det eneste sted på hele jorden at købe tøj. Han havde vist bestilt seks sæt efter mål. »Thi Moussolini holder dem«, sagde han med en mine, som om han kaldte himmelen til vidne.

Her var ikke som i Rom paradisiske gader med små klare vand-

strømme i rendestenene. Nej, her var noget af en hel anden slags. Og så hen på fortovskanten sad skopudserne ligeså tæt ved siden af hinanden som de kunne. Og de sad og råbte og tærskede med kæppe og gamle skobørster i deres trækasser, og truede for at man skulle lade fodtøjet pudse. Kunne de se deres snit til at smøre på den ene sko, så gjorde de det.

Æslerne skrydede af pine dag og nat. De var fulde af stiksår af pigkæppens brod, og sårene var fulde af spy.

Brostenene var ca. en meter i kvadrat. Hvor gaderne blev omlagt, blev disse lagt på høje, tohjulede vogne med tre æsler for; en stor imellem stængerne og en mindre ved hver side. Ovenpå sådan et læs lå en værre djævel med brodden. Når nu læsset skulle tværs over en gade, vippede bagenden ned, når dyrene var på det højeste. Så blev det store dyr løftet fra jorden og hang i stænger og seletøj. Nu sad døgnnitten og stak og stak i det jammerlige dyr – ak, ubeskrivelig elendighed.

Et muntert syn var det at se en fornem herre komme kørende i en slags vogn, som en kurvestol med fire hjul under og et lille æsel for.

Den tredie dag, da selskabet ville ud til Vesuv, var det som om de skulle ædes op af vejvisere, førere. Den største kunst var at blive fri. Og så var der tiggere i hele Italien. Før man anede det, lå en bogstaveligt talt og slikkede støvet af skoene eller støvlerne, og han gik op efter, til man havde hans fjæs lige ind i ens eget. Og de var forklædt til krøblinger på alle måder.

Fra stationen ved Pompeij kørte en halv snes enspænderkøretøjer bagefter selskabet og pinte for at få lov til at køre. Ved selve den udgravede by pinte mennesker med liggebårer for at bære hver enkelt. Hotellerne havde deres agenter ude i uniformer for at pine dem ind.

I den gamle, døde by var de store kampesten i gader og trapper slidt næsten et helt kvarter ned i dybe spor, som på vore hedeveje. Hvilken ælde. Åh, det der her kunne fortælles, men det har alle læst om.

Den rigeste seminaristgreve tog op på bjerget. Bedstefader og parret vendte tilbage til bugten og spiste muslinger, mens de stirrede på ildsøjlen. Ved midnatstid kom han tilbage og fortalte, at hans skosåler næsten var brændt af. Som han med føreren var nær ved krateret, blev der en knaldren, buldren og brasen. Da han så, det gav

et sæt i føreren, blev han også bange. Aldrig skulle han derop eller råde nogen til den tur mere.

Den næste dag fik Peter og Bedstefader sig to fine sæt tøj efter mål til nogle og fyrretyve kroner sættet. Det holdt i ti år.

Nu gik rejsen ud i eet stræk op til Nice. Ved midnatstid nåedes Rom. Der skiftede Bedstefader det meste af sit tøj på et toiletrum og lod det gamle hænge. Hvilken forundring for den næste der kom ind på rummet. Hvor er manden? Ved den franske grænse skiftedes det sidste. Sikken pæn Bedstefader, der gik over grænsen. Ak, hvilken herlighed at komme ind i Frankrig – væk fra italienerne, og revereenter talt...

I Nice var det som paradistræer og floder. Der var søndagsstilhed på denne tid af året overalt. Derfra gik rejsen på én nat til Paris. Der var igen den samme hede og bulder som i Italien. Men alt var rent. En god tur var det ud til Versailles, som i Rom ud til katakomberne. Det var en søndag morgen, vi ankom: Bilerne susede ud ad de brede chausséer til landet, som en søndag i København ad Strandvejen.

Efter at have set denne by, gik det igen ud i et stræk igennem Tyskland ad alheden til i Danmark. Nu var lysten borte til at ryge. På turen nedad havde det været Bedstefaders det bedste, når Peter gav ham 15 pfennig til en stor, fed cigar. Varmen havde ødelagt denne nydelse.

Ak, da man igen stod i det friske, rene Danmark, hvor alle jordens varer kan fåes og det herlige klima nydes. Men efter denne rigdom på Peters pung stod Bedstefader ganske vist med et godt sæt tøj på kroppen, men så fattig som en kirkerotte. Da kom de sværeste tider han havde haft i hele sit liv.

I menighedsrådenes klør !

Da Bedstefader kom tilbage til København, var universitetspedellen død. Ham stod han netop og talte med lige før rejsen, da denne skrev eksamensbeviset. Nu på de få dage var han rådden.

Et andet dødsfald gjorde stærkt indtryk på ham. Det var en gammel kær kone af de allerskønneste i alle måder: Lærd, klog, rig, dan-

net, gæstfri, etc. Hun var erklæret fritænker af Brandes skole. Hun lå syg af kræft. Når den bed, skulle Bedstefader synge for hende; når hun var bedre, var den gamle trods der igen imod Jesus. Dagen før hun døde, græmmede hun sig og sagde: »I morgen ligger jeg måske død, når Fader (hendes mand) kommer ind for at byde godmorgen. Nu kan jeg ikke tro; i mine unge dage var jeg troende og skrev digte til Jesus«. Da angrede Bedstefader, at han i en opblæst stund havde lånt hende Ernest Renau: *La vie du Jesu*.

Denne sidste dag, han var der, holdt en rustvogn nedenfor. Det var dog ikke hendes, men hendes gamle mand sagde: »Du skal ikke sige det til Mor«. Da han kom ind så han, at manden var flyttet hen til hendes seng, hvor de spillede kort; hendes dødningshænder var krogede, knoklede som kløer, der aldrig havde bestilt andet end at knibe og tærsk i kort.

På dødsdagen traf Bedstefader hendes mand på volden, og da han spurgte til hustruen, sagde han med bedemandstone: »Hun døde i morges, jeg er ude for at ordne«.

Hun havde trodset Herren og knurret over den vedvarende kulde i dette forår. Og denne blev også ved indtil den dag hun blev sænket i graven: »Åh, den varme«.

Bedstefader var ude på kirkegården før begravelsen, der stod seks kister. Hvilken der mon nu rummede hende? »Vil I ikke godt synge »Så rejser vi til vort fædreland« når I bærer min kiste ud«, havde hun bedt, »det lyder så kønt«. Der var ikke glæde i den sang den dag. Bedstefader havde fået Dams gamle sommerfrakke til dagen for at skjule sit upasseligt luvslidte tøj. Men det var umuligt at have den på den varme dag.

Hun havde, den sidste dag han besøgte hende, rakt skeletarmen om i kommoden, der stod ved siden af sengen, og søgt efter noget hun ikke kunne få fat i i skuffen. »Åh, Bedstefader, vil du ikke tage mig den lysestage dér i skuffen, den skal du have, jeg har så tit læst: »Og præsten tændte lyset i stagen og gik ind på sit studerekammer«. Efter begravelsen fik han flere ting af hendes: Et stykke broderet tøj til at hænge håndklæder under i køkkenet, dér har hun fremstillet en russisk slædefart. Hver gang han nu ser på disse to ting, kommer der vemodstanker for hendes sjæl og evighed. Da siger han til sig selv: Er vort liv i Gud forborgent, smuldrer støv i graven hen, på den store påskemorgen sol for os står op igen.

Lang tid gik han i en åndelig vækkelse og ville leve sig from, men blev mere fortabt, indtil en ven sagde til ham: »Du skal ikke se på dig selv, men på Jesus«. Derefter kom han for alvor i Helvede. En nat stod han fortabt ved Himmels port, men han var bundet på hænder og fødder, kastet udenfor i mørket, hvor der var gråd og tænders gnidsel. Ingen hørte hans råb om frelse, slag i slag var alle døre lukkede, sjælen stod forbandet og forladt. Men da kom der en røst, hvorfra vidste han ikke: »Jeg lever og I skulle leve«. Han kunne ikke tro, førend han havde fundet det i sit Nye Testamente. Da han fandt det, kunne han tro det. Fra den dag af besluttede han at leve og vidne Guds ord skånselsløst og hensynsløst.

Han begyndte nu at søge allevegne, men knapt kunne han få råd til papiret – nu kom hans allerværste hungertid. Der var dage, han så i skabet, om ikke hans kammerat havde levnet nogle rugbrøds-skorper. En dag var der en skorpe, og som han sad i køkkenet i det ældste hus i København og gnavede på den, kom der en knøs for at tigge. »Sølv og guld har jeg ikke«, sagde Bedstefader, »men hvad jeg har, giver jeg. Kom ind, så deler vi«.

Fyren var ikke helt forhærdet, han satte sig ned på skammelen ved siden af Bedstefader og tyggede. Det gik ikke let, »men bare alle sådan ville give hvad de havde«, sagde han. »Hvad kan De have sådan en dag?«, spurgte Bedstefader. »Åh, en 16-18 kroner«, var svaret.

Ikke mange dage efter kom en kvinde for at tigge. Den anden havde sladret af skole, og hun havde håbet, der var kommet penge til den første. Bare hun kunne få noget tøj til sin søn, der havde fået arbejde, men havde intet tøj. Bedstefader måtte igen sige »sølv og guld har jeg ikke...«, men hvis hun ville komme igen, når vejret blev noget mildere, så måtte hun få den ulsters, hans broder havde givet ham, og som han brugte til at ligge i om natten, da fjerene i hans moders hjemmelavede dyne var så tunge, så de skred ned til siderne, og han kun havde de to tynde lag polster over sig. »Ja, den var god, den var hun endda glad ved, til ham sølle knægt«.

Lidt efter gik Bedstefader henad Gothersgade. Dér, ved et stoppested, stod hendes søn som den fineste, udhalede laps i laksko, og denne samme kvinde kom bærende på en stor bylt fra en ejendom på den anden side. Hun så Bedstefader, og kom ikke mere. Men da var han alligevel nær ved græmmelse over verdens falskhed og sin egen enfoldighed.

Engang som præst havde de besøg af hans kones veninde. Hun fortalte, at hun havde haft plads i et rigt hus i København, og da hun tiltrådte, ryddede den tidligere husholderske hele spisekammeret og lod det kaste i skarnbøtten med de ord: »De vil nok hellere selv købe«. Kort tid efter kom han til Ålborg og så en skarnkasse fyldt med alle mulige lækre madvarer. Han havde aldrig tænkt sligt muligt. Men var han bare gået op til køkkendøren i et rigt hjem, tænkte han, da han sultede mest. »Ak, nej«, sagde samme veninde, »Fruen kunne aldrig tåle, at man gav et stykke levnet mad væk«.

Der begyndte at komme bid. En søndag aften Bedstefader kom hjem, sagde kammeraten: »Der har været et menighedsråd fra Kværs, der meget gerne ville tale med dig«. »Åh«, sagde han, »hvor mon de tog hen?« »Ja«, sagde kammeraten, »de skulle med toget kl. 11. Muligt du kan træffe dem på banegården«. Han gav en beskrivelse af dem, og Bedstefader satte i løb. Der var måske håb. Men han fandt ingen efter signalementet.

Derefter skrev han til dem. Men kort tid efter læste han i avisen, at han var indstillet sideordnet som nr. 1. Der var altså håb. Han fik også et meget venligt brev fra det parti, der ville have ham. Men den anden, der var indstillet, var Bedstefaders lærer i engelsk til studentereksamen. Han var cand. mag. og 10 års theol. cand., så han løb af med sejren.

En aften han sad ret nedslået, sulten og forfrossen i det lille hummer, der krængede som et skib i havsnød, bankede det på trappe-døren. Da han kom ud for at lukke op, stod der i mørket en bred skikkelse, der sagde: »Godaften« på en godmodig måde og føjede til: »Lad mig komme ind, så skal jeg forklare mig«. Da han kom ind til den lille petroleumslampe, kunne det ses, at han var en god, prøvet mand.

»Det kom til mig, at jeg skulle gå op og sige Dem, at De skal ikke være ked af, at De ikke fik Kværs. Jeg har været præst dernede. Det er på sådan en lille ø; de er næsten i familie allesammen, og bliver der noget i vejen med en familie, står de alle sammen imod een. Der var dernede en brugsforeningsuddeler, der blev omvendt og begyndte at holde møder i sin egen lejlighed. De blev ham så hadefulde, men de ville ikke åbenbart smide ham bort. Men de stak piggen ud allesammen, så det blev ham umuligt at være der. Og selv ef-

ter at han var flyttet til en anden brugs, blev de ved med at chikanere ham dér, for at gøre det umuligt for ham og ødelægge ham i bund og grund. Nu har han landets største brugs, og han er også landets dygtigste uddeler. Bliver det galt på sådan en ø, kan man ikke rejse fra dem som på fastlandet«.

Så listede den halvgamle, tykke præst ud igennem det snævre, krængende køkken og nedad den gamle hønsestige så det knirkede lige til han nåede bunden. Veltilfreds, som efter en god gerning, men deltagende så han ud ved afskeden; han trykkede Bedstefaders hånd længe, så trykket føltes næsten helt ind til hjerteroden, og han sagde med dybe øjne: »Ha' det godt, jeg forstår det er Dem en hjerteresag, når De har studeret til præst i den alder«.

Efter han var gået, var Bedstefader lige slunken og forfrossen, og der var lige mørkt i pulterkammeret. Hundene bides gerne – og lader sig bide – for et ben. Nå, om et håb eller to blev brudt, blinker et nyt i dit øje og det får kraft fra det høje.

Der blev banket på døren og et brev faldt ind over den lave sunkne trappedør. Snart fik han den lille stål lampe tændt. Det var fra midt på hovedlandet, hvor der havde været et mægtigt opgør med præsten, der havde vovet at sige til menighedsrådet, at det skulle omvende sig. Nu skrev de, at de ville komme til København i morgen 14 dage og tale med kandidaten. Det lavede op, der var nok håb, de var jo prøvet og Bedstefader en prøvet mand i en fremrykket alder. Sådan vurderede han situationen og sagde til sig selv: »Fred er ej det bedste – i Guds riges sag, dér er der vækket«.

Næste morgen var der igen et brev. Det var helt ovre fra Vesterhavet. Der var de i rådet blevet enige om at indbyde tre af ansøgerne til at komme over til dem; når de betalte hvers rejse, så kunne de bedre tale sammen, stod der. Det syntes Bedstefader næsten var rarer end at modtage tolv-atten mand store, vægtige kreaturer i det lille kvadratiske rum, som truede med nedstyrtning fra både loft og gulv. Rejse og kost, det var lige det han trængte til. Han imødeså dagen med glæde.

Fra den egn var den lange mediciner med de mange lange år. Han havde fortalt meget om befolkningen fra sin faders krostue. Mange drøje historier.

Bedstefader havde aldrig tidligere været så langt mod vest. Og al-

drig havde han tidligere rejst på andres bekostning. Han begyndte straks på banegården og færgen at se efter, hvem de to andre kunne være, for at skønne hvem af de tre, der kunne have chancen. Men han fandt ingen, der kunne antages at ligne slige ansøgere.

På privatbanestationen blev han venligt modtaget af en skikkelig udseende mand, der prisede så meget det nye husflidshus, der kunne ses hele vejen til hans hjem. Missionen havde set, at det var meget bedre at de unge kunne samles dér, i stedet for at stå på stationen om aftenen. Denne lovprisning tog vejen. Og da de nåede hjemmet, forelagde han aftenens gode plan med de tre indbudte kandidater. Han fortalte videre, at det var så heldigt at et af de vantro medlemmer var gået over på Indre mission og selve formanden, en gårdejer, som ikke var noget troende menneske, var meget alvorlig og grebet af sagens alvor, og der var også død en præst på prædikestolen. Så der var håb om, at de kunne få en missionsmand.

Da aftenen kom, mødte hver retning med sin kandidat. Det, det drejede sig om for rådet at få klaret den aften, var – efter deres spørgsmål at dømme – om kandidaterne ville tage sig af børnene, de unge og de gamle. De sprang mændene, konerne og sig selv over. Dernæst om kandidaterne kunne messe. Til denne ende blev der foreslået at synge nogle salmer. Sangerkampen sluttede uden offentlig karakter.

Næste morgen begyndte forestillingen forfra. Nu var det så heldigt, at der var en bedste i hjemmet, kandidaterne kunne vise sig på, »om de ville tage sig af de gamle«. Der var en spørgen efter bedste moder. Bedstefader kom sidst, og da var hun på... [toilettet!] og konen i huset trak på smilebåndet.

Efter denne prøve spadserede hele skaren til kirken. På vejen traf det sig så heldigt at de mødte skolebørnene, der kom fra skole. Kandidaterne hilste og tog hat af i en uendelighed og sagde mange venlige ord til børnene, som måbede af bare forundring.

I kirken tydedes alle runer, og de to unge kandidater besteg tårnet, mens rådet så til som hønen der har ællingerne i vandet. Bedstefader og hans vært gik imens rundt på kirkegården, og dér traf de graveren. Værten fortalte graveren, en gammel mand, alt hvad Bedstefader havde været, før han gav sig til at læse til præst. »Ham skal I ikke tage«, sagde graveren højt, som når man vil advare en mand fra at købe en hest, man kender bedre – thi han »blywe jo så klog«.

Derefter blev de ført hen til degnen, thi han havde en søn der

læste til præst, og han var rig, for han havde giftet sig med den rigeste gårdmands eneste datter, levet sparsommeligt, tjent en god løn, så de 50.000 var nok blevet til noget i de 26 år, blev der sagt.

Da eksaminationen var sluttet, var Bedstefader nok klog på, at hans papirer stod under pari, men noget ville han have ud af turen. En medstuderende var nu konstitueret sognepræst på samme kyst. Han og biskoppen over det vandfulde stift skulle besøges.

Ved midnatstid kom Bedstefader på stationen nær den konstituerede sognepræst. Han spurgte stationsmesteren om vej til præstegården. »Ja, det er lige til«, svarede denne, »vejen går lige ned og op udover til det lys i det fjerne; det er præstegårdens lys«. Det var en svær vinterstorm, og strængt var det at nå igennem. En lykkelig ham var det, at stå ved den tidligere medstuderendes dør. Mødet kom op i ham og han bankede kraftigt på. Snart kunne det høres, at det var præsten selv der kom, og derfor sagde Bedstefader med kraftig stemme i dus-tone: »Kan du lukke op«.

»Nej, er det dig Bedstefader«, kom det efter lidt overvindelse. Der var alligevel nu nogen forskel på at være sognepræst og en forrent kandidat, der var ude for at sælge sig til menighedsrådet.

Vi kom ind på præstens kontor, meget snak blev der ikke. Værdigheden! Han kaldte på pigen, »husbeholderen«, som han kaldte hende, da hun hørte det. Han var ugift: »Kom herind, frøken Jensen, De kan godt sidde heroppe, så kan De få Deres sjæl gødet«. Derefter satte pastoren sig til at læse aviser med den bemærkning: »Nu vil jeg ikke gerne forstyrres, Bedstefader, jeg har været på andejagt hele eftermiddagen og nu er det et højvigtigt øjeblik«.

Bedstefader forsøgte dog alligevel af og til at tale til ham på gammel manér, men det hjalp ikke, han vendte avisen så desto ivrigere. Pigen var som stum af skuffelse, og alle tre sad de som holdt fra hinanden af hver sin magnet. Efter en tids forløb forstod præsten, at stillingen var uholdbar, og han kommanderede: »Nå, frøken Jensen, nu kan De godt gå i seng«. Hun gik mut uden et ord som pavens mulæsel, der ventede på et belejligt øjeblik til at give et velrettet spark!

Da hun var godt væk, og han ved at lukke døren op, som for at lukke den bedre i, havde set ned ad gangen, satte han sig igen, som om der nu skulle tales. Bedstefader forstod, at nu var det audienstid.

»Hende kan du få til husbeholder«, sagde han lidt usikkert. »Hun sagde op her og græd. Da der så var gået nogle dage spurgte jeg hende, om det var alvor med at hun ville flytte. Dertil sagde hun ja, og så græd hun igen. »Jamen, så fæster jeg en anden«. »Ja«, sagde hun og græd. Nu har jeg så fæstet en anden, men hun går og græder og er mut hele tiden«.

Da han havde fortalt det, blev han som oplivet og klaskede Bedstefader på skulderen med ordene: »Nå gamle, vi skal til at i seng«. De gik op ovenpå, og han gav sig til at bære en dyne og et lagen ind og stille an på en divan. Da det var gjort, bad han godnat. Men Bedstefader syntes det kunne være rart at se, hvad han selv lå på og i, og han tog sig til ærinde at spørge, hvornår de her på den gamle herregård plejede at stå op. Som Bedstefader åbnede døren, stod den konstituerede sognepræst og var ved at brede et par af sine spidsbukser ud til underdyne i sin egen seng. Han vendte og drejede dem for at finde ud af, hvordan de dækkede bedst. Underdynen skulle være overdyne. Hans rige moder gav ham en bil for en kæreste, der af kærestesorg over ham druknede sig i Seinen.

Næste dag var søndag; han skulle ikke prædike, thi stedets gamle præst kom fra købstaden for at høste stiftelsesfest af M og K. Det var en forrygende storm. Han havde sat sin ged i tøjer, men stormen var så voldsom og geden så let, så den hang som en drage eller ballon oppe i luften. Da den konstituerede sognepræst løb fra hus til kirke, slog præstekjolen opad over hovedet på ham i stedet for at hænge ned, så han fik dobbelt længde.

Derfra gik Bedstefaders tur videre til biskoppen. Denne led og græd og fortalte vittigheder *en masse* og beklagede sin død. »Gå nu en tur«, sagde biskoppen, »og kom så og spis til middag«. Bedstefader gik ud og så på byen og de store enge, men var præcis tilbage. Ved middagsbordet var der en lille mandsling, som vist ikke var der for andet end som lynafleder mod almisser. Han spillede en mellemting af klovn og nar. Biskoppen gav efter middagen underholdning med at læse avisens overskrifter højt og gav kommentarer. Ved afskeden gav biskoppen det gode råd ikke at tage det eneste embede, Bedstefader havde chancer for at kunne få. »Derimod skulle De tage op til det embede, jeg havde først, det bliver nok ledigt om et års tid«, sagde han.

Dette gjorde Bedstefader, idet han havde hilsener med fra biskoppen. Folkenes udseende dér var snart ikke mere som menneskers, de var af ælde så uformelige, som om de var sammensat af ene senilister.

En gammel mand nævnede biskoppen immer ved fornavn og sagde, at når han var på besøg hos denne, fik de hver en bispekjole på og gik rundt i. »Den jeg får på er den gamle salmedigters«.

Efter denne rejse vendte Bedstefader tilbage til sit lille rum, ligeså fattig som han rejste ud, endda nok så håbløs. Nu havde han ikke en rød øre på lommen, og der var intet at fortjene ved noget som helst. Værelset var ikke betalt og uden varme, og der var ingen brødskorper at opdrive. Søndagsmiddagsmaden vafede omtrent til næste søndag. Levnede kammeraten en skalk, nødtes den først nogle dage af Bedstefaders øjne, indtil han antog at den var ubrugelig for ejeren, så gik tænderne i den som stenknusere. Sådant hensultedes resten af vinteren med de fattiges velvilligheds krav om lidt hjælp til dit og dat, for at Bedstefader kunne få en lille kende i tarmene ved arbejde uden helt at blive degraderet.

Omsider ind imod påske kom der krav fra et menighedsråd imellem Viborg og Randers om at tale med kandidaten. Dagen var bestemt hos en lærer i rådet. Når kandidaten mødte der, ville samme køre ham rundt til de øvrige lemmer.

Nu var det umuligt for Bedstefader at være noget steds på grund af mangel på alt – uden husly, tøj og næring. På hans hvileløse vandringer rundt med søerne traf han lærer Peters konelærerinde. På hendes spørgsmål om, hvordan det gik med søgningen af embede, svarede han med et stort forlorent smil, at der var bid, men der manglede guld til rejsen. Hun trak op af sin store taske en fed, rund ruskindspung og gav ham det nødvendige til billetten.

Han stak af samme aften med damperen til Randers. Men hvor var han søsyg, thi hans mave indeholdt intet og dog lidt af alt som en omløbende strejferhunds. Godt så han sikkert ikke ud, da han trådte ind hos biskoppen i Viborg for at fremstille sig og søge gode råd. Denne rådede ham til at sige meget lidt hos rådet, og så gik det tilbage med rutebil til rådet.

Udseendet var sikkert ikke blevet bedre, da Bedstefader om eftermiddagen trådte ind hos den velnærede og velplejede hr. lærer. Han

bød dog heldigvis kaffe for at få førstehåndskendskab til kandidaten. Dette bedøvede hans søsyge mave noget. Så da han trådte ind i lærerens luxusbil, var han slet ikke så ilde tilpas.

Nu gik det hen til rådets formand, en stor gårdejer. Al hans kristelighed bestod i et skilt: Bed og arbejd. Dér var det samlede menighedsråd tilstede. De kunne ikke let finde på noget at sige. Og kandidaten sagde endnu mindre. Endelig spurgte en lærerinde om, hvad retning kandidaten hørte til. Da svaret ikke var fyldestgørende nok, fandt en lærer på at spørge, om der var mange missionshuse på kandidatens hjemegn. Da de heller ikke af svaret derpå blev tilfredsstillet, brød en gårdmand ind i harme: »Ja jen ting ka' vi sej, dæ vi vil ét ha en præst som vo nabosogn har, der svovler dem til Helvede«. Dermed var audiensen forbi. Læreren, der modtog, skulle aflevere kandidaten igen ved rutebilen til Viborg.

Ventetiden ved vejen blev lang. Bedstefader var klar på, at dér så de hellere hans hæl end hans tå. En ting var han meget spændt på, og det var, om de nu betalte rejsen. Men nej, da »ruten« var i sigte stak læreren af med et meget sarkastisk og nedladende farvel. Bedstefader havde ikke vovet at kræve, for sæt det skulle ødelægge chancen.

Derfra tog han hjem. I København var det umuligt at få fat i det nødtørftigste til livets fortsættelse. På Kvak [?] jydeegnen havde han fem gifte søskende; dem kunne han da efter en medstuderendes råd aflægge et besøg hver på en uge. Nu var det i forårsarbejdets tid, så der kunne hos de tre nok blive noget at bestille. Først søgte han den ældste, der selv havde forsøgt at studere, men da det ikke gik længere end arven strakte, erhvervede han sig for arbejde det halve af gårdens jord. Og for gæld fik han det nødvendigeste bygget. Skuffelserne, han havde haft, omsatte han nu i arbejde med at kultivere eng og hede. Gerne havde han givet både ejendom og sparekassebog for en eksamen. »Men blive må jeg for kost og ly, en stakkels gældbunden fange«, kunne passende være hans omkvæd.

En aften før grøden kom i den magre jord, da nattefrost og dagsol sved rugen, sagde han, da han hørte ti-toget komme: »Ja, det lyder så fast og sikkert, men de kører med tomme vogne«. Det var for ham et billede på livet.

Nå, snart kunne der køres og spredes møg og graves tørv. Bedstefader kom ene i tørvemosen med sin mellemmad. Han gravede

sig en hule ind i bakken – midt oppe, højt over mosen. Derover lagde han halm til tag og lyng til sæde. Når mellemmad-tiden kom, sad han ensom som de gamle eremitter og stolt og højt som en konge. Dette – og ikke at behøve at vaske og barbere sig undtagen om søndagen – var for ham en herlighed, sammenlignet med det grønne bord og hungerværelset i København.

Nu kom foråret med blomsterenge og kukkeren som i barndomstiden.

En fætter fik ham ud første gang at tale i et missionshus. Den salig fætters grav går han ofte til og takker Herren for, hvad han gav i denne fætter, og når hans eget støv hviler i jordens skød, at hans sjæl da må være frelst fra denne jammerdal og hjemme i Guds rige.

Det var under stor nervøsitets arbejde og bøn, han lavede sin første tale. Joh. Arndts *Sande kristendom* blev hans håndbog og læremester. I et afsidiges hul til grusgrav lavede han sig en skranke som i retten af tre pinde til talerstol. Ind imellem Joh. Arndt tog han de synlige eksempler omkring sig på livets korthed og forfængelighed og en alvorlig oplevelse om en fortabt sjæls helvedsfart. Efter talen blev han karakteriseret som én, der taler meget til følelserne.

En dag han sad i sin hule deroppe i bakken mellem himmel og jord, langt borte fra menneskeboliger, så han en mand med cykel komme trækkende hen imod tørvemosen. Nu stod han stille ved graven og så på det friske arbejde, og derefter kiggede han rundt efter arbejderen. Men han så ingen. Da han var synligt tvivlrådig, stak Bedstefader hovedet frem fra tronhimmelen og gav lyd. Det var en kusines mand, der kom for at bestille ham til at tale om aftenen i et missionshus en mils vej borte i stedet for en syg missionær.

Det var allerede på høje tid med at studere, hvilket han udførte i hulen. Da talen var færdig, fik han sig vasket og barberet, kom i noget lånt tøj, og begav sig afsted til fods.

Det var et smukkere hus og bedrestillede folk end det første sted. Der var en syg gårdmandskone, som ansås for at være nidkær for Herren; hun bad ham komme i hendes hjem som Lydia bad Paulus. Det var ham en opmuntring og som en tilkendegivelse, ligesom Paulus søgte hos brødrene i Jerusalem. Det var samfundet om Herren.

Dernæst var der en begravelse på heden hos en fjern slægtning, hvis unge søn var død den sommer, han gik til præst. Flere af fami-

lien havde bedt Bedstefader komme med. Han fik køren med en farbroders i bil. Det var jo straks bedre end at gå. Da han nærmede sig den skaldede hedegård, hvortil alle de sortvadmelsklædte, alvorlige hede bønder gik, blev han heftigt grebet i sit indre, idet han mindedes Jesu møde med enken af Nain.

Kisten blev båret ud på gårdspladsen, og den hede sommersonne bagte på den hvide kiste og alle de sortvadmelsklædte folk. Der var megen stum sorg, thi døden havde for tre uger siden hentet en voksen søster til den afdøde, og en voksen søster til var angrebet af tuberkulose. En fætter bad Bedstefader tale ved båren.

Han fik ordet: »Og se, to af dem vandrede på den samme dag til en landsby – dens navn var Emmaus«. Han stod med middagshøj-sommersolen lige ind i ansigtet foran den hvide kiste, der kastede både lys og varme op på ham. Rundt omkring kisten og ham stod en sort krans af mennesker. Han var heftigt bevæget, og hans øjne holdtes til af tårer og sollys. Snart følte han sig som disciplene i sorg men i Emmaus. Han talte højt under gråd, men følte det som om Jesus stod personligt ved kisten.

Derefter drog ligtoget afsted ad hedesporvej til den nye kirke, der lå i heden – derude imod solen på den åbne flade. Toget lignede en sort slange, der bugtede sig afsted, og solglimtene fra kisten som om dens øjne skød lyn. Om kirken fortaltes der, at da de søgte pladsen, fandt de digerne af en gammel kirkegård, hvis kirke mentes at være gået til grunde i tiden efter den sorte pest.

Ikke mange dage efter kom Bedstefaders bedste læseven, pastor Ordejons, i sin bil og søgte Bedstefader hos dennes broder. »Vi så i avisen du havde været til begravelse, så vi mente at Bedstefader måtte være på egnen. Kan du komme ned at prædike for mig?«, spurgte han, »det arbejde du dér går og laver, lad ham selv gøre det«. Den dag var Bedstefader ved at klippe tjørn i regnvej. Tilbuddet syntes Bedstefader var godt og noget henad den vej han skulle, thi han havde jo ikke lidt og gennemgået alt ved studierne, blot for at grave tør og klippe legemlige tjørn.

Turen i bil derned var jo noget hans »Broder Æsel«, som Franz af Assisi kaldte sit legeme, kunne li'. I præstegården fik han et af de mange tomme værelser ovenpå med vindue ind over kirkegården. Deroppe sad han lige over for tårnuret. Det var et godt sted at studere og lave prædikener. Og Bibelen blev ham ligeså dyb og herlig i

ensomheden som på laboratoriet. Nu var han jo som student igen og i rigtig forberedelse til at være præst. Og her var bordet dækket og haven skreg efter skuffejern.

Straks skulle han skrive en prædiken til øens dagblad. Han tog lignelse fra øen, der kaldtes fjordens perle, til at fremstille den kostelige perle. Hans agt var at gå lige på målet: Omvendelse fra synd til livet i ordet, Jesus.

Præsten sagde senere, at den var for upersonlig. Om søndagen skulle han prædike i kirken, men præsten selv forrette dåb og altergang. Der var mange mødt, og det var ikke uden hellig angst, han gik på prædikestolen, idet han mindedes den største amerikanske vækkelsesprædikants ord: »Præk som om det er sidste gang tilhørerne hører nådens ord«.

Prædikenen gik det godt nok med, ydre set. Men præsten var ved at gå i stå ved dåben. Han sagde, det var fordi det ene barn skulle døbes og det andet fremstilles. Men da de gik hjem sammen, sagde han til Bedstefader: »Du kan samle folk«. »Ja«, sagde Bedstefader, »første gang«. I den følgende uge skulle han tale i missionshuset. »Det var et alvorfuldt møde«, sagde præsten, da de kom hjem. Nu gik det slag i slag med at tale her og der. Men han tjente intet. Og gælden, han havde, lod sig ikke betale med taler. Til tider sled det i hans samvittighed, når han skulle tale om at »betale hvad du er skyldig«. Hans tanke og ideal var, at hvis han ingen gæld havde haft og 100 kroner, så ville han have bygget sig et lille skur med komfur, og derfra gået ud som Franz af Assisi på arbejde hos bønderne og så prædike. Men ak, gælden!

Hen på sommeren blev han fra flere sider opfordret til at søge igen. »Hvis du ikke søger«, blev der sagt, »så får du da intet«. Hans begærlighed var ikke stor. Han tænkte: Bare der var et usselt embede, ingen andre ville have.

Sidst på sommeren kom der et brev fra en lærer »norden for lov og ret« om endelig at søge et kaldskapellani; dér var sådanne gode, store Indre missions samfund. »Søg det endelig, for Guds skyld«, sluttede han.

Nå ja, tænkte Bedstefader, så må det vel være Guds vilje. Han sendte da en ansøgning og overgav det til Herren. Han havde aldrig været mere i den landsdel end på et ottedages-kort med toget til

Hjørring, og lige som toget standsede, stod et sydgående ud for fuld damp, som han sprang over i. Men får jeg det, tænkte han, så behøver jeg nok ikke som Franz af Assisi at rejse til Emiren for at få martyrkronen. Degnene deroppe vil nok hænge den på.

Længe varede det ikke, før der kom meddelelse om, at Bedstefaders sognepræst ville arrangere et møde i missionshuset, hvor menighedsrådet ville komme for at høre kandidaten tale. »Kunne du nu ikke lade være med at knæle før du skal tale, og så holde en tale, de ikke bliver stødt over?«, blev der sagt til Bedstefader af hans broder.

Bedstefaders angst havde altid været ikke at være ærlig for at få embede, derfor ville han hellere støde end kildre. Og overfor sognepræsten ytrede han sin ulyst til at holde prøveprædikener. Dertil svarede denne: »Guds ord har vi altid lov at gå med«. Bedstefader lod sig besnære i ikke at bøje knæ på talerstolen. Men Guds ord skulle det være. Og så tog han en disposition fra en anden og byggede en prædiken op af Guds ord. Men den blev nok upersonlig.

Der kom et udvalg af menighedsrådet, tre seminarister, en højskolelærer og en formand for et af de store samfund. De fordelte sig over hele den lille sal, for – som de senere fortalte – de havde fordelt rollerne.

Ak, hvilken helligbrøde, ja djævelskab med denne menighedsrådslov, tænkte Bedstefader, straks da han kom i berøring med menighedsråd. Hvor har dog omvendte mennesker været henne? Hvor var dog biskopper og præster? Ja, svarede han altid sig selv, de må have været i Dantes Helvede. Og videre tænkte han: Den må være lavet for at politikerne kan tilvende sig alt kirkegods, og seminaristerne kan komme på nakken af præsterne, og vi så kan få en velanstændigheds folkekirke, hvis Gud er folket. Den levende Gud er en bunden Gud, en gammel blind og døv Gud, som er let at snyde. Han tier jo. Sådan må præsters, læreres og folkets mening være, at dømme efter den måde, der vælges præst på. Horekarle, søndagstræller, balarrangørere og kasseunderløbere kan ikke udelukkes af menighedsrådet, sagde karruselbiskoppen. Derfor kan man høre en præst, der prædiker næsten mere om den døve degns afskedsfest end om Zakæus.* Ja, selv en borgmester, der er taler ved »borgerlig ung-

---

* Zakæus: Tolder (Luk. 19:1-10).

domsfest« kan samme biskop ikke udelukke fra menighedsrådet. I en sådan kirke er der ikke kristendom, har Bedstefader tænkt!

Nå, efter talen i missionshuset kom dette menighedsrådsudvalg hen til kandidaten. Degnene plejede at være omhyggelige med at få klaret, om kandidaten var missionsmand. De spurgte ikke ligefrem, om han fordømte kortspil, dans, drik og pengesvindler, men bare han var noget højkirkeligt eller grundtvigsk, syntes de at være vel-fornøjede.

Ved afskeden kom missionsmanden hen og trak kandidaten til side, som for at tage løfte om, at han ville være i deres lomme. Det tricks, havde pastor Ordejons fortalt Bedstefader, havde ødelagt flere indstillinger for ham. »Thi«, sagde han, »så tænker de vantro: Nå, begynder de allerede på dette maskepi – nej tak, ham skal vi ikke have«. Derfor forsøgte Bedstefader også efter hans professors råd at holde dem hen til de øvrige med de ord: »Jeg vil være præst for hele distriktet«. Bedstefaders opfattelse var, at udvalget var tilfreds, og han var ikke helt uden spænding, indtil han havde hørt derfra.

Omsider kom der to breve. Det ene var et lille, fattigt brev efter det ydre at dømme. Det andet var et fint med lærerindehåndskrift. Begge havde næsten samme indhold, og lød omtrent som så: »Nu har jeg været med til at indstille kandidaten som nr. 1, og nu ville de håbe...«. Han forstod jo nok, at det var et lille tilløb til håndfæstning, men han svarede med et salmevers, der udtrykte sådan som hans hjerte havde det.

Snart efter fik han et brev fra sognepræsten på stedet, der venligt indbød ham til at komme derop og bo nogle dage hos dem for at blive kendt med egnen og folket. Det tog han imod, og på den fastsatte dag rullede han afsted med tog og rutebil, en lille kende nervøs, fordi det nu gik med stærke skridt ind i det ukendte vanskelige. Han mindedes at have læst, at pastor Kijard havde sagt: »Nu må jeg vel så i den sure præstekjole«.

I første købstad gik han, mens han skulle vente, ned til en præst han kendte, som for at få nervøsiteten snakket lidt af sig. Denne foreslog ham at sige til sognepræsten, om han ikke til at begynde med måtte nøjes med at gøre husbesøg. Derefter fulgte han ham til ruten og viste ham den bedste plads. »Der plejer jeg at sidde«, sagde han, idet han pegede på anden stol fra chaufføren.

Det første stykke vej bildte han sig ind, at det var en dejlig tur,

men jo nærmere han kom stedet, desmere måtte han sige til sig selv: »Det er en god tur«.

I sidste købstad måtte han skifte, og det var med tilbageholdt ånde, han søgte sidste rutebil med byens navn på. Jo, der var den. En lille, gammel, gul kasse. Nu blev det spændende og alt for raskt. Uden for købstaden kom en kone med en lille dreng og satte ham på, og bad chaufføren at sætte ham af ved den og den vej. Drengen græd ikke. Bedstefader skammede sig lidt. Straks drengen var sat af, var bilen i den by, hvor han skulle være præst; en grim lille spredt by. Han ville lade som intet, for at ingen i bilen, der muligvis var fra sognet, skulle vide noget kejtet om ham.

Han spejdede forsigtigt – som om det var en ligegyldig ting – efter kirken: Han så også et hus, som han mente det måtte være, men han skulle jo ikke blive der i byen den aften. Og bilen drejede mod øst. Et par kilometer uden for hans fremtids by lå der en kirke ved vejen, og den havde tårn. Nu kunne han ikke dy sig for at spørge chaufføren, hvad det var for en kirke. »Det er Rallerup*«, sagde han, »jamen«, indskød Bedstefar, så roligt som vel muligt, »hvad var det så for en kirke der lå i byen?« »Det var missionshuset«. Derefter sagde Bedstefar ikke mere på turen.

Efter generalstaben skønnede han, at nu var han straks hos sognepræstens. Han bad chaufføren standse ved præstegården. Der stod sognepræsten lige på kanten for at tage imod. Da Bedstefader ytrede sin tak for indbydelsen, sagde sognepræsten: »Jeg husker første gang, da jeg kom ud som De, på et fremmed sted, da var der een, der tog sig så godt af mig, og det gjorde godt«. Han var så blid og så stille. »Nu vil jeg føre Dem noget rundt, så De kan blive lidt kendt med egnen«. Dagen efter sagde han: »Nu tager vi en tur op til provsten; der har jeg været kapellan, som De nu skal være«. Det var en af dagene først i november, der var faldet lidt sne om natten. På vejen var der en stor skov, og som den gamle kaleche-Ford tærskede op ad den første bakke til skoven, løb et rådyr foran tværs over vejen. De to i vognen så det begge, og sognepræsten sagde lavmælt og inderlig glad: »Det var pænt«.

Han var så tilpas når første kvæk af bilen lod sig høre, efter at han

---

* Rallerup=Hjallerup!

havde slidt i håndsvinget, så vejret var gået fra ham. Nu sad han i sin kørekappe med sin kapellan ved sin side, og vognen bankede sikkert nok op på højgear. Han var inderlig glad. Det dannede sig alt sammen efter hans hoved nedad.

På den anden side af skoven kom de forbi en lille ny kirke. »Lad os køre hen og se den«, sagde han, »lidt slå til Søren, det skal vi have, nu vi er to«. Begge kravlede de op på soklen for at se ind ad et vindue. Det var et lille, surt hul at kigge ind ad, og der var hvid mug på træværket og en præstekjole, der hang derinde. Koldt, surt og råddent så det ud. Bilen var kold, og det havde allerede gjort sin virkning på begge. Bedstefader krøb først ned. Og nu så han, at den lille, runde, venlige sognepræst så ud med det hvide hår og den gamle kappe, som om han havde hængt i kirken ligeså længe som præstekjolen derinde.

De gik tavse ud til kaleche-Forden og fik sidestykkerne hægtet på med stort besvær. Men så snart han drejede nøglen rundt, gav den sig til at tærskes. Det lavede op i sognepræsten. Bedstefar frøs i sit simple tøj og uden overfrakke.

Næste standsning var hos en købmand i det sogn, hvor sognepræsten havde været kapellan; dér hentede han alle sine købmandsvarer. »Her«, sagde han, »havde jeg et hjem da jeg kom til sognet«. Købmandsfolkene tog – som voldtaget eller lidt tvungne – godt imod. Der var nogle voksne døtre. »Hun ser helt godt ud, hende i butikken«, sagde sognepræsten med henblik på kandidaten.

Selv gik han rundt og tog ned af hylder, og i kælderen tog han selv de forskellige ølsorter frem og lagde i en kasse. »Dem skal vi have dækket godt ned, for at provsten ikke skal se dem«, sagde han, lidt stjålet polisk, men som om han godt ville stikke den lige op i næsen af provsten. Senere opdagede kandidaten, at det havde været sognepræsten en dyr fortrolighed i dette købmandshus med kautiøn. Købmanden var snart færdig.

Derfra gik turen til provsten, en jovial, lille rødmosset mand med godt humør. Han smilede fortroligt ved synet af kandidaten, så den nes forstemthed tabte sig, efter først at have føjet et »i« til kapellan

---

* Dvs. så det bliver til stillingsbetegnelsen »kapellani«.

på papirerne, som provsten allerede havde fået.* Dagen for indsættelsen blev bestemt, og provstens og sognepræstens inviteret til middag – ja hele dagen.

På hjemvejen fortalte kandidaten, at han fået tilbud om at købe en præstekjole af den præst, der tidligere havde kirken de beså på udkørslen. »Jamen, skal vi så ikke køre denne vej?«, tilbød sognepræsten. »Jo, tak!«

Nu var det blevet mørkt, og kandidaten vidste intet om, hvor han var, før de holdt ved en træhestestald. »Jeg tror jeg skal derind«, ytrede sognepræsten. »Jeg fik vist for meget rødkål hos købmanden«.

Det var præstegården, de var kommet til, hvor den billige præstekjole kunne købes. Og der var, uden at Bedstefar nogensinde anede, hvorfra han var, en medstuderende, som nu også var kandidat og hjemme. Faderen og sognepræsten havde vist før delt et skævt ord om kirkens overgang til sognepræsten, men nu talte de venligt sammen, og imens forhørte sønnen Bedstefader, om han skulle stå under sognepræsten. »Nej«, sagde Bedstefader, »jeg har mit eget distrikt, og selv kirkebøger; jeg er lige så selvstændig som sognepræsten«.

Det blev bestemt, at præstekjolen skulle sendes til Denseo* til ordinationsdagen. Så gik turen hjemad, ad vejen som i en sibirisk ørken efter regnsky. »Jeg holder ikke af disse vejgrøfter tværs over vejen«, sagde sognepræsten, da vognen slingrede og hoppede som en båd i oprørt hav.

Næste tur var til Rallerup for at se på egn og bolig. Der blev tilbudt et enkelt værelse, en slagters dagligstue, og hvis præsten ville, kunne der fåes et tagkammer at sove i, hvor missionæren plejede at sove. Bedstefader syntes nok det var elskværdigt, at de ville afstå deres eneste stue. Men der var så lidt plads og så offentligt, da de kunne høre alt igennem de dobbelte døre. Hos biskoppen havde Bedstefader nok set, at der var dobbelte døre, men dér stod de sådan at de dæmpede lyden.

Fra slagteren gik turen til skolen; der havde førstelæreren, der og-

---

* Af Laiers håndskrift fremgår det, at han først har skrevet Odense, og derpå byttet om på bogstavrækkefølgen, så bynavnet bliver »Denseo«.

så var kirkesanger, et godt forslag. Det gamle posthus var ledigt; det lignede stuehuset til en gård og for så vidt også en gammel præstegård. Læreren ville gerne køre de to præster derover for at se på det. Men han klagede sig over, at hans bil var beskidt.

»Det gør intet«, sagde sognepræsten; de to, læreren og han, var helt oprømte over det store hverv. Bedstefader tænkte: Lad mig tie stille, så vi ikke får spektakel om det, lige som så mange har haft om disse bagateller.

Den næste søndag var kandidaten med sognepræsten i Rallerup kirke. Ved udgangen stod en kone, ene ventende. Læreren antydede for dem begge, at dér var en kone, der havde et hus til leje. Bedstefader mærkede, at der var sådan i det skjulte to partier, der holdt gode miner til slet spil, og at han selv var som en klud, de revedes om. Slagterens var indre-missionske.

Den følgende aften havde sognepræsten deres Santal-kreds samlet. Det var mest kvinder der holdt sig som overbærmen, sognets og byens første klasse. De havde for denne aften lagt verden tilside og taget søndagspræstegårdsansigt på med strikkepinde. Sognepræsten læste op med allerkæreste stemme, og konerne sad som Rafaels engle. Det var det skønneste efterbade Paradis, Bedstefader hidtil havde set. Efter den åndelige gødskning drakkes der kaffe og ordkværnene kom igang, men ak, så fint og fromt. De lagde en krone, en daler, og der sluttedes med: »Jeg er træt og går til ro«. Derpå fulgtes de ud og blev hjulpet af det afholdte præstepar – så blidt som om det var en stor flok april-lam.

Da sognepræsten træt havde lukket døren, sagde han frigjort gabbende til kapellanen: »Sådan en kreds kan De også få i Rallerup. Der er lærerens, købmandens, sparekassedirektørens og flere«. Præstefruen gav sig til at græde og snøftede: »Og alt det vi dér gør, det skal regnes for intet af Indre mission«. Hun så meget spørgende og sugende efter trøst fra kapellanen. Da han ikke ville blande sig i parti-striden, nøjedes han med at sige: »Åh, det skal det vel ikke!« Men det blev kun udløsning for en kæmpegråd, som kandidaten opgav at stille. Og det var vist også det, der hjalp bedst.

Den følgende dag kom der brev til sognepræsten fra Indre mission, om kirken kunne fåes til pastor Bogstav, den tidligere ildhu kapellan i sognet, der for sine vovede udtryk mod landets overhoveder havde fået tugthus. Han var nu sognets koryfæ.

Sognepræsten gav beredvillig tilladelse, men beklagede at den ene korsarm var spærret. »Vi går derned«, sagde han til kapellanen. Kirken var dog rummelig nok, da vel kun Indre mission var interesseret.

Pastor Bogstav drev sin prædiken meget energisk ind i tilhørerne, og agerede meget for at fremstille, hvordan de salige i Guds rige så efter hver gang døren gik, om det var en af deres nærmeste der kom ind. Det gjorde han meget levende ved at dreje sig fra den ene korsarm til den anden, fra jorden til himmelen.

Næste punkt var: »Uh, det støder«, det var Guds ord, han mente. For at gøre det levende, stødte han sin tommelfinger imod sit bryst, så han faldt tilbage under stødet ved hver sætning.

Sidste og tredie punkt var »sukkerpræster«. Det var en ladning fra Indre mission til at dressere de to præster; at straffe den nuværende og dirigere kapellanen. Sognepræsten følte ukladningen og brugte Pauli ord: »Jeg regner det for lidet at dømmes af mennesker«.

Efter gudstjenesten kom der bud fra Indre mission, om ikke kapellanen snart havde været længe nok hos sognepræsten. Indre mission ville gerne, om han ikke ville komme hen til deres formand for at være sammen med pastor Bogstav. De tog imod som om de havde parteret retten, og som om kandidaten havde forset sig lidt, og dog var det ikke godt, om han tabtes for partiet.

Her i denne kreds var pastor Bogstav hjemme. Det truende og forbeholdne var gået af ham; det var kun for de udenforstående. Her var han lutter smil og vittighed. Han nedlod sig til at tage formandens budkasket på og gøre honnør som en sangerpige i uniform. Han ville gemytligt indføre kandidaten i det rette, sikre samfund, og ved kaffebordet tog han plads som kusken på bukken og sagde: »Ja, kandidat, sådan et kaffebord går De nu ind til i livet«. Da kandidaten den aften sagde godnat til sognepræsten, holdt denne hans hånd så længe som om det var en søn, der rejste til Amerika, eller som om den fortabte søn vendte hjem efter et meget dybt fald.

Den næste dag ville bedstefar til at rejse hjem. »Nej«, sagde sognepræsten, »jeg havde tænkt vi skulle ud at køre en tur sammen, over til nogle venner i Rallerup, men forinden skal vi have ringet til biskoppen angående regulativet«. Det var et hårdt stykke arbejde for sognepræsten at få ringet op. Han forsøgte flere gange svinget, men modet syntes at svigte. Endelig greb han til, og da han havde drejet

og forlangt, sagde han: »Terningerne er kastet«. Da forstod Bedstefar, hvad biskoppen havde sagt til ham, da han var inde for at fremstille sig: »De skal ikke have for meget med sognepræsten at gøre, han er så forsigtig«.

Mens sognepræsten lavede en bryllupstale, vaskede kandidaten bilen, og da de begge var færdige, ytrede den første: »Det er sådan en rar fornemmelse lørdag aften, når man går i seng, at have prædikenen studeret og bilen vasket«.

Efter middag kørte de ad Rallerup til, og ind på en lille gård med eget navn og masser af fjerkræ og døtre. Modtagelsen var meget herskabelig, som om det var et rigt hjem, og sognepræsten mente også, det var et bedre bourgeoisi-hjem. Gårdejeren blev snart efter arbejdsløs arbejder. Kandidaten havde endda købt en ny manchetskjorte til turen. Senere vidste han ikke, og kunne heller ikke regne ud, hvor han havde de penge fra.

Endelig fik han dog lov til at forlade præstegården, da han havde fået sikret sig hus i Rallerup hos gårdmandskonen med de mange høns og døtre. Fra den dag han nåede hjem, begyndte han på sin indsættelsesprædiken. Nu gjaldt det. Nu var det alvor. Han skulle indsættes den 4. december og prædike over »de ti jomfruer«. Det var hans agt at gribe tilhørernes opmærksomhed med det samme, som hans homiletiker* havde rost ham for i hans dimisprædiken. Overskriften skulle hedde: »Er du rede?«

Stort mere fik han ikke lavet i første omgang. Thi nu kom der meddelelse fra biskoppen, at han måtte rejse til Denseo til biskoppen dér for at blive ordineret. Alvoren steg og steg. Han måtte møde tirsdag morgen på bispegården kl. 10. Altså måtte han hjemmefra om mandagen. Han lejede sig straks det mindste værelse på hotellet, lige over for banegården, og mødte meget spændt hos den høje biskop. Han var dog ikke så frygtindgydende af skikkelse. Han så ud som om han anstrengte sig for at ligne en grundtvigiansk gårdmand.

Der var flere kandidater. Han tog selv imod i gangen, efter at pigen havde lukket op, og mærkede sig kandidaternes navne. Efter at have ført dem ind som børn, der kommer til lillesøsters fødsel, kom bispinden sejrende, fejrende og glad ind, og straks fortalte han hen-

---

* Lærer i prædikenteknik.

de: »Det er kandidat Bedstefader«, som om de forinden havde drøftet, hvordan han mon så ud.

Derefter kom en pige og sagde »værsgo'«, og så sagde bispinden »værsgo«, og så sagde biskoppen »værsgo«. Og begge holdt de hånden frem for at dirigere den vanskelige færdsel. Biskoppen bad en kort, digtet bordbøn, derefter sad de som et par påtagede lykkelige forældre, der havde fået seks sønner hjem fra Amerika. Han holdt ivrigt i med at lede samtalen, som han selv førte, og hun bød imervæk som til undselige, fremmede børn.

Efter frokosten samledes man på studereværelset, og biskoppen fortalte om sin egen præstetid og om at skrive sine prædikener ned. »Ak, når jeg nu tager mine frem, de første, og ser dem igennem, synes jeg tit de er »tynde«, sagde han som for at understrege det i hukommelsen at skrive »sine« prædikener og vise kristelig beskedenhed.

Sådan gik tiden til middag. Derefter gennemgik han opgaverne, som kandidaterne skulle skrive hjemme. Den ene var kaldet »Hyrden i Bibelen«, og han antydede, hvor det første billede brugtes, og op over indtil det sidste.

En dogmatisk opgave skulle der også skrives, som højjærværdigheden gennemgik omhyggeligt, vist mere for sin egen skyld end for kandidaternes, for at de ikke skulle gå uden for gangene, han var vant til at færdes ad, fra sin egen studietid eller fra de lånte prædikener fra den tid, da der var lærde biskopper til. Det blev sent inden han gav dem permission, thi han havde så meget godt at fortælle dem fra sit eget liv.

Kl. 10 næste formiddag måtte kandidaterne møde igen med opgaverne. Da var der ca. tid fra ti til ti. Natten var altså deres egen, og den blev brugt på de små hoteltagkamre. Pennene gik »kra kra kra« indtil hjernerne var bløde, og kandidaterne søgte gode råd hos hinanden.

Da de mødtes hos biskoppen – efter et par timers nervøse forsøg på at sove – kunne de knapt kende hinanden, biskoppen, og noget; alt og alle lignede et mareridt. Det var vanskeligt at afgøre, om det var det sete eller de seende eller begge dele, der havde forandret sig. Biskoppen havde opnået det måske tilsigtede mål, at være den overlegne klareste, hvilket var mere snildt end klogt og lærdt, – men ak, han var jo en gammel, uvidenskabelig mand med kandidaterne frisk fra det grønne bord, og folkevalgt var han jo »æ sølle skøwl«.

Han lo nok så veltilfreds ved det gustne syn og sagde: »Det var jo ikke sådan ment«. Opgaverne ligger nok lige så ulæste den dag i dag som det ikke fundne 5. evangelium. Han lagde dem nonchelangt til side og begyndte igen at fortælle træk, der var gode fra sit eget liv, ligesom departementchefen i kirkeret.

Ved middagstid syntes et gisp at fortælle, at hans højærværdighed var tom som møddingspladsen ved forårstid. Han gennemgik til slut klæderne og ordenen den følgende dag ved ordinationen; spurgte, hvor mange kandidaterne havde med af familie og »nær-pårørende«, der ville med til bispemiddagen. Bedstefader havde for mange med, thi alle dem, der havde spottet ham for hans storpralenhed med at ville studere for at være bedre end andre, var mødt for at sikre sig rigtigheden af, at han virkelig havde studeret.

På hjemturen fra bispegården gik Bedstefader om ad banegården for at høre, om den gamle sure præstekjole han havde købt, og som skulle komme, var kommet, men nej. Nu var gode råd snart dyre. Hvad skulle han gøre? »Ja, han var jo så langt ude økonomisk, så det omtrent var ligegyldigt om det gik »huen eller søen«. Han måtte da vel kunne låne en i byen. Men om aftenen kom den virkelig. Den var som om præsten havde ligget i den i graven i tyve år, og så nåede den ikke meget længere end til knæene. Men bruges skulle den, da der ikke var anden udvej. Han fik jo »messesærk« på udenpå, og i processionen gik han imellem de andre.

Selve ordinationen kunne han ikke fra de »overordnedes« side få andet ud af end en ceremoni og maskineri, skønt han aftenen før havde vædet »vitæ« med tårer ved at genopleve sin egen, en arm synders omvendelse. Det var tomt ceremoni, og middagsselskabet var spækket med flove vittigheder fra gamle »emeritusser«. Da de kørte hjem med ham, var han som Luther ved dødens port: »Kold, døv, dum og dvask«. På hjemvejen den vinternat imellem snediger gjordes der ophold i et elskeligt hjem, hvor der var et ypperligt præstekoneemne, men skønt alt var på bedste måde arrangeret, var Bedstefader som dødt kød.

* * *

Nu var terningerne kastet, Bedstefader måtte afsted til Rallerup. Indsættelsesdagen var fastsat, og første prædiken skulle studeres. Der blev en del af hans eget Vita indarbejdet i evangeliet om de ti jomfruer; thi ærlig ville han være, derfor skulle menigheden kende noget til ham med det samme.

Dagen oprandt, og provstens mødte til frokost, og snart efter gik turen afsted til den første kirke. Der var mødt en del af hans familie. Han var en lille karl, da han på bakken så kirkespiret for første gang som præst. Han vidste, der var fyldt med nysgerrige mennesker, som ingen åndelig trang havde.

»Mesningen« havde han lært sig efter noder og violin, og en kraftig stemme havde han. Om eftermiddagen i den anden mindre kirke anbefalede provsten ham at sætte tonen lidt ned. På alteret var der stillet en buket hvide krysanthemum af menighedsrådets stråmand, kirkesangeren.

Prædikenens første ord var: »Er du rede når brudgommen kommer?« Nede midt i kirken stod der en mand, hvis ansigt Bedstefader kendte meget godt, men det var ham umuligt i prædikenens bevægede øjeblikke at gøre sig klart, hvem manden var. Dog blev det den af tilhørerne han talte til og var i korrespondance med.

Efter de to gudstjenester skulle indsættelsesselskabet holdes. Der var familie, værtens i det lejede aftægts hus, provstens, sognepræstens, rådets stråmand og en pensioneret lærer fra hjemegnen, der spillede dommer i stedets missions samfund, samt formanden for samfundet. Myndige var de allesammen.

Bedstefader sad som et vist dyr..., og det meste af tiden havde han den følelse, at kup hans mad holdt dem sammen. Men den var også par exellant; thi Bedstefader følte sig som en helt krøsus, da han fik de første 400 kroner. Værtens, som senere gik fra hus og gård, var i stand til at lave gildet tip top. Og de var jo så »behjælp'le«. Hvem holder ikke af gilde på en andens regning?

Der vankede masser af taler med direktiver til den nye præst. Stien blev for ham trang og smal. Dagen efter kom værtinden grædende ind til den nye præst. Den pensionerede lærer var efter hendes mening gået sognepræsten for nær. Der måtte den nye præst nu tage parti og affære. Næste dag kom formanden for samfundet igen for at takke for sidst, ved at betro den nye præst, at »vi af Indre mission ville kun hellere have haft kandidat MM«. Denne formand

havde været staldkarl på landsbyens kro og udsmidler. Nu fulgte han traditionen og gav først en advarsel. Den nye præst – som ikke kendte alle hans rævestreger og tog det for den store religiøse sag, han selv gav det udseende af at være, altså antog staldkarlen (nu falleret gårdejer; noget han havde giftet sig til), for at være i ærlighed i sit gudsforhold – sagde: »Skal vi ikke bøje knæ sammen og bede?« Det gjorde de, det vil sige: Han bad altid en ting, han havde hældt sammen af slatter. Sådant en fasttømret, udenadslært...

Da han havde fået den nye præst i knæ, gik han, som en hest han lige havde spændt for, på kroen sejrstolt hen og gav sit samfund det. Havde dette samfund ikke før regnet sig for det helliges samfund, kan det nok være, det gjorde det fra den dag af.

I dagene der kom, kom den ene besøgende efter den anden. Bedstefader syntes, at nu havde han det godt i det lille aftægtshus. Nu kom der løn i hver måned, og nabokonen lavede husholdningen. Det var dejligt at være ugift, syntes han. Der måtte også være noget om, at det var det rigtige, eftersom de katolske præster er det, mente han. Og han ihukom, at en af hans lærere havde sagt: »Er præsten gift, så kommer hans kone straks, når der har været een med en hemmelighed, for at udspørge, og vil han ikke dele den med hende, siger hun: »Du har vel ikke hemmeligheder for mig?« Og har hun først fået det, så har hun en veninde, og så er skandalen løs og hemmeligheden gående».

Snart efter var der julemøde for de gamle hos sognepræsten, hvor den nye præst skulle tale og »han fandt mange venner og veninder for de gode ord og for elskværdigheden med at hjælpe dem af og i tøjet«.

Dernæst var der julegilde hos førstelæreren, kirkesangeren, næstformanden i menighedsrådet og bogholderen i sparekassen. Der var også en gammel pensioneret lærer, som den nye præst fulgte hjem, da han allerede havde besøgt ham og han var stiklende på benene. Ved pensionistens dør stod de en tid, da læreren endelig ville tale ud med præsten. Det var en let rørt mand, der havde leget barnligt med børnene hele aftenen, så tårerne undertiden trillede ham ned over kinderne af lutter glæde.

Ved døren ville han give sig i sin religiøse opfattelse, og det var forudbestemmelsen hos Paulus. Da han nu var en lille mand ved siden af den høje præst, og det var måneskinsklart frostvej, tog hans

våde øjne, der var lidt store, månens skin og skinnede som to stjerner i den ellers mørkelagte lille mand. Denne inderlighed, der rørte sig i ham, rørte præsten, så da læreren kort tid efter døde, og den nye præst frem for sognepræsten skulle begrave ham, berørte han denne aftens oplevelse i sin tale. Det greb alle, og da præsten, læreren og sparekassebogholderen gik sammen fra graven, greb den sidstnævnte i præstens arm og sagde anerkendende: »Det var godt«. Bedstefader var ikke så begejstret for rosen fra den side; thi det kom som om han var underkølet. Dog lod han som intet, thi han ville færdes forsigtigt og ikke lægge sig selv sten i vejen.

Derefter meddelte sognepræsten den nye præst, at han ville trække sig tilbage fra stillingen som formand for menighedsrådet i Rallerup, »og hvis det er sådan at rådet vil vise Dem den ære og vælge Dem, så synes jeg, De skal tage imod«. Mødet kom, og sognepræsten fralagde sig hvervet, og enstemmigt ville de vælge den nye præst ind. Han krympede sig lidt, da han var så ny. Men en gammel, tyk gårdejer trøstede: »Vi snakker om det«.

Der blev møde på møde. Der var jo de hundrede og seksten ting at bestemme om i sogn, ved kirke og præstegård. Præsten havde det hverv at sammenkalde, når læreren antydede. Var én kone for lidt til at lave mad, tog han to. Selv brugte han til daglig ingenting, så kunne bare lønnen slå til til rådet, mente han at være ovenpå. Der var også en skøn forening. Sognepræsten var meget svagelig, og her tilbød han sig til al mulig hjælp. Provsten indså, at den nye præst måtte have en bil til de lange veje – men en billig til den lille løn. Han forskaffede ham en gammel ombygget Ford, hvor alle »grejerne« var forlænget så meget, så præsten kunne sidde i bageste sæde og styre. Det gik godt og dyrt på præstens regning altsammen, både med den ene og den anden sammenslutning. Han kørte over hele landsdelen som en fejret taler for Indre mission. Han sled i det, og studiet af Guds ord, Bibelen, var ham en herlighed som i studietiden på laboratoriet. Og overmåde stort var det for ham, at der var de helliges samfund om ordet; at han med dette kunne gå dybere og dybere ind i ordet og ved dette med den helligånd mere og mere kunne overbevise sig selv og alle om synden og dernæst om nåden. Han selv efter hans helvedesqual, dødsangst og rædsel for synden hadede den [dvs. synden] og sig selv, og gik som profeterne hensynsløs og skånselsløs

frem imod den, og var overbevist om, at sådan havde de hellige det også, og menighedsrådet med, da de lod til i elskværdighed at kunne sluge deres nye præst med hud og hår. Og i kirkebøger og sogn var der så sandelig nok af vej, sten og tjørn.

Der kom også opmuntrende anerkendelser til at sætte ploven dybt. En lille duknakket lærer af rådet og Indre mission stak en søndag efter gudstjenesten en lille seddel i præstens hånd med nogle få, meget bifaldende ord på. Men ak, han havde giftet sig meget hurtigt anden gang, og skulle af sin præst dengang have fået det berørt. Han blev en af de otte seminaristgrever med anklageskrift, skønt han var flyttet fra sognet og pensioneret. En præst fra København iblandt tilhørerne gav sig tilkende med: »Sådan tale skal nok blive brugt af helligånden«.

Men ak, nej, det varede ikke længe før missionsfolkene begyndte at ømme sig. En aften havde præsten bragt for megen ligstank fra sygehuset over i missionshuset i Rallerup i sin tale; det blev forebragt ham af selve den lærer og indremissionsmand, der havde opfordret Bedstefader til at søge. Han havde en ømhed i skatten og en gammel ugift eneste datter, som havde serveret meget godt for den nye præst, og andet var det ikke blevet til. Men samme lærer var død før seminaristgrevernes anklageskrifter samledes. Hans egen kom først.

I Rallerup ømmede sig først den pensionerede lærer, der havde været med til indsættelsesmiddagen. Han havde altid selv gerne villet være præst, og når han så én gå på prædikestolen kribledede det i ham: »Åh, det skulle have været dig«. Han ytrede sin utilfredshed med de af præsten frit valgte tekster i missionshuset, de var for lidt til de helliges opbyggelse.

Førstelæreren og ellers hertugen i Rallerup havde nok hele tiden givet direktiver om, hvad menighedsråd og skolen ville tåle, men været stille. Hans kone sagde: »Det er jo ikke alt, Jajsen behøver at lukke ørene op for i prædikenen«. Engang ringede han til den nye præst, om han ikke ville værsgo komme hen i sparekassen; der var noget at tale om. Da præsten kom, sagde han »værsgo« og viste ind i direktørværelset. »Der er en ting jeg vil sige Dem, pastor Bedstefader, og det er at skolen ikke vil finde sig i, at De trækker konfirmander«. Dermed var audiensen forbi, og han viste højlignende og overlegent nedladende pastor Bedstefader ud, og gik igen hen som

direktøren til protokollerne. Den følgende søndag var sognepræsten blevet syg. Pastor Bedstefader havde fri og var til kirkeindvielse i købstaden. Da han kom hjem, fortalte hans kone ham: »Kan du tænke dig, lærer Jajsen kom susende i bil hen foran døren og fnyssende ind: Om jeg ville værsgo skynde mig ned til Brugsen og standse kirkegængerne.

Bedstefader havde i sin mest sultne studentertid spist til middag på Sct. Lucas Stiftelsen. Det eneste, det kostede ham, var en søndagskollekt, når han blev præst. »Det kan De sagtens få lov til«, sagde sognepræsten, »når De siger det til menighedsrådet; jeg kan så tage til den anden stiftelse af samme slags«. Da pastor Bedstefader fremførte dette, gramsede lærer Jajsen meget myndigt, som om selve Det tredie Riges »Führer« stod bag ved ham: »Det er ellers noget, vi i menighedsrådet holder meget nøje kontrol med«. Da Bedstefader spurgte denne af alle herrer i historien og striden mest overlegne, hvad retning han hørte til, til lille Pauls håndbog, snerrede han, at han hørte ikke til nogen retning. Derimod sagde de, som han spillede kort med af menighedsrådet, at de hørte til den grundtvigske. Bedstefader forstod nu, at enten måtte han gå i missionsfolkenes eller grundtvigianernes nøddetang; thi da der ingen præstebolig var, afgjordes det ved, hvem der lejede ud til ham, og begge retninger var lige hidsige efter at få præsten til at leje. Først var der en slagter af Indre mission, der kunne huse præsten. De beklagede godt nok, at der kun var et værelse, deres dagligstue, men så kunne præsten få deres pulterkammer at sove i. Der lå taleren sommetider. Bedstefader syntes, det var lovligt lidt plads og for lydt. Fra den dag holdtes slagterens venskab gående ved køndhandelen. Indre mission ville helst slet ikke have nogen præstebolig; thi de kunne bedst tumle præsten, når han måtte leje sig frem hos private. Omsider kom han til at bo hos en bager af Indre mission. Da blev menighedsrådet ved sindet, at han skulle have en bolig, thi ellers vidste man jo aldrig, hvor præsten boede. Så købtes et gammelt udlevet svampet posthus, der blev sat i stand med centralvarme, vand og elektrisk lys. For dette var hin førstelærer pen og hovede. Hvad han tjente på forretningen i % var ukendt. Ved indvielsen var alle rådets medlemmer mødt, alle præstens leverandører. Da han selv tog ordet for at takke dem indenfor menighedsrådet, der havde været behjælpelige, stemte hans købmand i rådet ham ned.

[siderne 108-122 og 124-125 mangler i originalskriftet. I stedet følger her beretningen om mødet med Marie fra selvbiografien »Barnet der blev til Pastor Laier«. Anton = pastor Bedstefader!]

Allevegne fra lød det, at det er da så sølle at have en præst og ingen præstekone. Hans moder syntes ligesådan: Hun besøgte ham og så, hvordan der blev båret blomster ind i præsteboligen. Hun sagde, da han selv mente, at han havde det så godt som et menneske kunne have det: »Ja, når de lukker dig ud om aftenen, så kan du gå herind ene og lægge dig«.

En medstuderende, som var gift og havde skolepligtige børn, sagde: »Er der to piger, der er lige gode ellers, men den ene har mere i arv end den anden, tager man hende med det meste i arv, thi det er så rart for en kone, når lønnen er brugt, at vide, at hun har noget i baghånden, der er hendes eget«.

Så fik han besøg af sin bror Kresten. Og søndag aften efter at have besørget alt arbejdet ved kirkerne, lå de begge med benene op imod varmeapparatet, og Anton syntes, at nu havde han det så godt som et menneske kunne have det med alle ting, og Kresten til brorskab. Men som de havde ligget lidt, udbryder Kresten: »Uh, hvor er her trist! Hvordan mon Kristine har det?« Det var hans kone. Da var det først, ensomheden gik op for Anton. Hvem der først hittede på det forløsende råd, huskes ikke, men talen blev om Marie fra Jens Peder Papsøe i Nørremarken i Thorning: Kristine havde tidligere fortalt, at nu havde hun fået plads, da de havde solgt gården. Da var det allerede for Anton, som om han havde bange anelser om, at hun var... Anton havde set hende hos sin Broders i København, og han var godt klar over, at hun var hans type. Hendes højde med sort, langt hår til anklerne: Frimodigt. Andre mente: Stolt. Men det var kun hende som viste hvem hun var og hvad hun var værd. Hun havde også den passende alder og var fra nabosognet. Som var så godt, sagde H.R.S, for så er der altid fælles kundskaber. Hun var enebarn. Det havde den fordel, at der ikke var en flok usvorne drenge til brødre, der fulgte med, og gjorde ham til »fattig Perlot« i hans eget hus for resten af livet. Anton begyndte at lytte til Krestens ord, der faldt i kristenjord. Han fortalte, at alle roste hende. Dyrslægen havde sagt, at hun altid stod på trappen i gården og tog imod med et stort smil. Og hendes forældre var de mest retskafne og rigeste i sognet.

Og hun var selv den reneste på legeme og sjæl med den bedste uddannelse til alle sider og udseende.

Af alle dem Anton tænkte sig at kunne få, både i København og hele landet, ja Hjallerup med, var han klar over, at hun måtte være nr. 1 i alle måder.

Da han kun havde en hjælpekone nogle formiddagstimer, var der jo ikke meget at risikere, da Kresten tilbød at gå til Thorning til hendes forældre og spørge.

Kresten gik derop, og Anton skrev. Det blev vel modtaget. Marie ville godt komme. Måske til marts. Nej, hellere til april, for så kunne hun hjælpe sine forældre med at flytte til det dejligste hus, de havde købt i Thorning skov efter at have solgt gården i Nørremarken. Dette hus havde for Marie altid stået som det skønneste. Om vinteren, når hun gik forbi på skolevejen, fordi der var læ. Om sommeren gik der hvidklædte dansk-amerikanere på ferie hos deres moder, som havde bygget huset efter deres forhold rummeligt og stort, på skrænten imod engen med stor have og skov bagved. Anton havde aldrig været så lykkelig ved noget løfte som dette.

Den første april 1930 var den længste dag, han havde oplevet. Han skulle ud at tale, og hans vært, bageren, kørte med ham nordpå. Tiden før mødet kunne han nok regne ud. Men bagefter ville bageren rundt for at se klostrene deroppe. Anton kunne ikke godt sige nej, thi det var en hemmelighed. Anton havde skønnet, at han og Marie ville det samme.

Da han endelig kom hjem, stod Marie i døren i stiveste puds med sit store smil. Adam kunne vist ikke have været mere glad, da han så Eva. Ak, hvor alt var forandret. Det eneste han havde sagt til sin hushjælp, før han tog afsted, var: »Der kommer en ung pige i dag for at hjælpe os«.

Der blev straks velstand i huset. Marie havde penge med, tillige med en ny salmebog. Han mærkede straks, at han og huset stod på en mere fast fod. Marie havde jo set sig om på de bedste steder og pladser på skoler og i huse i København. Han kunne snart mærke, at det var hende en lille kunst at føre præstegården.

Hushjælpen sagde en dag: »Jeg synes blomsterne bliver så røde«. Anton lagde sin hånd på Mariens en dag på kældergelænderet, da han ville vise hende, hvordan fyret skulle passes, og det lod til, at hun havde forstået det!

Snart efter kom sommerferien, thi sognepræsten sagde: »Nu vi er to præster, vil vi have en ordentlig sommerferie«. Anton og Marie rejste til Thorning. Maries moder sagde: »Er det sådan, skal Marie ikke med til Hjallerup, før I er blevet gift. Marie kom, hun så, hun sejrede. Anton boede hos brødrene i Frederiks sogn, men kørte af og til til Thorning, så Maries fætter sagde disse spydige ord: »Der er nok kommet til at gå en ny rute til Thorning«. Det var den bedste sommerferie, han endnu havde haft. Men alting har en ende, og Anton måtte afsted til Hjallerup med den bedste madpakke, han nogensinde havde fået. Godt var det, at der var meget arbejde i Dronninglund, som han nu var ene om. Men om eftermiddagen, sådan henad imod aften – hvor var det trist, når huset var tomt og han gik nedenunder og så op til Maries vinduer.

Marie skulle altså blive hjemme og »sy«. Men så kom sognepræsten omsider, og høsten med efterår og mødetravlhed her og der. Marie trak det noget ud med bryllup. Hun havde bestemt idé og dag for det.

Papirer med underskrifter skulle der til, og ingen måtte vide noget i Hjallerup. Men som det dog kan lægge sig til rette. En medstuderende fra Holstebroegnen havde været i hjemmet i Agersted med sin kone, der var af Antons familie, og de havde hendes ugifte, men giftefærdige søster med. Og Marie var lige på det tidspunkt i Hjallerup. Og således fik de de nødvendige underskrifter, og gæsterne kørte afsted med hemmeligheden.

De første dage i november var han på prædiketur på Læsø, og derfra sejlede han til Frederikshavn og kørte i bil lige til Thorning, for at stå brudgom den 6. november i Thorning kirke. I hjemmet i Thorning var der stor travlhed med kogekoner etc. Anton ville helst have bryllupsfesten i hjemmet, og der var indbudt dem, der havde assisteret ved forbindelsen af Antons slægt og venner på egnen og Maries familie. Sognepræsten, der forrettede vielsen, var indbudt og han fortalte: »Jeg tog det bedste ord til tekst, jeg vidste, nemlig det ord, vi selv fik ved vort bryllup«. Og han havde valgt salme 440: »Huset, som Gud har bygt« med ordene: »Skønt stormen raser vildt, Helved spruder ild«. Det var som et profetord. Antons hjemstedspræst havde indbudt sig selv og meddelt, at provsten over Dronninglund havde sagt, at nu kunne Anton vist heller ikke holde det gående længere for alle de giftelystne piger i hele provstiet. Det blev

et tredages bryllup i Thorning, indtil Maries fader sagde: »Nu kan jeg ikke holde det ud længere«.

Så rejste de nygifte til Hjallerup og begyndte med efterbryllup. Der var der samlet ind til gaver, og repræsentanten for Indre mission var mødt for at tage imod. Men da han var mødt op før de kom, var repræsentanten for dem »udenfor« stukket af; thi de to partier kunne ikke enes om en liste. De kunne først blive enige, da præsten skulle »tilintetgøres«, som Herodes og Pilatus. Derfor måtte de også indbydes særskilt til forskellige aftener, da de ikke kunne være i stue sammen. Og da præsten nu var valgt som Indre missions mand, og det var denne, der var der da de kom, så er det nok begyndt med dem og »de andre« har følt sig distancerede. I hvert tilfælde kunne det aldrig blive belejligt for dem at komme. De skulle altid et bedre sted hen den berammede aften. Og sådan begyndte striden.

At han fik en kone udenfor provstiet, var også en slem konvulsion, som aldrig glemtes hos de »forventende«. Præsten med sin kone skal jo nu om stunder være det billigste heloffer, som de alle har ret og pligt til at frådse, fortære og træde på. Så meget har alle lært i kristenheden, at han skal være ydmyg og lade sig korsfæste og bede dem om forladelse for, hvad de gør. Et blad skrev: »Fårene har skarpe tænder nu til dags. Og de bider hårdt og dybt som fladlus«. Præsten havde de hidtil yndet og haft ham så de kunne svøbe ham om en finger, og her og der og alle vegne i (håb). Men mange forhåbninger brast. Og Marie var en hel del »self made«. Og præsten havde måske endnu mere grund til at være det. Og hun brød sig ikke altid om at sidde i missionshuset og endnu mindre til verdslige gilder. Og vittighederne, som de gæve lemmer i menighedsråd og skolekommision kunne blive ved med at gentage til trivialitet, kunne præsten ikke altid honorere med et smil. Og de var også overbeviste om, at præsten skulle tage hatten af for dem, før han så dem. Og til rådets bestemte møder skulle han også med et smil tage imod deres fine »driven spot« med ham og de ikke tilstedeværende over eller under dem. De dgl. sjofelister har ikke let ved at blive rene, når de bliver velfodrede og betjente på anden mands regning.

[Side 123:]

Så en dag midt i sommerens hede under vacancen svinger en bil i

susende fart ind i gruset foran præstegården i Rallerup. Den bremse-
de så den peb og gruset flygtede i hast for dens hjul. Ud steg nabo-
præsten høj og flot, for hvem pastor Bedstefader havde passet det af
og til for gode ord. Året før var han og konen kommet kørende –
men yderst stilfærdigt – og klaget sig begge to over hans rygmarvs-
sygdom, der bevirkede, at han gik i stå i prædikenen. Hun græd:
»Hvad skal jeg gøre med børnene?« Pastor Bedstefader fik ondt af
dem og lovede at gøre alt det arbejde for dem, han kunne. Og fra
den dag gik det gratis til begge hans kirker som også til pastor Bed-
stefaders egne sognepræsts-kirker.

Da den mægtige sognepræst kom ind og havde smidt sig i en af
de røde stole lige så lang han var, og konen hans ret havde sat sig i
forgudende beundring over ham, siger han mægtig og salvelsesfuldt:
»De må altså være indforstået med at det bliver mig, der bliver sog-
nepræst i Drøjeund«. Pastor Bedstefader var ked af at sige, om han
da var komplet idiot, men indskrænkede sig til at sige: »Ja, det er jo
sådan i Drøjeund, det kan lige [...«]

[Side 126:]

Der sad det samlede menighedsråd lidt »skalud«* men med hemme-
lig vælde og magt. Bedstefader mærkede nok, at han var den »grim-
me ælling«. Men ud skulle det, for at han kunne have agtelse for sig
selv som en mand. De sad og snadrede sammen som mætte ænder
ved et grødfad. Primadonnaen i hele komplottet var en enke, der var
københavnerknejpærværdsdatter, lærerinde med den store lærerinde-
eksamen, havde været gift med en stor gårdmand, der havde været så
mange kvinder så alt for nær. Hun var blevet enke lige tidlig nok til
pastor Bedstefader efter hendes og faderens antydning – men han
havde nu sin mening. Der var en gartner i rådet, der havde så travlt
med at underholde hende angående hendes storebroder, hvem han
mente, han havde set på et trinbræt. »Ja, jo, jeg tænkte nok det var
ham«, vedblev gartneren, uden at komme videre i nogen samtale.
Hun blev ved, dannet og fint, og bifaldt og smækkede tænderne
sammen, som om hun bed en dameskrå over. Hun havde selv bil, en

---

* Lokalt udtryk: Ilde berørt, fordi man ikke har rent mel i posen.

hendes broder »bilgrosserer« havde brugt til demonstrationsvogn, lød det. Ham på trinbrættet gik senere i kasjotten for underslæb.

Det sitrede i Bedstefader, han havde hidtil bidt alting i sig og tænkt, at det hokuspokus og luskeri, han havde set og fundet med menighedsråd og samfund, måtte vel være som det skulle være, og ellers forkert. Men nu ville han alligevel have sin mening sagt, for at være en mand. Øjeblikket kom, han måtte ud med det og tale fra leveren. Der blev spurgt af det samlede råds formand – lærer, fedesvinsfabrikant, fagforeningsformand etc. Jølse – om de enstemmigt kunne indstille pastor Co som nummer ét.

Nu eller aldrig var øjeblikket der for Bedstefader. Han rejste sig og sagde, som han havde siddet og føjet det sammen i få ord: »Jeg kan ikke forstå, at I af Indre mission vil vælge en præst, de uomvendte er så glade for, og at I uomvendte vil vælge en syg præst til det store Drøjeund. Der er jo ikke af eder her anden end mig, der kender sognet som mig«. Derfor troede de alle, at den ellers blide Bedstefader var gal og syg, fordi han ikke fik Drøjeund.* Sådan lød det fra nu af. Da pastor Bedstefader havde fået det sagt, ymtede enken, hvorfor han ikke havde sagt det før. »Det er første gang jeg er indbudt her«, sagde han. Han selv var lykkelig og glad; nu var han parat til hvad krig, der skulle komme. Han kørte hjem som en nyslået toskilling og fortalte sin kone, at nu var det blevet sagt. Og hans ryg var fri: »Skal vi have en pjatmager og uomvendt spytslikker, kan vi ikke få nogen bedre end ham til at spille plat. Men nu bliver der partier. Jeg skal nok få dem til at gå i kirke til Co, da de nu hader mig«. Derefter talte pastor Bedstefader enkeltvis med lemmerne og spurgte dem, om de slet intet forstod af, hvor galt det var med en syg præst, nu de lige havde begravet een. Men ikke om det rørte dem, udover deres skadefryd over at sætte pastor Bedstefader skakmat. »Ja«, sagde lærer-organisten, som om han havde fået »et godt bid sunken«. ** »Så kan han da få hjælpepræst«.

Alle var de så tilfredse med denne »himmerigsmundfuld« selv om han slet intet kunne. Det var som om han kunne afbøde helvede og al-

---

* Denne passage er knapt læselig pga. skader på manuskriptet. Drøjeund=Dronninglund. Laier var meget skuffet over ikke at få Dronninglund sogn.

** Jvf. en hest, der »går til biddet«.

le Guds domme ved at spille kort med dem alle sammen. At han ville dette, havde han selv bekendt med stolthed. For at underkende pastor Bedstefaders tillid til Rallerup menighedsråds formands udsagn om sin tro. »Jeg har da spillet kort med ham«, stadfæstede Pastor Co.

Grunden til at pastor Bedstefader var klar over, at der måtte blive partier i Drøjeund pastorat, var denne, at han havde troet på, at den tidligere sognepræst ville være et ærligt gudsbarn, men det kunne han ikke tro om den nye. For ham var det blot om at gøre at tækkes så mange mennesker som mulig. Missionsfolkene gav han et alvorsord, men de verdslige grinede han sammen med. Derfor måtte skellet trækkes – om muligt – endnu klarere op, da pastor Co ville udslette det.

Han lod altid som om han ville være en fader for Bedstefader. Og Drøjeunds afdøde sognepræst havde endogså anbefalet den nye Rallerup-præst at søge sammen med pastor Co frem for den mere prøvede missionspræst på den modsatte side af Drøjeund. Pastor Bedstefader tog så en stikprøve af anvisningen og gik til kirke hos ham en søndag, da han selv kun havde én kirke at prædike i. Han blev godt taget imod med stort opsving og skulderklap, men han mærkede, at han var der som femte hjul til en vogn. Der var så mange af sognets store, han skulle rundt og pjatte og grine med på kirkegården. Der var et nyt kirkegårdsdige, der absolut skulle tages i øjesyn i dette øjeblik sammen med hans høje råd. Der var et gammelt glughul, en trappesten, en »bøjtelpose« etc., der skulle vises frem for nogle andre fremmede kirkegængere. Han sprang som en vis ting i et par læderbukser fra det ene hjørne til det andet for at få hilst på mejeribestyreren, uddeleren, proprietæren til Korslund etc. Da han endelig kom hen til Bedstefader, var vinden næsten gået af ham. Han klappede ham nedladende på skuldrene igen og sagde: »Ih, sikken en ære, har vi Rallerups store profet i kirke i dag? Værsgo, kom med hjem og sug en kop kaffe«. Ved kaffen gav han sig i snak med sine padder. »Nå, Holgermand og Hildapige; hvad var det Far gjorde ved de små børn i kirken i dag?« De skreg begge om kap: »Far hældte vand på dem og de tudede ligesom Jørnbror når Mor vasker ham«. »Nej da, børn, kan I sige til den fremmede mand: »Far døbte dem«. »Ja« skreg de i munden på hinanden ind i ansigtet på pastor Bedstefader: »Fremmed' mand, Far døbte dem og de skreg ligesom Jørnbror når Mor vasker ham«.

Så sank pastor Co temmelig mat og opgivende ned i stolen, og Bedstefader sad som den fremmede mand, mens børnene underhandlede med præstefruen om, hvad de havde oplevet og hvad de måtte få. Efter en stunds forløb kom husherren igen til hægterne, hævede sig majestætisk i stolen og sagde: »Rallerup-profet, tag en af disse kys-tærter; det var dem, min kone forførte mig med«.

Et par gange fik han arrangeret at de talte sammen, men bagefter kom han med spotske og grinende bemærkninger i smug til sine store medspillere om pastor Bedstefaders tale. En tredie gang han havde arrangeret en gudstjeneste med pastor Bedstefader som prædikant, lod han som om det havde gjort indtryk på ham og sagde ud af kirken: »Ja, det er rigtigt med omvendelse, men jeg mener nu som en professor i dogmatik, at troens vished kommer først i Herrens time«. Da de kom ind i et hjem, der skulle forestille at være missionsk, for at drikke kaffe, blev han så gemytlig som altid, når han blev budt til andres bord, så han ved at se husets nye gulv udbrød: »Nej, her var der lige til seks-tur«. Så satte han sig til at gengive alle de tarvelige studentervittigheder og efterabe i snak og gebærder alle professorer og provsten. Da endelig han var udtømt, gav hans lærerchauffør sig til at fortælle om, hvad han som chauffør havde hørt og set af laster og svinerier ved sidste offentlige bal i pastor Co's hovedkirkeby. Ja, hendyssede pastor Co, »det er snart ikke til at være der længere for svineri, der vælter ind ad døren til een«.

Da pastor Bedstefader fik hans kirkebøger under vacance, var der i bogen »Fødte« – på foliosiden ud – fyldt fire rubrikker af seks, og det var alle fire uægtefødte. Bøgerne var fyldte med overstregninger og tilført rettelser. Ved hans sidste menighedsrådsvalg blev hans sidste missionsmand valgt på »de uden for partiernes« liste. Der var to missionshuse, der stod og mindede om en vækkelse en gang for længe siden. I det ene stod der nu kun en gammel træsenng og en petroleumsflaske til minde om nogle husvilde ved en brand. Pastor Bedstefader forstod derfor, at med ham som sognepræst i Drøjeund var der kun ét af to; enten at lade sig omsluge som af vandmanden, eller krig på kniven. Han var nok klar over, hvem der ville blive de få, men det gjaldt død eller liv. Og lettest var det at dø. »Det er en svend, der kan indbyde sig selv«, sagde en baptistnabo til Bedstefader, hvis datter havde tjent i en skole i pastor Co's pastorat. »Med det evige kommer man let over det«, sagde samme. Der var en mand

der havde hængt sig, ved hans begravelse sagde han: »Man kan se, at et menneske kan også hurtigt blive beredt«.

»Ham kan vi have siddende altid«, sagde pastor Bedstefader til sin kone, da han var smurt ind de første tre gange for nedladende at spørge »lille fru Bedstefader« (som han sagde indsmigrende, men for at spotte bagefter) om, hvilke salmer hun syntes, der lød kønnest ved barnedåb.

En aften han igen havde fundet ærinde ind for at spørge pastor Bedstefader, om de ikke skulle – som han gerne udtrykte sig – »optræde sammen« ved en gudstjeneste i det lidet kirkesøgende anneks til Drøjeund, havde fru Bedstefader stillet tallerkener, kniv og gaffel på bordet til et stykke melon, da sprang han op i hele sin fulde højde og ind for at se: »Nå«, smækkede han med tungen, »aftensmad«. Fru Bedstefar lo bagefter til sin mand: »Det faldt ham vist lidt tyndt i maven«. Da de skulle til at køre, kunne de ikke indbyde nok til at komme over at besøge dem. Hans fine frue sad i bilen, mens han stod og indbød og klappede dem på skuldrene og sagde: »Åh, lille fru Bedstefader, åh lille fru Bedstefader«. I bilspejlet kunne lille fru Bedstefader se, at den fornemt nedladende sognepræstefru sad og rakte tunge og smækkede med den som en snog, der snapper en flue. Da de var kørt, sagde fru Bedstefader ved sig selv: »Du kan tro, lille fru Co, det koster dyrt at række tunge ad folk ved deres eget hjem«.

Han forsøgte endnu engang som ny sognepræst at trænge sig på, idet han ringede: »Må jeg i dag komme over at ønske Dem glædeligt nytår?« Pastor Bedstefader, der var distriktspræst, mente at enhver præst kunne passe sit, og afslog det med at han skulle på sygebesøg. Fra den tid kom der lidt ro for ham, men det var før stormen. Nu sendte han andre i ilden.

En dag kom fru Bedstefader ind til sin mand meget overrasket og siger: »Der står to mænd her ude i vores have og fælder træer«. Pastor Bedstefader tog det med ro, idet han tænkte, at naboen baptisten skar nogle grene ned, der rakte ind over hans, men træernes brasen i faldet blev så øredøvende, at han gik ud for at se. Da så han, at nabovens nyligt omvendte og døbte voksne søn med en daglejer var gået over diget og lagde økserne ved træernes rødder, og det ene efter det andet af havens pragtfuldeste træer segnede for øksen.

Den røde Satan ildede nok svært op i præstens sind, men denne

sagde: »Hør, lille Satan, du skal ikke være så hidsig, jeg skal rejse et kors på hver stub og male det blodrødt, som du kan klø snuden på«. Det var den første tanke om præstens krucifiks. Da han på denne måde havde givet Satan en ind i snuden, gik han rolig og velovervejet hen til baptistsønnen: »Hør, hvem har givet eder lov til det?« Der-til svarede sønnen: »De skygger for os«. »Ja tak«, sagde præsten, »tror De at villaejeren i en købstad kan gå hen at vælte en høj bygning, fordi den skygger for ham?« De fortsatte og slæbte med den sorte hingst træerne ind til sig selv på brændepladsen over diget. Men den gamle baptist må have hørt det, thi et øjeblik efter kom han ligbleg hen og bumrede på præstens kontor. »Kom ind!« »Du kan godt få'et »det rumper og skidt«, hvis du vil betale mig for arbejdet«, drævede han satanisk frem. Han havde selv bedt, om de ikke lige så godt kunne være dus. »Ja«, sagde præsten, »hvis vi kan huske det«. Præsten kunne godt li' ham igennem hans brodersøn, hans medstuderende.

Da nu Bedstefader mærkede, at baptisten var høj i støvlen, tog han ham lidt krap og sagde: »Nej hold nu lidt, lille nabo, det her er kriminelt, at I går over diget ind i præstegårdshaven og fælder træer«. Det slog ham som vinden der går af lungen: »Jeg vil save det i stykker og bringe det ind til dig«, sagde han, »skal vi så være gode venner?« »Det råder jeg ikke over«, sagde præsten, der fik ondt af den gamle, blege, opfarende mand. »Men hvem har givet dig lov til det?« »Jeg spurgte lærer Jajsen, og han sagde: »Pil det ned, det skidt«, stammede han grædende. Den næste dag, da præsten stod og gravede i sin have – den grav *Judas* senere kom til at ligge i – blev der en brasen imellem hegnets grene, og frem kom den gamle mand i bluse og træsko. »Her har jeg 40 kroner – vil du ikke tage dem, og så er vi gode venner igen«.

Det rørte præsten meget, og han sagde til sig selv: Han er bedre end du. Men til naboen sagde han: »Ak nej, så er jeg værre end du og min forbrydelse større. Jeg har kun brugsret til haven og kan ikke sælge træer«.

Snart efter blev det galt med det elektriske lys, eller også var det før det med træerne. Præsten havde fået høre flere steder fra, at den faste afgift skulle han ikke betale, og da han spurgte provsten, gav denne ham medhold. Og det han hidtil havde betalt, havde han fået re-

funderet fra stiftskassen. Nu var han ked af denne mellemregning, da præsten så let skyldes for noget, og han syntes, det lige så godt kunne opkræves af værket på rette sted ligesom vand- og skorstensfejerpenge. Men det ville værket ikke gå med til. Lærer Jajsen havde sagt, at præsten skulle betale, lød det fra værket. Så rendte sagen frem og tilbage tolv gange. Der var altid et ord, ministeriet videre skulle have at vide. Da præsten havde betalt de tolv frimærker, blev hele den tykke sag borte i ministeriet, og præsten skulle betale den faste afgift. Så regnede han ud, hvor meget han havde fået refunderet, og det tilbagebetalte han til stedets præstelønningskasse, og da manden dér, et menighedsrådsmedlem af Indre mission, efter nogle dages forløb kom med de 185 kroner igen, og ikke ville have dem, gik præsten ind en dag han var i købstaden på selve stiftskassererkontoret og ville af med dem dér. Men stiftskassereren ville heller ikke have dem. Så tænkte Bedstefader: Sikken rod og vilkårlighed med vores kirkesager. Værket for lys kunne have standset strømmen, stod der i deres love, når betalingen standsede, men der blev først slukket og måleren nedtaget, da det var blevet til 36 kroner præsten skyldte ialt.

Retten blev sat på kroen, og præsten indstævnet til forlig. Da han ikke mødte, blev han dømt til at betale – ellers subsidiært fire dages hæfte. Dog kom sognefogeden en dag for at »skrive«. Fru Bedstefader var rejst hjem, ked af bondefangeriet. Sognefogeden spurgte præsten, hvad han helst ville have »skrevet«. Denne svarede: »Lysekronerne«. Nej, det ville han ikke. Derimod var der et nyt dækketøjsskab og buffet, som fru Bedstefader havde fået hjemmefra til 3 á 400 kr, som han skrev. Så fik han en cigar og gik. Om onsdagen skulle det hentes til auktion. Præsten havde en kirkelig handling og kunne ikke være tilstede, men han bad husets hjælpe-kone om at udlevere møblerne når de kom. Da han kom hjem ved aftenstid var han selv lidt nysgerrig efter at se de tomme pladser, skønt han havde trøstet sin kone med, at »skal vi først til at rykke i den ene ende af vore jordiske sager, så har vi tabt. Er der nogle, der har mere ret til dem, så lad dem komme. Og tager de vort liv, etc...« Men ak, møblerne stod der urørte, tilsyneladende. Men hjælpekonen var vred; hun mente at være holdt for nar.

Snart gik rygten, at nogle af præstens venner havde betalt. Det var præsten ret nysgerrig efter at få at vide, hvem det var. Og en gang han

med det første traf sognefogeden, sagde han til denne: »Ja, jeg kan nok forstå, at De må og vil ikke sige, hvem det er, men når jeg nu peger jorden rundt, vil De så sige »stands«, når jeg kommer til at pege på det verdenshjørne, hvor vennerne bor?« Det lovede han. Derefter hørte præsten nærmere de gårdmænd ud, der havde betalt. Og en af dem fortalte: »Ja, det var den gårdmandskones moder hos naboen, der havde ligget og grædt nætter i træk over at de kunne være så onde overfor pastor Bedstefader og holde auktion hos ham, der havde bevirket, at den gamles svigersøn kom til os og spurgte, om vi ikke skulle betale. Men nu har vi godt nok senere hørt, at det var godt at vi betalte; havde vi ikke gjort det, havde præsten fået sin ret«.

Da præstens kone kom igen, var hun alligevel glad over, at hendes møbeludstyr fra hjemmet stod der endnu. Præsten var næsten ked af det, thi han havde allerede ansøgt provsten om tilladelse til at være fri fra embedet nogle dage til at »sidde i spjældet«, thi, sagde han til sig selv og sin kone: »Jeg er ikke bedre end Ollaust, der ofte fik et par dage for Hundeskat og klø han fik. Så har jeg prøvet det med; er der ingen lov og ret for præsten ud over den, han kan få hos sparekasse-Jajsen, så lad os få det konstateret. Når engang bøtten vender sig, ved vi hvordan magthaverne vil have det«.

Besøg hos provst Jensen

Nu gik der igen en tid med ro før næste storm, og præsten grundede med undren over, hvad det næste mon blev. I mellemtiden var pastor Bedstefaders på besøg hos provsten. De havde altid holdt venligt ved, siden indsættelsen. Provsten var en gammel erfaren, men dog ungdommelig mand i sindet. Af udseende var han som ham i åbenbaringen, der vandrede med håret lidt som uld imellem lystemagerne. Han var gift anden gang og havde to hold børn. Overfor fru Bedstefader var han spøgefuld kritiserende, vel nok fordi hun var eneste barn. Hun kunne som sådan ikke godt tåle det. Pastor Bedstefaders ro lo han ad og tog ham om hans trøjes for stramme knappefurer og sagde skælmisk: »Det bliver ikke ved at gå«. Ved kaffen lo han, både når den tidligere sognepræst (som havde været kaldskapellan hos ham) var med, og nu, så tårerne trillede ned ad hans kinder over hans egne fortalte oplevelser.

Der var særligt en om en gammel gårdmandspebersvend, der endelig havde fået sin husholder overtalt. Da de stod foran alteret, og provsten talte det bedste han kunne, stod den aldrende brudgom og fumlede i sin vestelomme og hørte tilsyneladende slet ikke efter. »Jeg var nær ved at gå i stå«, sagde provsten »men endelig kom brudgommen frem med noget i et stykke papir, som han gav sig til at vikle op, og idet jeg var blevet nysgerrig efter at se, hvad det dog kunne være, gik jeg i stå i min tale, skønt jeg havde gjort det bedste for at blive uforstyrret ved. Så siger pebersvenden, da han endelig fik to ringe ud af papiret: »Vil do et sæt de tou ringe po?« Her græd provsten af latter, mens provstinden altid føjede til: »Men Far dog, men Far dog«.

»Søger De?«, spurgte han af og til, skønt han jo nok vidste det. »Jo, en gang imellem«, sagde Bedstefader, »for at give de overordnede lejlighed til at flytte mig, om de synes«. »Det kan man ikke regne efter; har De det ikke godt nok, hvor De er?«, var gerne hans svar.

»Pastor Co's kører så meget nede hos biskoppens«, sagde provstinden lidt ildevarslende. Bedstefader skænkede det ikke anden tanke, end at pastor Co's nok gerne ville være provstefolk, når den gamle om få år faldt for aldersgrænsen. Han havde i hvert fald været så emsig ved hans efterfølgers indsættelse. Ved hans egen var provsten syg; om der fra provstens side kunne være lidt dyssende for pastor Co's megen overstadighed over det, at han med så stort knald var blevet indstillet i det store Drøjeund, var ikke til at skønne over, men nok er det, at han kørte selv ned til hans højærværdighed og fik denne til at tage ud og indsætte sig. Det var jo til stort smiger for biskoppen, men til forklejning af provsten og til ophøjelse af sig selv i sognets omdømme af biskoppen. Men dumt.

Nu var pastor Co så svært på tærne ved hans egen efterfølgers indsættelse, der hvor Bedstefader havde vacance. Han stod snart i Bedstefaders telefon hele tiden. »Ringede Co dig op?« spurgte fru Bedstefader, da hendes mand kom hjem fra læreren i vacancesognet, hvor han havde konfereret kirkebøger. »Ja«, var svaret. »Det er da en mærkelig fyr. Jeg kunne ikke komme af med ham i telefonen; skønt jeg med det samme sagde, at du var derovre, så blev han ved, jeg skulle ha' det, det kom jo da slet ikke mig ved«. »Biskoppen ville have mig til at indsætte den nye præst, thi han er jo syg, det gamle skrog, men vil han endelig, så lad ham da komme til, om han kan.

Jeg tror nu ikke han kan, og når biskoppen ikke kan, så er det da mest rimeligt, at det er mig, synes De ikke osse, lille fru Bedstefader?«, blev han ved. »Og sådan stod han vel en halv time og vrøvlede frem og tilbage med sin salvede læspen, og folk kom ind ad begge døre, og jeg havde gryden på med mælk, ja han er da tosset«, udbrød fru Bedstefader helt altereret til sin mand, da denne kom hjem. »Talte du så med ham?« »Ja, akkurat samme lektie fik jeg om provsten og biskoppen, og læreren dér skulle også have den, men han kender ham bedre«, sagde Bedstefader.

»Tænk«, sagde fru Bedstefader, »at nogen kan være så tosset efter at blive provst. Åh, du skulle have set på det præstekonemøde, hvor fru Co og fru Pinkholm klistrede sig op ad biskoppen, og du skulle have set hvor selvbeholdelig han sad med øjenlågene lukket på sprække, så han kunne sidde og nyde dem. Og de kom skiftevis hen for at sige mig, at biskoppen da rigtignok gerne ville hilse på fru Bedstefader. Jeg tænkte, at vil han hilse, kan han jo komme. Jeg skal ikke have brødet af hans hånd og lomme. Ih, hvor blev jeg led ved ham det lange rækkel. Tænk, han sad og pralede af, at når han var ude på visitats, så var der ingen ende på al den opvartning, præstefruerne gjorde ham. De varmede end også puder til ham at sidde i i stolene. Jeg blev da så led ved ham. At et menneske kan blive så kælen for vores kirkeskat og stemmer«. Og sådan kunne hun blive ved i harme. »Og han skulle være en kristelig mand, nej!«

Imidlertid var der kommet en regning på telefonen, hvad der aldrig var hændt før, da den var lovet gratis af menighedsrådet. Nå, tænkte Bedstefader, der er stormen igen. Han spurgte formanden for rådet, om det ikke var forkert adresse. »Nej, lærer Jajsen siger, det er synd for menigheden, at den skal blive ved med at betale telefon«. »Ja, men er det ikke betingelsen, at den er fri for præsten, for at menigheden kan bruge den?« »Ja, jo, nej – den faste afgift vil vi betale, men det øvrige må præsten selv betale«. Pastor Bedstefader, der forstod at det var en ny og tredie måde, lærer Jajsen ville vælte sig ind på ham på, sagde: »Vil De så ikke få taget telefonen ned?« »Jow«, sagde formanden, der var stolt af at være stråmand, »det skal endda også ske pr. omgående«. Den næste dag havde han omsindet sig; da han forstod, at præsten helst ville være fri for telefonen, da var det ikke så synd for menigheden, men en skam. Nu tiggede han: »Vil

De ikke godt beholde den, når vi også betaler 10 kroner-gruppen?»
»Nej tak«, sagde præsten, da han øjnede, at nu var det kilden til spektakel med Jajsen, når han kunne være skjult.

Derpå blev der igen et lille pusterum før næste storm. Nu kunne lærer Jajsen ikke skrække mere, hverken igennem stråmænd eller ved trusler igennem sin egen mund, som var blevet lukket overfor præsten, da denne en søndag spurgte ham om omvendelse og om han ikke kunne bede lidt højere. »Nej, svarede han, om omvendelse kan man da ikke få noget ud af Deres prædiken, og hvad det angår med at bede højere, så hjælper det ikke noget at De siger det, thi det bliver ikke anderledes«. »Jo, det gør det nok; i dét, vi to har med hinanden at gøre, er det mig der bestemmer. Kirkebøgerne skal De også til at have skrevet af«, svarede præsten.

Fra sparekassehistoriens tid kunne hans bøn slet ikke høres, så det blev en hel tavs forestilling. Præsten var klar over, at der var ingen magt og myndighed mere over lærere og menighedsråd ovenfra. Han havde spurgt provst og biskop for at få det nødtvungne med bøgerne i orden, men kun selv fået irettesættelse. Derfor besluttede han selv at byde og tage sig til rette. Han forstod godt, at når derfor lærere herskede i alle »ben«, i fagforening, i menighedsråd, i rigsdag og i ministerium, var præsterne, der ej ville danse can can med lærerne og gifte sig med deres døtre, dødsens. Men han gjorde efter Herrens ord hos Lukas og satte sig ned og regnede ud, om han var i stand til at bygge tårnet og føre krigen med hvad han havde, og han kom til dette resultat: »Hellere daglejer end falsk præst«. Hellere ud af embedet end sidde i lommen på en kortspiller-lærer med dårlig bogføring.

For en prædiken præsten holdt flere steder om hor, druk, kortspil, skattesnyderier og bedragerier, hvis udøvere han sammenlignede med hunde og svin hos apostlen Peder, blev han angrebet i avisen af et missionsk postbud, som var kirkesanger i den fremmede kirke, hvor præsten først holdt prædiken. Posten mente, at slige ord og billeder måtte aldrig bruges hverken i kirke, missionshus eller forsamlingshus. Der kom et skarpt indlæg i samme avis fra en af præstens tjenestemandsbrodre om oprettelsen af distrikter med udrensningmænd ansatte i hver. Distrikterne kunne godt være lidt større end skorstensfejderdistrikter, og kirke- og undervisningsministeren kunne jo bevilge en årlig sum til samme øjemed. Distriktsudrenseren

kunne godt begynde hos vedkommende præst selv, som også undertiden lod ord falde som »skidt og kanel«. Men det var ikke for en vildmoseko at komme på glat is.

Efter dette holdt Drøjeunds samlede menighedsråd et møde, hvor det blev fremført af lærer Jajsen, om det ikke nu var betimelig tid, at rådet skrev i avisen imod pastor Bedstefader, nu da postbudet havde brudt isen. Derimod satte det 23. medlem, som siden fik skyld for at tage et særstandpunkt, sig, idet han sagde: »Nu er det vist ikke værd, at menighedsrådet gør sig mere til grin offentligt, end det har gjort«. Der var et par stykker af rådet, der havde opgivet for lidt, endogså en 60.000,- for lidt.

Derefter kørte rådet op til provsten for at høre hans mening om at lave Rallerups kaldskapellani om til et res. kapellani i den tanke, at så skulle embedet oplås påny. Og pastor Bedstefader måtte da søge sammen med andre, og, grinede de i skægget, »så kunne det jo være, han fik for få stemmer«.

Da provsten mærkede deres hensigt, sagde han, at hvis det var sådanne rævestreger, de havde for, ville han ikke have spor med denne sag at gøre. De kom lidt slukørede tilbage og sagde: »Han forsøgte end også at fange os i ord«.

Pastor Bedstefader smilede og tænkte ved sig selv: Hvor ligner det den sorte lærer Jajsens hele liv og tricks. Provsten sagde til præsten, som forøvrigt selv en gang havde spurgt underdanigt hans højærværdighed om det samme, men fået et hundespark: »Bliver Rallerup lavet om til et res. kapellani, glider De selvfølgelig over i det af sig selv«.

Kort tid efter blev pastor Bedstefaders i al venlighed indbudt til provstens til en tår kaffe. Dog anede de på indbydelsen, at der vist ikke var godt vejr i udsigt. Og det lød ikke bedre, da de kom derop. Hånden og velkomsten var lidt prøvende. Da de begge gik for et øjeblik, provstens og hans kone, sagde pastor Bedstefaders til hinanden med et smil: »Nej, der er noget andet«. Fru Bedstefader var indvendig hvidglødende over den lurvethed, hun havde lært at kende i de få år i så usselt lønnet embede, hvor der måtte bruges mere til at fedte panden med, end lønnen gav. Det var hende utåleligt fra hendes frie landmandsliv. Provstens var de eneste, hun endnu stolede lidt på, og det mest fordi han var provst som hendes barndomspræst

og kendte denne fra studietiden. Og det havde kostet hende dyrt, både med bøn og arbejde. Nu kunne hun have kastet hele luskeriet i hovedet på den første den bedste af de hellige hyklere, der agerede kirke. Hun ville have været ude af døren med det samme, mens de var væk, uden farvel. Provsten var nu for hende lige så led som den lange åndsløse i stiftsbyen med den varme pude under halen.

Bedstefader tog mere roligt på det. Han kendte mere til verdens ondskab, og alt hvad der mødte ham passede fra ord til andet med hans bibel. Sådan skulle det netop gå én, der ville være præst for Herren. Og oplevelsen af Guds ords sandheder var for ham det højeste og herligste. Han kunne knapt vente til de fik lagt råd op i den anden stue, for at kunne komme til at stride den gode strid om ordets rette prædiken og leven. Han vidste, at alle vegne hvor han blev ført, skulle han vidne om omvendelse fra synd, død, djævel, helvede og den evige svovlild, til troen på nåden i den kære, søde Herre Jesus Kristus.

Kraftens ildhu mærkede han allerede var ham given, mens de sad og ventede. Hans største lyst var at komme til at forsvare sin tro. Den stakkels provst trængte, efter hans mening, hårdt til at blive frelst fra sin pæne verdslighed. De havde altid i god gammen, men dog som overordnet og underordnet, drøftet det evige ord.

Endelig gik døren op. »Vørsågod«, sagde provsten som til barnet der er grebet på fersk gerning og nu under alle forberedelser af højtidelighed stedes for riset. Provstinden vendte sig hid og did med faldet ansigt tillukket rundt i travlhed efter den usle tår kaffe. Det vil sige, kaffen var god nok fra hendes side, men for modtagerne var den som et Judaskys. Fru Bedstefader var stiv i skankerne som en stejle hest. Hun var ikke i det øjeblik som sædvanlig fri for personanseelse, men hun glødede af den dybeste ringeagt og foragt for den stilling, hun stod i. Hun ville have betragtet det at gå som gåsepige hjemme på fødegården som himmerige ved siden af det helvede her. Ved hjælp af hendes sind og foragt for luseriet blev Bedstefader dristig, idet han så, at der kun var falskhed at bøje sig for, og det var ligeså umuligt som at krybe til månen, og han havde lige ringe lyst til begge dele.

»Vil du bede til bords«, sagde provsten, »jeg kan jo ikke«. Det gjorde hun halvt grædende, som også provstens spørgsmål havde været. Da det var gjort, begyndte han dødsens alvorligt at byde

rundt, som om han kun sad der for at gøre de til galgen dømte den sidste tjeneste, og intet selv skulle have. Da han endelig selv ville til at tage noget af de varme indbagte æbler, som pigen stod og bagte i køkkenet, sagde provstinden. »Nej, holdt lidt, lille Far, nu kommer der noget til dig«. Derpå vendte hun sig ud i køkkenet og kom ind med noget moset æble blandet med makron. Så snart han havde puttet lidt ind i munden af det, gav han sig, som om der havde været en hveps i, der havde stukket. Han greb sig til kinden og hun sagde: »Åh«. »Jeg må hen og have – « Men han fik ikke sagt mere, før han var inde ved vasken i sovekammeret. Da han var borte sagde provstinden: »Jeg er så glad ved, at min mand har fået den sag at arbejde med, thi den optager ham, så han glemmer sig selv noget«.

Da han kom ind, ville han ikke have mere, og de andre var færdige. »Lad os nu gå ind på kontoret«, sagde han, og ville have hende med. »Ja, Far«, sagde hun, idet hun som en sygeplejerske lagde sin hånd i hans, »jeg skal lige give pigen besked«. Da de alle var kommet derind, bad han som husherre og provst pastor Bedstefaders tage plads som på trinnet til skafottet. »Kom nu her«, sagde han til konen, »og sæt dig ind imod mig«, idet han trak hende til sig.

»Se, sagen er den...«, begyndte han, »tag mig brevet!«, sagde han til konen. »Ja, Far«, klynkede hun og tog brevet frem fra hans brystlomme. »Fold det ud!« »Ja, ja«. Han forsøgte at læse det, men for gråd lod han hende få det til oplæsning. Det lød som følger:

Kaalborg Bispeembede.* Deres Højærværdighed bedes give mig et godt råd angående kaldskapellan Bedstefader i Rallerup. Det er nu anden gang det samlede menighedsråd dertil har klaget til mig over hans underlige prædikesnak og opførsel. Kunne Deres højærværdighed tænke Dem at vi kunne samles hos Dem, så skal jeg gerne leje bil og tage derop, og De tilkalder da kaldskapellan Bedstefader til en drøftelse af sagen. Eller om vi kunne sætte stævne i Rallerup, det er vel for langt for Dem helt herind?

Bipeter.

Da det var læst faldt provsten sammen og måtte igen gå ind til vasken.

---

* Aalborg overstreget og rettet til »Kaalborg«.

Provst Jensens sygdom

Det havde allerede slået pastor Bedstefaders, da de kom til døren, hvorpå var fæstet en seddel: »Under vacancen bedes man henvende sig, etc.« Denne seddel var skrevet med provstens egen hånd og med hans sædvanlige store svingbogstaver. Da han selv kom og lukkede op, gøs det igennem pastor Bedstefader, som han så ud. Og det gjorde ondt, thi nu var det tydeligt, at hans kæmpestærke jordiske feltbolig var under nedbrydning. Han havde gulnet, snavset gazebind om det meste af hovedet, og resten af det synlige bar tydeligt dødens stempel. Da han var gået, sagde pastor Bedstefader: »Provsten har det ikke godt?« »Nej«, svarede provstinden, »vi var nede i Hulbæk og der var der en mand, der fortalte os om sin fader, der havde samme sygdom, at han fik en kamferkur, og det hjalp ham i lang tid. Så prøvede vi det samme, og de første par dage syntes det også at hjælpe, men nu er det det samme igen. Det gør så ondt, når min mand får noget ind i såret i tungen. Først var der kun en revne, nu er der to store huller«. Det havde gjort Bedstefader ondt, første gang provsten nævnte noget til ham om sygdommen. Det var for et par år siden. En højsommerdag kom provsten kørende ind foran præsteboligen i Rallerup. Præsten sad ved sit skrivebord og hørte bilen i gruset. Han kiggede lidt over skulderen ud, og da han så den blå bil, mente han det var en agent, der lige var kørt derfra og havde læsset agenternes sædvanlige uforskommetheder af, når de føler sig tilsidesat, og nu kom igen med bedre vejr og tilbud. Da pastor Bedstefader ikke ville have noget med ham at gøre, blev han roligt siddende og lod ham banke på. Først da personen stod bag ved stolen, drejede præsten hovedet stift og værdigt om og ser, det er provsten, en overordnet, han har med at gøre, som han også holdt af, fordi denne viste sig fortrolig og havde tillid. Nu fik piben en anden lyd. Begge disse to stillinger at tage imod folk på, fremstillede provsten senere med alle gebærder overfor sin kone i Bedstefaders nærværelse. Men denne dag var han som et barn i temperament. Først lo han over modtagelsen, dernæst græd han og sagde: »Nu sad jeg sammen med 12 stærke gårdmænd ovre på Hedegård til præsteindstilling fra nabosognet. Jeg var ligeså stærk som en af de andre. Men nu skal jeg indlægges på sygehuset til lysbehandling«, og så græd han. Bedstefader trøstede ham og sagde: »Åh, det er såmænd kun overanstrengte nerver, provsten har jo altid

haft så meget at gøre og aldrig en sommerferie«. Pastor Bedstefader havde tjent fem år som portør på en klinik og var vant til at trøste, og anså altid siden sygehuset for Guds gave og hjælp. Men det hjalp ikke, provsten gav sig til at græde og sagde: »N-e-j«, med meget bedre overbevisning. Da kom der noget af apostlen Peters sind op i præsten og han sagde: »Jeg kunne lide at følge Dem«. Men så snart han havde sagt det, blev han bange for, at det var at friste Herren, og bad om forladelse. Og når han siden ved forkølelse havde en ømhed i munden, bad han: »Herre, gør mig så lydige, så du ikke skal blive nødt til at tage hårdt på mig; du ved jeg er svag«.

På sygehuset besøgte pastor Bedstefader ham. Han havde et godt eneværelse med en stor læderlænestol. På kinden havde han en rød malet linie omkring det syge sted, som han selv spøgende kaldte »slavemærket«. Straks de var kommet ind, kom der en valgmenighedspræst, der pralede af at besøge nogle sognebørn på sygehuset.

»Men jeg hørte du var kommet på sygehuset for kræft. Folk sagde: »Tænk, provst Jakson* er kommet på sygehuset for kræft«. Hvordan har du dog fået det?«, spurgte han koldt og overlegent. »Jo«, svarede provsten, »jeg havde fået nogle kunstige tænder, og der ville tungen altid hen, så for at vænne den af med det, tænkte jeg: Jeg skal gi' dig, og så bed jeg den rigtigt godt«. »Hvorlænge har du da gået med det?« »Var det mig, skulle jeg snart være kommet til doktor, når jeg mærkede det«, fortsatte valgmenighedspræsten.

Derefter talte de om man skulle lade patienten vide, når han skulle dø. »Jeg synes«, sagde provsten, »at når det var mig, ville jeg helst vide sandheden, thi så kan man jo beskikke sit hus og berede sig til at dø«. Valgmenighedspræsten døde pludseligt kort efter.

Da denne valgmenighedspræst var gået, efter kun at have vist overlegenhed, sagde Bedstefader: »Jeg synes hans besøg var sært«. »Ja«, sagde provsten, »men han mente det sikkert godt«.

Kort efter kom en stiftsprovst. Han spurgte kort: »Hvordan har du det?« Og derefter gav han sig til at tale om et møde, de havde haft i hans by, hvor talerens emne havde været barnedåben. Ved drøftelsen af det spørgsmål glemte den syge provst sig selv. Og pas-

---

* Her kalder Laier for første og eneste gang provsten Jakson; ellers er hans navn i historien altid Jensen.

tor Bedstefader tænkte ved sig selv: Sådan som den sidste, sådan skal der gøres sygebesøg. Da denne også var gået – og de havde talt lidt om dette, at meddele patienten at han skal dø, hvortil pastor Bedstefader føjede sin mening, nemlig altid at være beredt – fulgte provsten med ned til bilen og sagde: »Ja, måtte jeg endda have min bil heroppe og køre ud i«.

Da provsten kom tilbage fra vasken, bad han igen sin kone om at sætte sig nær ind til ham på sofaen. »Fortæl mig nu hele sagen fra begyndelsen af«, bad han Bedstefader. Bedstefader lo, idet han hånende så hele tåbeligheden. Denne dødssyge provst, der forsøgte endnu engang at agere. Og denne falske, kælnе ræv til biskop i en statsanerkendt folkekirke. Og så et lastefuldt menighedsråd, hvis enkelte medlemmer lå i hor, søndagsarbejde, offentlig bal, skidt regnskab, skattesnyderier, drikkerier, kortspil – og så alle disse simpelheder, de havde vist sig i for at skræmme pastor Bedstefader væk. Alt sammen drevet og udsprunget af den fejling til sognepræst, hvis stærkeste side var grin, spot og efterabning på bogen. Nu forstod han, hvad denne slimede snog og slange kørte hos sin åndelige ligestillede biskoppen efter. Og hvor grinende deres timer havde været i deres flertalsvalgte undermåler-simpelhed. Fru Bedstefader havde set sognepræstens fjæs så satanisk, engang hendes mand lå og klistrede på *Krucifikset*, skønt han sagde: »Kunsten må være Dem i blodet fra syden båret«. Og så var der endda ingen af dem, der var originale; hver af dem var drevet af denne usling Jajsen, som de vågede ved af angst for, at han skulle hænge sig, da hans sølle regnskab i sparekassen blev opdaget af revisoren. Pastor Bedstefader kunne aldrig siden hverken i konfirmandstuen, når hans dreng sad der, eller i kirken eller i sognet nævne noget om det syvende bud, uden at det gav et sæt i Jajsen og hans dreng, og de følte sig ramte.

»Ja, sagen«, begyndte pastor Bedstefader, som nu ville tage nederdrægtigheden ved hornene, »den har jeg jo spurgt provsten om, da jeg spurgte provsten, om tre slige karle kunne sidde i menighedsråd, og provsten mente, at ham med hor burde trække sig tilbage. Der har jeg spurgt biskoppen om det samme«.

Nu var det som om provsten fik et ildebefindende; enten det var i såret eller i sjælen var ikke til at afgøre for Bedstefader. »Nå, er sagen så langt fremme«, mælede han. »Ja, det var værre«, kom det,

som om han ikke kunne se ind i den ukendte dal for tåge. Her faldt fru Bedstefader ind, opkogt af harme over denne usle simpelhed. De, Bedstefaders, havde ofret sig selv og alt med løn og masser af hendes penge på så elendigt et alter; og arbejdet og embedet var udført til punkt og prikke, så ikke een kunne overbevise dem om en synd, ellers var det nok ført frem. Ene luskeri og snigmord. »Hvilket menighedsråd mon der ikke gerne ville af med sin præst, når det gik så let«, snævrede hun ind i synet på begge de overordnede, så de kom til at sidde som om de sad til huse hos hende.

Provstinden så forvirret på hende og sin mand. Denne var så fuldstændigt faldet ud af rollen, så det hoppede ud af munden på ham, som om han selv var angrebet af sit råd, og sagde henvendt til sin kone: »Ak ja, Pastor Juss«. Hun bifaldt, og hendes forstand stod ganske stille ved den kendte sag om Pastor Juss.

Efter af have sundet sig lidt tog han sig sammen og sagde: »Ja, det var rigtignok ikke godt, at biskoppen kom ind på den vej; så går det galt. Ja, afskedige Dem kan han ikke. Men se nu, hvad skal jeg svare ham?«, kom det, som om pastor Bedstefader nu var værdig at tage med på råd, og som om han ikke ville have det gamle venskab brudt. »Svar ham, at hvis han vil til at rende efter så anløbne og stødte menighedsrådsmedlemmers sladder og angiverier, så får han travlt«, svarede Bedstefader, der var bestemt på, at nu måtte det koste.

»Ja, det kan jeg jo ikke, græd provsten, som om han nok var overbevist om, at det var sandt, men dog stred imod det tjenstlige. »Kan vi ikke mødes hos Dem«, tiggede han dernæst. »Nej« sagde pastor Bedstefader, »så kan alle i Rallerup med lemmernes grin observere det«. Dette sagde han for provstens skyld, men hans egen mening var, at hans kone ikke ville tage imod så lurvet en snog, som også var for ham selv den mest modbydelige, kælne, degenererede, gamle, forkalkede polyp, der kunne gå på to ben. Hellere – kogte det inde i Bedstefader – undvære embedet og blive arbejdsmand, end tage en så slimet rækel ved hånden og byde velkommen. »Er det for meget for provsten selv at køre, så kan jeg jo hente Dem i god tid, og De kan først hvile Dem noget hos os«, tilbød pastor Bedstefader derpå beredvilligt, og han kunne se på sin kone, at hun bifaldt. »Jamen, så gør vi det sådan«, sagde provsten da han fulgte til bilen, »De kommer her klokken 9«. »Ja«.

»Uh, så beskidte fyre til lemmer til at bestemme, hvordan

præsten skal prædike, og så led en lumskepeter til biskop«, brød det ud af fru Bedstefader, der var helt i krigshumør nu og næsten længtes efter spillets gang, da de havde fået svinget forsigtigt ud på hovedvej nummer 10. Bedstefader sad betænksomt og tog nogle slemme stød i rattet på den gamle »21« omlavede topersoners Ford, thi han var gal på sig selv, at han havde fået sagt, at han ville hente provsten af tre grunde. Først, så var det en dyr tur at ligge og køre 100 km. gratis med en så kapitaliseret herre som provsten, der altid havde højeste kørselsgodtgørelse og hans kapellan det allermindste – ikke engang til træskostøvle-slid. For det andet: At ligge og køre sig træt først, førend man skulle ind at gendrive sådan et par dævl. For det tredje: At komme kørende med sin egen gamle »hug af«, det var under værdighed. Havde han dog aldrig fået dette sagt og lovet. Han sad og blev så tindrende, ædende gal på sig selv, og i sinde gav han sin kone ret, der ofte bebrejdede ham, at han var alt for luftig til at ville gøre alt, når der blev logret lidt for ham. Han var gal indvendig ved at skulle bryde sit ord. Men spille denne rolle, selv at bringe skarpretteren, ville han ikke.

I aftenbønnen syntes han, at han var så inderlig led ved sig selv, så han ikke kunne bede Herren om at sige vej. Men da han kom på lejet, besluttede han at tage provsten på ordet, han havde ladet falde om: »Jamen, kan De holde ud at køre så meget på een dag?«, da han også nu først kom til at tænke på, at han også skulle bringes hjem om aftenen, så det meste af natten ville gå med, og så vel det halve af vejen således skulle køres fire gange i samme døgn eller i to. Nej, om han ville sidde og køre så meget med denne halvdøde mand til skarpretter.

Han faldt dog i søvn, men i dagningen vågnede han ved, at han syntes det bankede på sovekammerdøren. Der var dog ingen, så han blev klar over, at det måtte være et varsel. Og han ventede efter opfyldelsen. Den udeblev heller ikke længe. Straks, han åbnede hoveddøren, kom en mand ad vejen ind i gruset; han græd og bad: »Vil De komme over til Mor, hun ...«, så kunne han ikke sige mere for gråd og skyndte sig hjem. Præsten bagefter, men hun var død.

Præsten trøstede dem så meget med, at troede de hun var frelst, så havde de hende på det bedste sted. Og de skulle ikke blive længe her, så de kunne smile, og de bad ham om at tage med ind på krematoriet og forrette begravelsen, der netop skulle være den dag, han skulle stå skoleret for højærværdighedens sladder.

Nu var det lagt godt tilrette, så han kunne ringe og meddele provsten, at han var også kommet til at tænke på, at det var for langt at køre, og at han havde lovet at tage med nogle til begravelse på krematoriet.

Hos biskoppen

Pastor Bedstefader kom før provsten til biskoppen, der som en kælen kat med skjulte klør kom – som det er værdigt for en så ophøjet genstand til biskop – uforskammet elskværdigt overfor een så dybt nede som en kaldskapellan, der stiller hos den folkevalgte til klø. »Ja«, sagde han til indledning, »provsten er ikke kommet endnu; han er blevet en svag mand, men hvor er han dog en elskelig gammel mand«.

I det samme trådte denne ind, fulgt hjælpende af provstinden. Hans hår var hvidt, og hans kinder, som han holdt ved den ene af som for tandpine, røde. Han var iført en lille, lys sommeroverfrakke, der ikke var længere end som til en dreng. »Nå, der har vi jo provsten«, sagde biskoppen, som man kæler for et barn eller hund eller kat. »Hvordan har De det?« Han gik omkring ham som om en ankommen bedstemoder, man spørger om, hvor gammel hun nu er, for at beundre hendes vigeur. »Kom nu ind, nu skal vi først have noget frokost«, fór han videre uden at vente svar på første spørgsmål. »Ja, Far har det ikke så godt«, indskød provstinden underdanigst. Nu heflede både biskoppen og provstinden afsted med ham henad spisestuen til inde i det allerhelligste.

Provsten mumlede noget, som Bedstefader bag ved dem ikke kunne høre. Men da bispinden nu kom optoget i møde som en moder kælen: »Nej se da, hvordan har vi det?«, gentog biskoppen lattergørende: »Provsten vil ha' et glas vand!« I hans spot lå der dette: »Vand for en god frokost« For at mildne lidt og lede fra dette fortsatte han: »I går var provst Stikkens heroppe – sæt Dem nu her, provst Jensen, jeg vil sidde ved siden af pastor Bedstefader«, førte biskoppen selvskabeligt videre, som om det var pastor Bedstefaders »fødseda« som barn.

Da han som en ærlig biskop havde bedt et vers, som en af hans værdigere forgængere havde forfattet, førte han først fadet hen til

provsten. Denne værgede sig besværet ved tanken og synet af mad og sagde »nej tak«. »Jamen, hvad må vi så byde Deres mand«, spurgte bispinden, der sad i sort og hvidt som præsteornat. »Nu skal jeg, lille Far«, henvendte provstinden, idet hun lagde den ene hånd på provstens og tog bispindens med den anden og de forsvandt begge to ud.

»Værsågod, pastor Bedstefader«, sagde biskoppen idet han nu bød fadet til den anden side. »Nej, tag da nu en af de høje«, sagde han venligt, da Bedstefader tog en ostesnitte. »Ja, jeg tror jeg tager ligesom pastor Bedstefader«, sagde biskoppen kammeratligt som til pastor Bedstefader, men med et underfundigt smil til provsten. Bedstefader ville ikke have hjernen besværet med mad for at være klar til forsvar, og biskoppens behagede ham ikke. Og så var der også det med begravelsen. Papirerne havde han ikke fået, og krematoriet vidste han ikke hvor var, og sådan begravelse havde han aldrig forrettet før, og talen...

Da han nu vidste, at biskoppen spottede hans krucifiks, satte han sig til at se på et stort, nyt maleri af biskoppen, der hang og fyldte hele den ene væg af stuen. Ansigtet var rødt som en kalkuns, så det måtte være efter en hed vin til middag, for i virkeligheden var han gammelmands gusten grå, hans smil var gudfaderligt vammelsødt, som Gud undertiden fremstilles. Der var hængt på maven en bon poin: Alt hvad der plejede af kors, bånd og ordener. Hans første samtaleemne var en læge, han og provsten kendte, som blev ved at tjene på den ene praksis efter den anden. Da pro forma frokosten var sluttet, ville hans højærværdighed indrette det, som han sagde, hyggeligt: »Kan damerne nu underholde sig med hinanden, så går vi herrer ind på mit kontor«.

Da de kom derind sagde han, idet han slog ud med vingerne: »Vil De sidde dér, provst Jensen, pastor Bedstefader dér, så sidder jeg her«. Og han tog fat: »De har vel god tid, pastor Bedstefader, thi nu har menighedsrådet klaget to gange, og jeg har ment, vi måtte have en samtale, og da nu provst Jensen er en gammel, erfaren mand, har jeg bedt ham komme til stede. De ved også, pastor Bedstefader, hvad det drejer sig om igennem Deres provst«. Dertil svarede pastor Bedstefader intet, men skyndte sig at indskyde, at han havde en begravelse på krematoriet kl. 13. Han havde ikke noget imod, at de to overordnede fik at vide, at det ikke var ene fjender i

Drøjeund – for at advare dem og for at få en ende på det ørkesløse sladder, han ville behandle.

Før han igen fik fat, rejste provsten sig og tog en afskrift op af lommen og gav sig til at læse »skriftet«, mens han selv blev rørt, så vandet løb i stride strømme ned af hans kinder. Biskoppen påtog sig lidt sentimentalitet og ville ligesom med blikket befordre dets indhold til at gøre indtryk på Bedstefader; for ham selv var det som hus forbi. Da oplæsningen var til ende, lagde han papiret fra sig på bordet og tog lorgnetterne af og lommelærklædet frem, og gav sig til at overtørre, hvor vandstrømmene havde skyllet, idet han sagde: »Det var et brev som jeg satte mig til at skrive til pastor Bedstefader, som jeg har sendt ham efter at have ladet min kone tage en afskrift«. På vejen derind var han inde i haven og blev for tredje gang vred over krucifikset. Han sagde, det kunne sættes længere tilbage, og provsten sagde: Op på loftet med det, når folk var så kede af det.

Derpå satte han sig udtømt ned. Biskoppen så til ham, om han holdt til det. Derefter til pastor Bedstefader, hvad indtryk det havde gjort. Da denne kendte det og vidste, at det kun var nådesiden i evangelierne, provsten havde fremdraget som hans mål for en prædiken, og det var hans og alle uomvendtes sovepuder, hørte han ikke efter, idet han på forhånd havde sit svar rede. »Det har De modtaget«, tog nu biskoppen ordet, henvendt til Bedstefader. »Ja«, sagde han, »jeg var også begyndt at gennemgå det skriftsted for skriftsted, for at vise den anden side i evangeliet, men det førte for vidt at afskrive hele det Ny Testamente«. »Kan Deres gamle provsts ord og tårer ikke bevæge Dem«, tiggede biskoppen. »Jo, nok bevæge, men ikke overbevise«, var svaret. Nu sad provsten som om han havde stridt den gode strid og var martyr på laurbærrerne. »Kunne De ikke tænke Dem at bede menighedsrådets formand om forladelse?« spurgte biskoppen prøvende, som om han hellere ville have sagt det til sig selv. »Nej, jeg kan sige som Paulus: Jeg har ikke gjort jøderne noget«, svarede Bedstefader. Nu greb biskoppen også Paulus: »Har De ikke læst, at Paulus siger: »Jeg er jøderne en jøde og grækerne en græker?« »Jo«, svarede Bedstefader, »men han skriver ikke, at han er horekarlene en horekarl og bedragerne en bedrager«. »Det er stejlt«, svarede biskoppen. »Nej«, sagde Bedstefader, »men jeg vil hellere være arbejdsmand end en falsk præst«. »Vil De ikke bøje Dem og kalde rådet sammen og sige til dem, at De beklager at

have stødt dem og såret dem så dybt, og love dem at det skal aldrig ske mere, så bliver jeg nødt til at foretage mig noget andet overfor Dem«, fortsatte han. Nu svarede Bedstefader ikke mere.

Da biskoppen havde siddet tavs lidt som professoren ved eksamensbordet og ventet forgæves på kandidatens svar, brød han opgivende af, idet han så til provsten og klokken. »Ja, det fører jo altså ikke til noget. Kunne De ikke tænke Dem at bede om sygeorlov, og sådan få et mildt ophold på Hald?« Det var bomben, som havdes i baghånden, og nu satte han sig et øjeblik for at se, hvordan pastor Bedstefader reagerede, som om han helst ville det sidste. »Nej«, sagde Bedstefader hånende, »så skal De da binde mig først«. Så sluttede biskoppen med at give en frist på to måneder.

Ved dette sidste vendte provsten sig som med afsky bort og ville til at gå. Døren gik op ind til damerne. »Nå, hvordan har damerne haft det?«, spurgte biskoppen diplomatisk og selskabsvant. »Jo tak«, svarede bispinden helt lammeagtigt, »vi har for resten haft det så hyggeligt«. Derpå fulgte biskoppen provsten ud, derefter kom pastor Bedstefader, derefter damerne i samtale. Det lod som om provsten ikke ville tale mere, derfor løb biskoppen bagefter ham nedad trappen, som om han regnede denne dags sag dårligt ført, når en var faldet fra i stedet for en vundet. Nu gjaldt det, inden provsten var helt væk. Og derfor råbte han efter ham på gaden, så Bedstefader, der stod ved stumtjeneren, hørte det: »Jeg mener, han er syg«. Provsten mumlede noget i retning af ikke at støde til nogle af siderne.

På trappen mødte Bedstefader, der havde holdt sig lidt tilbage, mens biskoppen råbte ud over købstadsgården, denne, men der var ikke nogen afsked. Da Bedstefader kom ned på fortovet, kom provsten tilbage fra sin lejede vogn, som han klagede over brugte for lang tid herved, og nu skulle køre for stærkt hjem. Sagen var nok den dyre tur, og dét, at han ikke selv kunne bilægge striden, og han greb Bedstefader under armen og sagde bønligt: »Den sag kan vi to godt ordne«. Han følte nok, hvordan det ellers ville gå med to, der ikke bøjede af for hinanden. »Folkekirken er jo et sammensurium af alt«, havde han engang sagt, og Bedstefader tænkte: »Ja, den kan rumme alt, undtagen Guds ord«, og det undrede han sig ikke over, eftersom parlamentarismen også skulle gælde dér, hvad der er stik imod Guds rige »med den snævre port og den trange vej og de få der går på

den«. Tit undrede pastor Bedstefader sig over, hvor de hellige præster var, da seminaristen J.C.* fik lavet sådant djævelskab til menighedsrådslov.

»De må godt«, klynkede provsten, »hvis De vil sammenkalde menighedsrådet, tage mit brev med og læse op, og jeg vil også komme til stede, om De ønsker det. Men giv dem den undskyldning; De vinder ved det, skal De få at se. Jeg har så ofte måttet bede om forladelse«. Bedstefader følte, at de var slet ikke på samme plan, og afviste uden ord. Han var nu harm på alt det møg og løgn og bavl og tænkte på begravelsen, han skulle skynde sig til. Han var nervøs, for hvis der nu ikke var papirer, så var han let klippet om han foretog begravelse; og gjorde han det ikke, var det jo en skandale i den dybe sorg.

Provsten sagde til slut: »Jamen, vi bliver ved at være venner, pastor Bedstefader«. Bedstefader tænkte sommetider på, om ikke provsten følte sig som Luther på det sidste, da han rejste hen for at mægle imellem de to Mansfeld-grever.

Striden

Pastor Co havde ringet til købmanden, at Bedstefader endelig måtte komme til telefonen. Købmanden var helt stakåndet af iver derfor, da han kom og kaldte. Da Bedstefader kom, dirrede pastor Co's stemme: »Det er da frygtelig at De ikke har telefon, pastor Bedstefader, nu er der kommet brev fra biskoppen at her skal være visitats, og så kan jeg ikke engang ringe til Dem«. Pastor Bedstefader sagde roligt: »Det meddeler han vel også til mig«. Det beroligede ham lidt. Men han gav sig til at læse brevet op. Da han var færdig, forlangte han tre minutter til. »De møder altså med Deres kirkebøger her lørdag aften. Og søndag morgen, vil De så ikke komme og tage biskoppen med til Jorf?***

Der kom slet ikke nogen besked fra biskoppen til pastor Bedste-

---

* J.C.: Formodentlig J.C. Christensen (1856-1930), kirkeminister 1920-22.

** Jorf=Dorf (Dronninglund sogn bestod af kirkerne Dronninglund, Hjallerup og Dorf).

fader om visitats. Lørdag aften kørte han til Drøjeunds præstegård med bøgerne, i tilfælde af at det skulle være sandt. Var det ikke det, så regnede han med, at det ikke var ham, der blev til spot. Sognepræsten havde også bedt ham om at blive der med biskop og menighedsråd til aftensmad og samvær. Det ville han helst være fri for. Og som han spurgte sig for her oventil, kom der lige en mand og bad, om han ikke ville komme ud at hjemmedøbe deres lille, syge barn. Pastor Bedstefader forstod en antydning og vinket, og var Herren taknemmelig. Han kunne nu lige få bøgerne gennemset, og så på hjemvejen tage ud på marken og døbe barnet.

Biskoppen trådte frem som en åbenbaring fra det høje og kom med sin lange, hvide hånd og sagde godaften til småkrybet. Lidt efter kom lærer Jajsen med sine bøger; han havde fået sig en ny jaket og anlagt sig briller med stor, sort rand. Det var let at mærke, at han var situationens kommanderende general. Biskoppens, sognepræstens og kapellanens overordnede, kirkeministeren, var jo hans ligemand og tilpas lige så lidt pårørt af levende kristendom. Det lød om ham, da han skulle være kirkeminister – af en arbejdsmand i Rallerup, en af lærer-kirkeministerens tidligere skoledrenge – at er der nogen, der er fritænker, så er han det. En graver og ringer fra kirkeministerens hedeegn sagde: »I ti år har han kun været i kirke to gange«.

Biskoppen tog kapellanens bøger og så til herren lærer Jajsen med en blanding af nonchalance, overordnet og krybende. Jajsen tog nådig til sin bog, satte omhyggeligt brillerne på, rettede på jakettens opslag og strammede den over maven. »Så tager vi nr. 19-1933«. Jajsen læste. Efter at have taget flere stikprøver i bøgerne, trak højærværdigheden sine strikkepindsagtige bogstaver til navn på bogens dertil indrettede side. »Ja, det var jo pæne bøger«, udkastede han i rummet, som lidt begyndende forsvar for pastor Bedstefader; som om det gjaldt at hjælpe ham og give ham tillid til, at biskoppen ville ham det vel. Sognepræsten og lærer Jajsen kendte spillets udfald og forholdt sig tavse. Bedstefader tænkte: »Ja, spil I bare ud, hyklerkrapyl, det bliver for tomme bænke for mig«.

Imidlertid kom sognepræstens egen kirkebogs-kontrafører. Sognepræsten trådte værdigt frem for at introducere: »Det er amtskonsulent Tøndehøj«. Biskoppen forsøgte med halvt lukkede øjne at tage ham i den nye jævning, men dog som om der hang lidt ved af den gamle. Lærer Tøndehøj var synligt dagens mand. Samme løn som

biskoppen, meget mere ære, meget mere sikker – og dog havde han skudt en nem genvej til det altsammen. Det var tydeligt at se på Tøndehøj, at han selv anså det for smartness. Men han havde i de mange år i sin lærertid lært af provster og biskopper, hvordan en sådan overordnet bør føre sig. Pastor Bedstefader tænkte: Var jeg nu blot godt ude af denne hersens falskhedens hvepserede og ude på den mørke mark og inde i det lille plyndrede husmandshjem med det døende barn.

Han trådte hen til biskoppen. »Underdanigst« sagde han hvad han skulle, og bad sig fri. »Ja, ja, de nødvendige ting skal jo passes«, sagde højærværdigheden, som allerede vejrede aftensmadens steg. Nu trådte sognepræsten til og nødte meget; han ville gerne have alt under en hat. Men pastor Bedstefader trak sig baglæns ud af reden. Da han igen havde fået besked om sin tjeneste om søndagen, abdicerede han lykkelig og glad. Hans sag forsvarede sig selv. »Selvom du har lovet at køre biskoppen med til Jorf, så må det vel være vor vogn, og jeg have ret til at køre med«, sagde fru Bedstefader til sin mand.

Søndag morgen kørte de da afsted om ad Drøjeund for at få hans højærværdighed med i den lille vogn. Bedstefader tænkte: Lad dem nu få det som de vil, disse falske fyre, helligheden af i dag. Underligt var det, at biskoppen ikke skulle med sognepræsten i en af hans egne kirker, hvor han kunne gå i stå i prædikenen. Nu vidste Bedstefader jo nok, hvem sagen drejede sig om, og derfor havde han tænkt, for at være ærlig, at hans prædiken skulle være et ekserpt* af hans tidligere prædikener. Han havde både noget om Ciceros hunde og gæs, der skal knækkes ben og drejes hals rundt på, når de ikke varskoer, og om vægterne på Jerusalems mure. Han vidste, at forestillingen deroppe i den lille kirke med det til dels endnu ganske hedenske folk ville blive ringe. Og han havde heller ikke tænkt, at der var mødt nogle af de sidste års konfirmander. På vejen derop var der ingen samtale udover den, biskoppen antydede. »De var der ikke i aftes?« »Nej«, sagde Bedstefader, »jeg skulle ud at hjemmedøbe«. Da de kom nær til kirken, sagde pastor Bedstefader: »Det er jo ikke mit distrikt her«. »Det ved jeg«, snærrede biskoppen. Og den samtale var ikke længere.

---

* Ekserpt: Sammendrag.

Præsten gik foran alteret og prædikede. Efter salmen efter prædikenen trådte højærværdigheden frem på kirkegulvet, som den tillærte gode hyrde. »Nå, vil de sidste hold af konfirmander så komme frem på kirkegulvet, så skal vi prøve om vi kan få en samtale i gang«. Der kom virkelig en hel pæn lille flok frem, og biskoppen begyndte også helt pænt, og pastor Bedstefader mærkede snart, at det var hans egen eksamensopgave til bispeeksamen, biskoppen havde: »Hyrden i Bibelen«. Han fremsatte det punkt for punkt. Men det blev en ensamtale. Der var kun een, der fik sagt et ord, og det var endda vist ikke andet end et »ja« til biskoppens fremsætning. Han blev så glad, så han lagde faderligt (det er ellers det, han kender mindst til legemligt, og derfor efter Paulus ganske uværdig til at være tilsynsmand), sine lange fingre på vedkommendes skuldre, deraf fnisede de øvrige, og derefter var dén mund også lukket.

At han havde Bedstefaders eksamensopgave, gav Bedstefader at forstå, at de stakkels, flertalsvalgte biskopper (hvis fleste stemmer er seminarister, der kun vælger mænd, der »vil være skolen en god mand«. Det er lærerne.) kun er lejlighedstalere, og aldrig har studeret siden ved universitetet. De har nogle opgaver, de deler imellem sig, som de så bruger ved alle lejligheder. De er handicappet af kandidaterne (på forhånd). Kandidaterne kommer lige fra eksamensbordet, frisk fra fad. Men disse gamle studeprangere til biskopper, der ikke kan studere mere, må så lære et stykke udenad. Men da de mærker kandidatens overlegenhed, bliver de let infernalske, eftersom de er godt udstyret med stemme, som er kostbart stof for kandidaten. Han sagde den afdøde sognepræst i Drøjeund. Da han havde været med til en indstilling, at det... [Side 162 mangler].

* * *

Derpå blev fyren læsset af. Så lifligt det lød i hans øren, så tusind gange ledere lød det i fru Bedstefaders øren. Ikke at hun ville have sådant et læs møg inden for sine døre et eneste øjeblik for et helt livs løn som kapellan. [Se bilag 1 og 2].

Så gik julen som sædvanlig. Fru Bedstefaders forældre var der. De var gamle og svage, især faderen, og levede af, hvad de havde fået for deres gård. De havde levet så selvstændigt på deres gård som nogen, og aldrig haft nogen, der kunne diktere dem. Og faderen havde

også på hans stille, rolige, velovervejede måde sagt, da spektaklet var med lys, hegn og telefon: »Lønnen er jo ikke så stor«. Dermed mentes: Så det kunne betale sig efter så »trang en studietid at have så mange drillerier«.

Så kom brevet af 28/1-1937. [Se bilag 3].

»Skal vi sige noget til Far og Mor om det, er det ikke synd, at de skal vide noget om den djævelske rotterede, mon de kan tåle det?«, spurgte fru Bedstemoder sin mand. »Jo«, sagde denne, »vi vil ingen hemmeligheder have overfor nogen, og allermindst for dem«. Så blev sagen lagt frem i hele sin udstrækning. De forstod djævelskabet og lod som: »Lad stå til«.

Pastor Bedstefader bestemte så en tid med »Bipeter«, som de var blevet enige om at kalde biskoppen. Ikke fordi det skulle være et øgenavn, men for at kunne tale om ham, uden at nogen vidste hvem det var; ligesom når danskere er i Tyskland og taler om Hitler og nævner ham ved et eller andet dansk navn, såsom Hans Peter.

Bedstefader var ikke så indigneret som fru, thi han oplevede i det hele Guds ords sandhed, og det var det største for ham. Han ihukom ordet: »Når de fører eder frem etc... da bekymrer eder ikke for hvad I skulle sige« (Matt. 10:19).

Det var et meget ildevarslende brev for pastor Bedstefaders. De kendte biskoppen så meget, at når han skrev »Kære og med venlig hilsen Deres hengivne«, så var han farlig og havde ondt i sinde. De så ulvekløerne stikke frem i dette: »Siden er jo provsten, Deres gode ven, død«. Nu var alle skranker og hegn fjernet, han kunne gå lige på. Uslingen så de i dette *dels. Dels*, ellers havde allerede iturivningen været bragt i stand.

Dagen bestemte Bedstefader, og han var der lidt før tiden, men blev stående udenfor på trappen, hvorfra højærværdigheden havde udskreget over auktionslokalet og byen: »Jeg mener, han er syg«. Ventetiden brugte han til at læse i sit Nye Testamente. Og bogen faldt netop op på dette sted: »I skal ikke bekymre eder for, hvad I skal sige«. På slaget fra domkirketårnuret gik han ind, frimodig og glad med ordene i sindet: »Frygt ikke, hvad kan et menneske gøre mig«.

Ulven lod som om han var et får i modtagelsen, men kunne ikke

skjule sin dirren og rysten. Han spurgte, som om de nu var kat og mus. Og musen var inde hos rovdyret bag lukkede døre. Det var den allersødeste spottetone og klippen med øjnene – den han yndede så svært, når han så på præstekoner.

»Ja«, begyndte han, »nu er jo den rare gamle mand, provst Jensen, Deres gode ven, død; hvor var det rørende, da han stod og læste op her og græd. Det må da have rørt Dem svært, at se Deres kære ven sådan græde. Det brev gemmer De da som et kært minde?« Bedstefader gentog: »Jeg havde begyndt at svare på det med at vise skriften fra den anden side«. »Hvordan er De kommet herind?«, kom det rævelumsk, »er De i egen bil?«, som for at få Bedstefader op på øverste trin af stigen, for at faldet kunne blive desto dybere. Bedstefader gik ind på det og sagde: »Ja, jeg skulle have noget gjort ved den«. Han smilede, som om han havde vundet sejren. »Nå, vi skulle jo tale sammen om, hvad De har tænkt Dem at gøre eller har gjort«, sagde han, som om det var en uerstattelig vending, han havde fundet en søvnløs nat.

»Kunne De ikke tænke Dem«, begyndte han meget spagfærdigt, »at bede om forladelse for sådan som De har prædiket og været. Det er da menneskeligt at fejle. Bare De lige vil bede menighedsrådets formand om forladelse, så er det hele godt igen«. Pastor Bedstefader sad og blev harmfuld over dette gamle, indskrænkede sludder og fik stadig mere lede for så småtbegavet, opstyttet, degeneret en olding uden spor af åndelig indsigt i Guds ord i så høj en stol, og svarede derfor intet andet end: »Nej, så har jeg ikke mere at prædike; må jeg ikke gøre det efter min egen overbevisning, hvis skal jeg så følge?«

Derpå kom han med anden passus, imens han mente overlegent at sidde og vurdere, hvad indtryk hans mægtige angreb gjorde på en så simpel og ukultiveret sølle kaldskapellan. Og Bedstefader kunne let mærke på ham, at det gjorde ham godt, om han kunne skønne af det svar.

»Kunne De ikke tænke Dem – De er jo fra Viborgkanten af – at få et let, lille ophold på Hald. De behøver jo ikke være der hele tiden. Når det blev ordnet på en for Dem billig måde«. Den sidste lod han dryppe ned som en kemiker eller læge ved et rigtignok ikke ganske på forhånd givet forsøg, med prøvende anspændelse af alle sanser. Den virkede også så meget på harmen i pastor Bedstefader, så han afbrød indigneret: »Så må De da binde mig først«. Han havde

brudt ud i en latter og spot, og havde det været i hans herregårds-tid, havde han nok med et brudt greberskaft eller hvad der var ved hånden sprunget på fornærmeren og sagt ham tak for sidst. Men idet han betænkte, at det var en folkevalgt biskop, der bildte sig ind at have en af sine underordnede sådan i sin magt, så han kunne erklære ham for åndssvag, når han ikke var hans spytslikker; at kirken og Guds ord skulle være grundlaget for sådant djævelsk hykleri; at en sådan djævel, ræv og hund kunne på en sådan falskhed sidde i sådant et embede og æde de indskrænkede fårs kød og klæde sig flot i deres uld, da lod han være.

Dernæst kom tredie punkt, som i enhver fabriksprædiken. Han rejste sig og gik hen til skrivebordet og tog et par hæfter frem, der lå opslået parat til samme, og læste et par paragraffer om, i hvilke tilfælde en biskop kan fritage en tjenestemand i folkekirken for tjeneste. Han tog igen lorgnetterne af og satte sig lige overfor anklagede og sagde: »Det kan jeg gøre«. Det var slutstenen, der skulle knuse den halsstarrige. Han sagde ikke mere, i overbevisning om, at forbryderen var skakmat. Da hans egen tålmodighed slap op, førend han havde beregnet, og Bedstefaders holdt ved, blev han nysgerrig og spurgte: »Nå, hvad siger De til det?« Derefter vejrede og vejrede han. Da Bedstefader syntes, biskoppen havde fået glæde nok over sit eget påhit, sagde han: »Den kan ikke tage mig«. Det sagde pastor Bedstefader, fordi han ihukom provstens ord: »Det var ikke godt, biskoppen skulle komme ind på det«. Efter at biskoppen indså, at disse tre hårde slag ikke fik den stædige hest til at tage vognen, så han ud som om han ønskede, at han havde haft en morfinsprøjtefuld, han kunne stikke ind i hjertet på hunden. Men da hans »sunde fornuft« sagde ham, hvordan udfaldet ville blive med kræfter overfor kræfter, sank han opgivende sammen og mælede: »Ja, jeg har tænkt på at få Dem ført sammen med menighedsrådet hos formanden Thomas Jensen, Stagsted, hvor jeg så ville være tilstede. Men lægen har forbudt mig at tage ud. Jeg var i København, og på hjemvejen var jeg om ad Mors for at forhandle med et menighedsråd, og dér tog jeg kulde og pådrog mig en influenza. Og jeg er jo en gammel mand. Nu tror jeg, jeg vil kalde formanden og næstformanden herind og høre, om de vil opgive sagen og tage klagerne tilbage. Hvad jeg jo tror, de ikke vil«. Derpå svarede pastor Bedstefader: »Jeg kan ikke se nogen udvej, hvis ikke menighedsrådet bliver drevet til-

bage ad den rendesten, de er svømmet frem ad. Ellers tror jeg biskoppen vil få meget at bestille«. »Hvad skal De have for turen herind?«, spurgte han derefter som en mild sommerregn. »Ja, den kan jeg vel ikke få noget for. Det er vel noget embedet fører med sig«, svarede pastor Bedstefader i visheden om sin gode sags sandhed. »Ja-æ«, sagde han, idet han rejste sig og gik hen til et skab, »vil De ikke have en cigar?«, da havde han allerede forsøgt at bøje sig ned. Pastor Bedstefader havde i medlidenhed med oldingen sagt »jo tak«, men da han så den farlige bøjning af pølsen, der truede svært med at skulle sprænges, og tænkte »bare dog ikke det gamle hjerte slår klik«, råbte han: »nej tak, det må biskoppen ikke«. Dog kom han frem med en kasse fra skabets bund, men han rystede så meget på hænderne, så cigarerne skjalv. »Tag nu hjem og tal med Deres kone om det«, sagde han derpå indsmigrende. »Skriver De Deres prædikener?« »Ja«. »Lad så Deres kone læse dem igennem, så hun kan slette de grimme udtryk. Det siges, at forældrene ikke med tryghed tør tage deres børn med i kirke. Havde jeg en datter, ville jeg så sandelig også rødme, om jeg var i kirke med hende og hørte sådanne udtryk, som er mig blevet fortalt«, var biskoppens sidste udtalelse i forsonelsens skær. Dertil svarede pastor Bedstefader: »Min kone er enig med mig. Angående dette, at hun skulle korrigere mine prædikener, stemmer dette ikke med det foredrag, som Skovgård Pedersen holdt ved biskoppens landemode præstekonvent her i byen forrige år, da han sagde at præsten ikke skulle prædike som den og den rare mand, eller som hans kone ville have prædiket. Og hvad angår de grimme udtryk, der kan såre hr. P og N, så kan det jo ske for enhver. Jeg tænkte på den gang, biskoppen prædikede ved den restaurerede kirkes indvielse i Hørby og sagde, at hvis ikke præsten prædikede Guds ord, gid så hans tunge måtte rådne i hans mund – og der sad den stakkels, dødsdømte provst med kræft i tungen«. »Ak, ja, aldrig så snart jeg havde sagt det, kom jeg i tanker om det og blev så ked af det. Det var et citat fra Peder Paladius. Jeg skrev også straks til provsten og bad om forladelse og sagde, at det ikke var min mening at gøre hans byrde tungere. Jeg er da så meget bedre end De. Jeg bad da om forladelse, men det vil De jo ikke«. »Ja tak«, sagde pastor Bedstefader, »der er også forskel på at såre en mand på hans sygdom og synd«. Han ville også gerne have føjet til, at det var ikke målestokken, om han ville rødme med sin datter. Men han syntes bi-

skoppen var for sølle til at tage mere, og håbede på, at han havde fået nok til at gå i sig selv, om han var en mand af sandhed. Det var også ligesom han selv mente at have fået nok, idet han igen antydede, at rådet var jo enig-imod, men nu ville holde de to fra Rallerup til sig. »Ja, enige«, sagde pastor Bedstefader, det kunne jo også hændes sig, at biskoppen kunne få noget at høre fra en anden side, ikke fordi jeg behøver at forlade mig på det: Men det kunne jo ske at gå ligesom i Jorf. Da rådet dér ville afskedige ringeren og graveren uden grund, kom menigheden og sagde nej. Da antydede jeg for det samlede råd, at det værste der kan ske for et menighedsråd er, at deres vælgere fraskriver sig dem. Biskoppen skal beskytte mig«. »Jamen også rådet«, skyndte han sig at indføre. »Da skal jeg nok tage venligt imod dem«, grinede biskoppen, livet op som om slige sager var hans mani. Og havde Bedstefader tidligt i samtalens løb fået følelsen af, at biskoppen var ved at blive så inderlig ked af hele rådets skidt, så fik han til sidst følelsen af, at derved fik han blod på tanden. Derpå sagde de begge to grundende farvel.

(Her indføres Ugejournalen og første artikel i Aalborg Stiftstidende. [Se bilag 4 og 5]).

Fru Bedstefader mente, at biskoppen var så simpel, at han ikke var værd at have med at gøre. Og begge grundede da på, om han turde vove. Så kom brevet af 10. februar '37 [Bilag 6]. Det var det første skriftlige bevis på, at J.C.'s menighedsråds klagesladder kunne bruges som materiale til at tvinge ham til enten 1) at falde på knæ for menighedsrådet eller 2) at gøre og erklære ham for tosset eller 3) afskedige ham når biskoppen og ministeren blev ringe nok. Nu var de det altså. Biskoppen var valgt af lærere, da de fleste bønder siger som så: Lad dem komme til, der har forstand og interesse for det. På landet er der ingen af arbejderklassen med. Og da lærerne kan gabe højest og har en god fagforening ligesom lægerne, er de stærke på rigsdagen, og så er det snublende let at få en lærer til kirkeminister. Og det eneste pastor Bedstefader havde hørt om ham var, at han kun havde læst i to år, og aldrig været i kirke mere end to gange i ti år. Og en af hans drenge, der havde gået i skole hos ham, som nu boede i Rallerup, skulle have sagt, da han blev kirkeminister, »er der nogen, der er fritænker, så er han det«. Pastor Bedstefader var nu

spændt på at se, hvad de vovede at lave. Og disse to, søndagstrællen og sparekasselæreren med de mange tricks – jo, den var god. De kendte nok Guds ord og havde åndelig indsigt – nej, i kortspil! Stakkels seminarist J.C. Hvor var dog præster og troende folk henne, da den lov blev lavet? Og nu vil det sølle skrog til biskop have pastor Bedstefader til at fremføre *skriftligt*. Aldrig har han antydet andet end enkelte bibelske, lutherske og arndt'ske etc. ord mundtligt, og ikke talt om, at han havde noget skriftligt fra rådet. Hvad mon han dog mente, at pastor Bedstefader skulle skrive imod. Han havde desuden antydet, at præsten ikke hilste. Dertil havde han svaret: »Det kan da hænde at der glider een forbi, man ikke får hilst på«.

Men at bede ham svare skriftligt på hans mundtlige udpluk af, hvad de havde sagt til ham, det var da et skørt forlangende. Pastor Bedstefader tænkte, der var ikke andet for end at lade biskoppen sejle med det sladder og de sladrere, han var gået i båd med. Embedet var ikke en bid brød værd, når det afgang af sladder. At blive gode venner med rådet, var at blive et lastefuldt menneske lig dem. Der blev intet svaret »senest mandag 15. ds.«

Så kom kapital-brøleren og løggen af 20. februar '37 [Bilag 6]. Det var ikke stort mere djævelsk end ventet, når undtages »(herunder konfirmationsforberedelse)«. Dette arbejde [altså konfirmations-undervisningen] havde præsten lært at vurdere af pastor Ricard. Og det gjorde han meget ved i overbevisningen om, at efter Jesu eksempel med ordet kunne børnene vindes for det evige liv. Det var en fræk tildristning, da konfirmation ikke er obligatorisk. I bevidstheden om dette tænkte han også, at biskoppen havde sat parantes, et prokuratorkneb som ingen kunne gøre ham noget for, hvis det gik, og så sårede det præstefolkene mest, da de ingen børn havde selv.

Efter at dette slag af hans hellighed var noteret, var næste overvejelse, hvorfor der intet stod om bekendtgørelse til konfirmander og menighed. Det plejede man at være omhyggelig med både i kirke og aviser. Da fandt han ud af, hvad satanisk der lå i dette, nemlig al skam og skændsel ved at jages hemmelig bort. Biskoppen kendte sikkert af erfaring, at præsten af skam plejede at fjele sig som en hund med halen imellem benene. Det havde pastor Bedstefader lært af Luther, at det skal man ikke. Og da han blev klar på biskoppens erfaring og mening, sagde han til sig selv og sin kone: »Han kan sto-

le på, det skal blive løgn og slut med dette djævelskab imod hans præsts forkyndelse af ordet«. Vil biskoppen have det hemmeligt, tænkte pastor Bedstefader, så kan han tro, det skal blive åbenbart. Dog kunne han ikke få så meget mod, så han kunne få det sagt til konfirmanderne om fredagen, at det var sidste gang de mødtes som sådan [dvs. som præst og konfirmander]. Han anstrengte sig mest for ved gennemgangen af stoffet at skjule sit indre og holde sig. Det var sværere for ham ved samtale. Dog hørte han senere af nogle konfirmanders forældre, at børnene havde mærket, at der var noget forandret ved præsten.

Da de drog syngende og glade afsted, intetanende, løb han ind på kontoret og så på dem, mens de stod og gjorde sig færdige ved cyklerne. Hans kone kom til, leende, og sagde opmuntrende: »Det er godt vi har gjort det så godt vi kunne, mens vi havde dem«. Hvor hun hjalp ham med disse ord. Derved kom han til at tænke: »Ak, ja – een gang skal være den sidste, og nu har jeg en god samvittighed. Jeg har givet alle mennesker i de ti år dét, de kan frelses ved, med alvor og vilje«.

»Nu på søndag læser jeg bandbullen* op efter prædikenen på prædikestolen, og dermed overgiver jeg mig selv i Guds hånd, men biskoppen til Satan, som Paulus siger«, tænkte Bedstefader. Det med hans kompetente læge og »hvor og af hvem« kan han kigge i vejviseren efter.

Terningerne var kastet, og embedet med, så nu skal det gælde for Guds ord, Jesu Kristi kirke og præsternes stilling«. Livet er ikke værd at leve for andet, havde han forlængst bestemt allerede da han var student. Og dette her havde han forudset og allerede sagt, da han fik Rotterup.** Franz af Assisi rejste til Afrika for at få martyrkronen; jeg behøver måske ikke rejse længere end til Rallerup. Ofte havde han været bange for, at han ikke var Jesus nok bekendt; thi når Han selv prædikede tog de sten op – her var de kun blevet arrige.

Det eneste præsteparret var angste for, var at det skulle komme til at gå i dølgsmål; thi Jesus skjulte sig ikke i døden og blev borte.

---

* »Bandbullen« var det brev fra den kirkelige øvrighed, der krævede, at pastor Lajer lod sig underkaste en mentalundersøgelse.

** Hjallerup (Rallerup) bliver her som det eneste sted i teksten kaldt Rotterup!

Der kom et par mænd af de bedste til at udbrede det. De fik lov at læse bandbullen. Derefter gik præsten igang med at studere sin afskedsprædiken til 3. søndag i fasten, teksten var Lukas 11:14-28: »Og han uddrev en ond ånd, og den var stum«.

Han inddelte den i tre punkter med tre slags onde ånder, og begyndte således: »Da jeg begyndte at prædike her, var det første, jeg spurgte dig, min tilhører, om: »Om du var rede« udfra teksten om de ti brudejomfruer. Nu vil jeg slutte med at spørge dig: »Om den urene ånd er faren ud af dig og bleven ude«.

Vi hører her i det Nye Testamente, hvordan Jesus og hans modstandere beskylder hinanden for at være besat, »nervenedbrudt og syg«, hedder det jo nu, eller »tosset«. Hvem havde nu ret? På den tid eksisterede Hald, Skt. Hans og Filadelfia jo ikke, for ellers kunne magthaverne jo have fået Jesus tvangsindlagt til mentalundersøgelse, når han ikke behagede dem. Hvem der havde ret den gang, har tiden vist. Men da vi jo ikke kan vente på tiden, og lige så lidt stole på lægers afgørelser i slige sager, som i sygdomme nu som på den tid, må vi lade ordet afgøre, hvem der har retten.

Endvidere ser vi her, at der er tre slags menneskebesættelser med onde ånder: 1) Den, Jesus drev ud og holdt ude ved Guds finger; 2) De splidagtige sønners uddrivelsler af de ånder, de selv er besat af, og de tåler ikke Jesus, fordi han er deres overvinder; 3) Menneskers selvforbedring, der altid giver bagsmæk. Efter at det var lagt ud til advarsel for alle, og den obligatoriske bøn var bedt under tilhørernes tydelige sukken og gråd, tog pastor Bedstefader bandbullen frem, idet han sagde: »Nu skal I høre, jeg har fået den bedste anbefaling nogen præst har fået siden Grundtvigs dage«, og derpå læste han »bandbullen«. Han havde bestemt og bedt om, at der ikke skulle være nogen klynken fra hans side, thi Herren havde sagt: »Glæder og fryder eder, for eders løn skal være stor i Himlene«. Folk i kirken græd højt, men han holdt humøret oppe, indtil han kom om bag alteret, hvor han havde bestemt at blive indtil folk var væk. Så pludselig hører han en røst, og det var fra en af dem, der på forhånd havde læst bandbullen: »Gudstjenesten er forbi. Dette her finder vi os ikke i. Vi samler underskrifter på en klage og går til biskoppen«. Han sagde senere, at det ville han have sagt mens sparekasselæreren hørte derpå, thi det er ham, der er manden for det hele.

Pastor Bedstefader tøvede længe, før han gik ud. Men trods det-

te stod mænd endnu og græd udenfor, da han kom. »Hvad skal vi gøre?«, spurgte de. »Intet for mig, det skal være for eder selv«, var præstens svar. »Nej, for Guds riges sag«, sagde de. »Kan vi rejse til biskoppen?« spurgte de videre. »Ja«, sagde præsten, »han sagde, han skulle nok tage pænt imod eder«.

Da præsteparret ikke var angst for truslen på brødet, og lod hånt om menneskeære og skam, glædede de sig kun til hvilken søndag eftermiddag og mandagen. Sagen var for deres vedkommende så god som den kunne være. Nu kunne de andre slås. De var jo med vold og løgn uden ret blevet sat ud. Og Guds ord lærte dem at glæde sig altid. Det værste der var i vente var at blive arbejdsmand eller husmand for føden, og så ellers studere, prædike og modellere, og det var det bedste af alt i verden. Intet var så elendigt som at være præst for de mest lastefulde kortspillere til menighedsråd.

De sov ret længe mandag morgen. Straks, de var kommet op, kom der to mænd; en ind ad hver dør. Ad bagdøren ham, der står ved korset i Ugejournalen. Ham ville sparekasselærer Jajsen gerne spotte på de gamles udflugt og til menighedsrådsvalg. Degnen ville engang dreje ham en knap med en indbetaling på et lån. Men den gamle holdt på, de var betalt. Han fortalte, at han allerede havde været henne og sige til den hellige hykler, formanden for missions-samfundet: »Hvad er det dog din hellige hykler har været med til?«

Ham der kom ad fordøren fik vist flere lidkøb* end Guds ord, en stor, svær mand, der handlede. Han kom meget fremmed ind ad fordøren og blev stående op ad dørstolpen. Med grædende stemme spurgte han: »Vil do beholde vore børn, mæ og ham har ringet ind til biskoppen til morgen og sagt til kløren, at vore børn skal ikke konfirmeres, hvis ikke pastor Bedstefader kommer til det«. Han sagde: »Ja, det vil jeg gerne, det kan da ikke forbydes mig at modtage dem som gæster«. Den dag blev ikke nogen hviledag. Der kom straks bud fra telefoncentralen til aviser over hele landet. Og der blev spurgt, om det var et særligt slet folk, siden der prædikedes så hårde ord. Dertil svarede pastor Bedstefader, som elskede sine søgnebørn, at de ikke var syndere frem for andre galilæere. »Men jeg har det som mester Ole Vind: Jeg prædiker om »hvad der i min Bibel står og hvad der sker på jorden«.

---

* Dvs. en snaps til at besejle en handel.

Da han kom hjem, holdt der biler med journalister. Krucifikset var og blev nu fotograferet *en masse*. En aften før afslutningen i kirken havde der været en fotograf til københavner-blade. Og han prøvede på alle tænkelige og utænkelige måder at køre bilen ind i baghaven for ved lyset af den at fotografere. Alle blev de så forbavsende over, at det ikke var til at finde ude fra vejen. Ingen forstod biskoppens spot. Fra den dag af sad pastor Bedstefader næsten dagligt i krydsforhør imellem to-tre journalister eller blev kaldt til telefonen, hvilket aviserne bærer noksom vidnesbyrd om.

Hen i ugen kom en ligelydende bandbulle fra lærer Hansen fra Brande, kirkeministeren med departementschefen. Den allerførste journalist fortalte, at hele sagen var anlagt som i sin tid sagen med pastor Kure.* Det var et godt fingerpeg, som pastor Bedstefader gemte i sit hjerte. »Jo«, fortalte journalisten videre »han havde viet sognekongens datter, og bagefter ved bordet ladet falde en udtalelse som: »Nu vil jeg håbe, at brudgommen vil holde sin gårdsplads bedre ren end sin fader hans«. Derefter begyndte biskop og præst at beskyldte hinanden for at være tosset. Og det endte med afsked for præsten, men det tog hårdt på nu afdøde biskop ...

Snart fik Pastor Bedstefader at høre om en anden præst, der var ligesådan. Men han havde skaffet attest og sad nu i embedet med en god mundkurv på.

Næste dag kom der et tykt brev fra en dr. med. Britta Berner, Århus, Stadion Allé 29, 3. sal. Det var dateret 2/3-37 [Bilag 8]. Det var nær ved at tage pippet fra fru Bedstefader. Navnet, syntes hun, det måtte være en kvindes. Skriften lignede en mands. Indholdet var, som en journalist udtrykte sig, ene injurier. En sagfører sagde: »Det kunne lade til at være en kvinde, der tror De er gift«.

Pastor Bedstefader kunne ikke så godt læse det som hans kone. Men så meget de kunne læse, fik han ud af det, at det helt og holdent var i ånd med biskoppen. Berner, syntes de, var samme navn som stiftsamtmanden. Datoen antydede for dem, at det var bestilt skrevet før 1. marts. De skønnede så meget, at hvis de lod biskoppen råde, var de sikre på at blive skjult og dølget på Skt. Hans eller lignende sted. Nu blev de for alvor glade for aviserne, modsat biskoppen.

---

* Pastor Olaf Kure, tidl. studiekammerat, sømandspræst i Vancouver.

Nogle dage senere kom der et tykt brev fra Berlin. Frimærker udgjorde 40 Pfennig, og dog måtte de betale 1,54 kroner. Dettets indhold bekræftede, hvad pastor Bedstefader tidligere havde besluttet ud fra en sag, en Viborg-sagfører havde ført for en ældre karl, hvor det krævedes, at denne skulle, som i så mange tossede lignende sager, erklæres for tosset – for strafudmålingens skyld, som det så pjattet hedder i den ormædte humanismes forvirrede tid – men sagføreren satte sig klogt imod det pjat, som åndelige undermålere i store rigtlønnede embeder sætter som hegn om gummimarcotten [?]. Derfor er brutaliteten humanismens vogterhund. Han anførte samstemmende med karlen, at det at have bestået livets prøve var bedre end en lægeattest, og hans kamp for tilværelsen ville gøres sværere. Og da journalisterne spurgte pastor Bedstefader, om han ville følge kravet fra ministeriet, der lød: (her indføres dette brev [Bilag 7]), var hans svar sagførerens; thi biskoppens og ministerlærerens med departementchefens krav anså han for at være så djævelsk tyrannisk som noget. Heller ikke ville han nedværdige sig til, som pastor Kure, at sige det samme om biskoppens åndelige sundhedstilstand, som denne sagde om ham; thi han var vis på, at den gamle, forkalkede, åndeligt degenerede, i vellevned og nydelse ødelagte overklasseperson nu i for stor værdighed nok selv skulle bevise det tilstrækkeligt for hele verden. Og forfatteren sidder og overtænker samtalerne, de havde, og den rutchetur, højjærværdigheden fik, og undrer sig over, at vedkommende sidder endnu.

Brevet eller brevpakken var fra enkefru Mary Jeppesen, der brugte 20.000 kroner årligt til sit eget og de af samfundet udstødtes nødtøft. To af hendes egne sønner, en præst og en direktør for hendes fabrik, var dødeligt angste for, at deres arv skulle blive for lille, og tog derfor det humane skridt i beslutningen at gøre hende tosset og umyndig. Til den ende engagerede de speciallæge, dr. med. Borberg og den »hellige missionske overlæge Schou på missionsanstalten« med det rørende næstekærligheds navn for en judasskilling.

Disse to herlige, hellige videnskabsmænd besøgede det lægelige på grund af hendes udtalelser om, at hun hørte Guds røst, hvilket de aldrig selv havde gjort og derfor erklærede det for sindsvagt, at hun gjorde det. Umyndiggørelsen fik Østre Landsret i stand, og den kostede hende og de to griske sønner 285.000 kroner – derpå var de kurerede. (Her indsættes hendes private brev? [Bilag 9]).

Brevpakken er først læst den 30. april 1938. Men i de to ophøjede lægers kvaksalveri og erklæringer findes pastor Bedstefaders overordnede og modstanderes – måske kan ordet »fjender« også bruges uden at være for stærkt – ord og fremgangsmåde. At de ikke har skammet sig ved sligt plagiat fortæller, hvor sunket de er i selvspekt og agtelse for sig selv.

Derefter kom der et brev fra en præst, der fortalte at have haft en lignende sag.

Bilag

Bilag 1.

Biskoppen over Aalborg Stift.
Aalborg, den 11/12 1936

Kære pastor Laier

De vil være kendt med, at der fra nogles sider er rettet en klage til mig over et og andet i Deres forhold. Dette nødvendiggør, at jeg må have en samtale med Dem. Kan De komme herind paa onsdag kl. 2?

Provst Jensen vil da også komme, for at vi i fællesskab kan drøfte sagen. Vil De imorgen, lørdag, når De har fået dette brev, telefonere mig, om De kan komme den dag. Så skal jeg derefter spørge provsten, om han kan.

Venlig Hilsen
Paul Oldenburg

Bilag 2.

Biskoppen over Aalborg Stift.
Aalborg den 12/12-1936

Kære pastor Laier

Provst Jensen foreslog, at vor samtale på onsdag d. 16. blev klokken 11 og ikke kl. 10. De kan antagelig nok nå Deres hjem alligevel i løbet af dagen.

Venlig Hilsen
Paul Oldenburg

Bilag 3.

Biskoppen over Aalborg stift.
Aalborg den 28/1-1937

Kære pastor Laier

Siden 16. december f.a., da De og provst Jensen var her, er jo provsten, Deres gode ven, død og jeg har dels været på rejser, dels måttet holde sengen med influenza og må ikke foreløbig tage ud.

Vi må jo have en samtale, da jeg må høre af Dem, hvad De har tænkt at gøre eller har gjort som en følge af samtalen her.

Jeg må derfor bede Dem om at komme herind til mig en dag i næste uge. De kan selv bestemme dagen, men jeg vil være glad om De forud skriver eller telefonerer, hvilken dag De vælger. Jeg kan bedst modtage Dem ved 1-tiden.

Med venlig hilsen
Deres hengivne
Paul Oldenburg

Bilag 4: Uge Journalen, den 17. januar 1937.

Kristusfiguren ved landsbygaden

Så temmelig upåagtet har stationsbyen Hjallerup hidtil sovet sin tilsyneladende så fredelige tornerosesøvn midt i det flade Vendsyssel. En lille stationsflække, hvert år i en opblussende periode bragt i folkemunde som et sted af betydning, kendt for sit navnkundige store marked, men ellers en by, der passer sit. Sommerens hastende bilkaravaner med ruten mod Danmarks nordligste strande værdiger ikke den lille by megen opmærksomhed – et sus, og man er igennem den og har glemt den.

Men nu er stedet kommet i folkemunde, takket være præsten, pastor Laiers nye virksomhed som billedhugger.

Om nogen i sommer havde kunnet kastet et blik igennem det tætte bladhang, der skiller præstegårdshaven fra alfarvej, havde man kunnet se en mand ligge på knæ og rode med et eller andet – man havde vel så heller ikke skænket det nogen videre opmærksomhed.

Hjallerups præst kunne fri for omverdenens nysgerrighed vedblive med sine sysler, arbejde med ståltråd og cement. Og da efteråret kom og bladene begyndte at falde, kunne han i havens baggrund rejse sit værk – et legemsstort krucifiks, den lidende frelser på korset. En Kristus med smertefortrukne træk og forvredne lemmer, med blodet fra tornekrone og naglegab dryppende ned over de hvide lemmer – overmåde kraftigt virkende i sin stærke realisme. Om aftenen oplystes statuen af en lampe, i hvis flakkende skær skikkelsen på korset opnåede en livagtighed, som skræmte mange, hvis vej faldt forbi, mens atter andre netop blev tiltrukket af det mærkelige syn.

Hvordan er så denne præst, der har skabt dette? Ville man ikke på forhånd mene, han var en bleg fanatiker med hang til mysticisme? Vi ruller gennem Hjallerup en kold januar morgen og standser for at se lidt nærmere på denne mærkelige præst og hans ejendommelige billedhuggerarbejde.

Det sidste leder os vejen og forkynder, at den hvide bygning dér er præstegården. I sit studereværelse byder præsten os hjertelig velkommen – og slår ved hele sin brede, smilende apparition straks en pæl igennem det indtryk, vi på forhånd havde dannet os om ham. En stout og frodig bondetype – et karakteristisk ansigt, hvor smilet ved enhver lejlighed er parat til at bryde frem. Han er i skjortærmer; et stort blåt vattæppe ligger på stolen foran skrivebordet, hvor vi har forstyrret ham i at skrive morgendagens prædiken. Herover mærker vi dog ingen fortrydelse. Da han hører vort ærinde, lyser hans ansigt fornøjet op, og sammen går vi ud i den våde have for at diskutere den omdisputerede figur.

– Her i hullet bagved ser De mit sidste værk, som jeg arbejder på når vejret er til det, siger præsten og peger på en påbegyndt krop, fire lemmer, hvoraf ståltrådsender stikker ud, et smertefortrukket ansigt. – Det er Judas Iskariot, ham, hvorom det står skrevet at han styrtede ned og brast itu, da han havde forrådt Jesus. Se hans ansigt, hvori helvedes kvaler afspejler sig, netop sådan føler jeg, det må have været – og lad os så gå om at se på Kristus. Kan De se, der er et helt andet udtryk. – Jeg har så ofte set får, der føres til slagtebænken; netop så opgivende må Jesus have set ud, da han mishandlet hang der på korset og sagde: »*Min Gud, hvorfor har du forladt mig?*«

– Hvordan jeg er kommet ind på denne form for billedhuggerarbejde? Jeg tror det er noget der har ligget dybt i mig i mange år.

Se, jeg begyndte jo først at læse til præst da jeg var seksogtrediven – jeg er treoghalvtreds nu – jeg har været lidt af hvert forud, født og opvokset på landet blev jeg først landmand, senere var jeg i fem år hos professor Rovsing – jeg gik til hånde når ligene blev obduceret, – og der fik jeg en del indblik i den menneskelige anatomi, noget der interesserede mig ganske overordentligt. På et tidspunkt overvejede jeg såmænd at læse til læge, men så kom trangen i mig til at blive præst, og jeg begyndt at læse til studentereksamen, 36 år gammel. Mine kursuskammerater rystede på hovedet, det gik aldrig, mente de, endda havde jeg jo fået en kontorplads ved siden af – men det gik, og det gik stærkt, og senere blev jeg lærer ved det samme kursus, alt imens jeg i min fritid læste hebraisk og græsk og latin og alt det der ellers kræves ved teologisk embedseksamen. Sådan gik altså vejen for mig til Hjallerup præstebolig.

– Det, De ser her i haven, fik jeg egentlig ideen til i sommeren 1935, hvor jeg på en biltur igennem Frankrig så et krucifiks, der gjorde et uudsletteligt indtryk på mig. Jeg tænkte: – *Sådan må du kunne levendegøre skriftens ord* – og lyst har jeg altid haft til at tegne og forme, så jeg brændte efter at få begyndt. Kristushovedet arbejdede jeg med i min stue, kroppen formede jeg ude i min have. Her skulle korset stå, og uimodtageligt for vejr og vind måtte materialet være, så jeg eksperimenterede med en meget stærk cementblanding – bloddråberne er også cement, iblandet rød farve, maling alene ville kunne regne af; som statuen nu er færdig, mener jeg at den ville kunne vare i måske tusinde år – og når man måske til den tid piller den fra hinanden, vil man indeni den finde aviser fra vor tid, det er dog også et ganske interessant perspektiv. – Se engang det ben, det hænger slapt ned, det andet er strammet, så netop den muskel bag knæhasen kommer frem. Og netop sådan må fodens linier være, når den voldeligt er lagt over den anden og naglet fast. – Kan De se, det er naturligt, netop sådan skal det være. Men jeg har jo gået med det for mig selv, spekuleret og prøvet – jeg havde jo ingen at spørge, så ville folk bare have sagt jeg var tosset.

– Er der ingen der har hånet Dem eller vist forargelse nu bagefter?

– Jo, siger præsten, og et udtryk som af undren glider hen over hans træk. – Men der er ligeså mange der er glade for det – og atter andre, der slet ikke tager stilling. Både blandt folk og i bladene her tales der jo om det. De mennesker der ikke har nogen tro – de kan

ikke tåle det. Så er der andre der har den modsatte indstilling. Et par gamle mennesker stod, kort efter at korset var stillet op, udenfor haven og kiggede ind og spurgte mig så bønligt: Må vi ikke få lov at gå ind i Deres have og se på vor Herre Jesus Kristus? De så altså på det med de rette øjne. Et postbud skrev i et lokalt blad, at *det var et spøgelse der skulle manes ned i jorden* – og en lærer tog så til genmæle og skrev, at det ikke var sat op for at spotte, men for at mane til eftertanke. Der er meninger både for og imod. Atter andre er bange – men man må sige at nysgerrigheden overvinder frygten, for selv ved nattetid kommer de hertil for at se på min kristusfigur, og er lampen ikke tændt foran den, stryger de selv tændstikker eller har lommelamper med. Langvejs fra har jeg set dem komme, jeg kan se det på bilmærkerne, og stille og fredeligt er de kommet ind i min have og er gået igen. Jeg havde aldrig tænkt mig, at mit værk overhovedet skulle vække opsigt eller diskussion – jeg har jo kun lavet det, fordi jeg følte en indre trang dertil.

– Tænker De ikke på i fremtiden muligvis at danne skikkelser af anden art end netop ud fra bibelske motiver?

– Det tror jeg slet ikke – rent forsøgsvis har jeg fremstillet en maske af en mand her i byen, men det er ikke den vej, jeg vil gå – i mit arbejde, min gerning, får jeg mine stærkeste impulser. Det er det eneste jeg vil bryde mig om at virke med her i livet – min præstegerning og så det i min fritid at ligge i solen og forme det der ude i min have, som det nu falder mig ind efter skriftstederne. Og tænk blot på hvor udtømmelige kilder der findes her. Nu skal jeg først lave Judas færdig, så begynder jeg nok på noget andet. Jeg tror nok min kone i begyndelsen var lidt imod det – ikke selve tanken, men det at hun syntes jeg skulle fremstille noget *kønt*, ikke blot sorg og lidelse. Jeg havde ikke tænkt over det da jeg fik ideen til Kristusfiguren – jeg mente blot, at alt i den kristne tro jo samler sig om korset, så netop det ville jeg levendegøre. Men nu i julen fik jeg den tanke, at jeg gerne ville prøve at danne Kristusbarnet i krybben – og jeg ville egentlig også så forfærdeligt gerne fremstille Kristi himmelfart, med Kristus svævende i baggrunden over trætoppene. Folk ville måske sige, at jeg var gal. *Men jeg gør hvad jeg vil, hvad så end det skal koste.* Det er nu min trang og jeg vil til enhver tid holde på, at den vil jeg have lov at følge.

Og så har det jo også vist sig, at det jeg har fremstillet til min egen glæde, det er også blevet til glæde for andre. Jeg er vis på, at

hvis man nu tænkte sig, at jeg blev ked af det og gravede det ned, så ville man grave det op igen, om det end nok så meget var i min egen have. Jeg har set folk fælde tårer foran det Kristusbillede. Og når det formår at gribe så dybt, kan det ikke helt være forfejlet...

E.B.

Bilag 5: Aalborg Stiftstidende, den 6. december 1936.

Vendsysselsk præst vækker opsigt med en kristusfigur Han har selv modelleret den og lader den belyse om aftenen Figuren er opstillet i præstegårdshaven og vækker livlig diskussion

I Hjallerup præstegårds have har Pastor Laier i oktober opstillet en Kristusfigur i overnaturlig størrelse. Om dagen skinner den i sin hvidhed langt bort, og om aftenen er den »projektørbelyst«, ingen undgår at lægge mærke til den uhyggeligt forvredne kristusskikkelse med pigtråd om panden som tornekrans og med blodet flydende ned over et ansigt der udtrykker al verdens lidelse.

Menighedsrådet har drøftet sagen

Figuren har i flere uger vakt betydelig opmærksomhed blandt sognebørnene, der ivrigt diskuterer for og imod. Ja, selv i menighedsrådet har sagen været drøftet, og enkelte har da også overfor præsten udtrykt deres forbavselse over at han vil have figuren stående i sin have.

På søndage kan man se mange biler holde uden for haven. Ja helt fra København er der kommet en mand for at tage kunstværket i øjesyn.

– Det er mest uhyggeligt om aftenen, erklærer en af præstens naboer, så lyser skikkelsen med overnaturlig glans, og man ser præsten sidde nedsunken i betragtning over sit kunstværk.

Overalt går snakken livligt om Hjallerups kunstnerpræst, og det er derfor naturligt at vi opsøger ham og beder ham fortælle om sit værk og om meningen med det.

Præsten fortæller om sit kunstværk

Pastor Laier viser os beredvilligt figuren, der er meget realistisk udført. Skikkelsen er forvredet, blodet strømmer fra sårene i panden, siden, hænderne og fødderne. Fingrene er krummet i smerte, og ansigtet er næsten udslettet... »Som et får der føres til slagtebænken«, siger præsten, som der står i den hellige skrift om Kristus' korsfæstelse, og netop det udtryk har jeg bestræbt mig på at fremkalde.

– De har selv modelleret figuren? spørger vi.

– Ja, jeg begyndte i sommer, og materialet jeg har arbejdet i, er cement. Jeg har ligget på knæ på plænen her, når vejret tillod det, og formet figuren op i våd cement. Helt massiv er den dog ikke, brystet er således fyldt med aviser. Jeg vil antage at figuren er så stærk at den kan holde i tusinde år; hvis den til den tid hugges op, vil man finde datidens aviser inde i den.

En uhyggelig Judas

Bag den korsfæstede Kristus er gravet en dyb grav, hvor præsten er ved at forme endnu en figur.

– Det er Biblens ord om Judas, der har grebet mig, fortæller Pastor Laier. Der står om ham, at han efter at have hængt sig »styrtede ned og brast itu og alle hans indvolde væltede ud«. Det er det jeg vil fremstille, og jeg vil bestræbe mig på at gøre ham så grim som mulig...

Af det allerede nåede resultat må man sige at præsten har haft held til at fremstille en figur, der kan få det til at gyse i en. Nede i graven med en strikke om halsen ligger den påbegyndte statue, en uhyggelig tragisk skikkelse...

Inde i Pastor Laiers uhyggelige studereværelse fortæller Pastor Laier om sin passion som billedhugger.

Lært anatomi i en ligkælder

– Jeg har altid interesseret mig for at tegne, siger han, og da jeg i sommer foretog en biltur gennem Frankrig, blev jeg grebet af de mange Kristusfigurer, man her overalt ser opstillet langs vejene. En enkelt greb mig så dybt, at jeg måtte prøve at modellere den, og da jeg kom hjem tog jeg fat.

– Figuren vidner om at De har forstand på anatomi.

– Jeg har også meget nøje studeret det menneskelige legeme. I fem år var jeg ansat hos professor Rovsing, og var nuværende Prosek-

tor Gregersens højre hånd i ligkælderens. Når han foretog obduktion, skulle jeg være til stede og bagefter var det min opgave at sy ligene sammen og forme dem til mennesker igen... Her lærte jeg meget.

Kristus altid til forargelse

– Deres Kristusfigur har vakt forargelse.

– Kristus er altid til forargelse. Det var han i levende live, og da han hang på korset delte han også menneskene i to lejre. Forkyndelsen skal være til forargelse, sådan er det jo. Når folk siger til mig, at de ikke synes jeg bør have en sådan figur stående i min have, nævner jeg Paulus' ord: »Jeg har malet eder Kristus som korstfæstet for øje«. Hans kors er plantet på jorden og kan aldrig udviskes.

– Og hvorfor har De lavet skikkelsen?

– For min egen skyld. Jeg kan ikke hele tiden sidde på kontoret, snakke og prædike. Jeg har måttet have udløsning for noget i mig.

– Kan man vente flere figurer i Deres samling?

– Det ved jeg ikke, måske vil jeg senere føle trang til at forme endnu flere af Bibelens ord i det hårde cement.

En køkkenlampe som projektør

– Hvordan får De figuren oplyst?

– Ved hjælp af en køkkenlampe, som jeg stiller i en kasse foran figuren. Jeg er ganske klar over at figuren har vakt opmærksomhed herude. Forleden fandt jeg en helt ny lommekniv i min have. Den er tabt af en der har været inde og se på figuren. Min plæne er helt trampet ned af nysgerrige, og jeg kunne derfor godt tænke mig at få figuren flyttet frem foran huset eller ind i min stue, men det er den vist for stor til. Jeg har også hørt at enkelte unge piger er så bange for den, at de altid går en omvej for ikke at komme forbi. Den har tillige bevirket, at der er blevet ro uden for mit hus om natten. Tidligere kom der ofte en mængde unge mennesker, der havde været til bal i nabobyen. De stillede sig ved 2-tiden an herudenfor, og vækkede mig med deres larm, nu synes jeg, det er holdt op.

– Men De kommer da godt ud af det med Deres menighed?

– Jeg er meget glad for at være her, kun en enkelt gang klagede et postbud fra Mylund over nogle udtryk, jeg havde brugt, det var noget med »skidt og kanel«, og biskoppen kom i den anledning for at tale med mig. Jeg har også, længe før Niels Anesen, talt om den

uheldige udvikling af ungdommen. Både min hustru og jeg kan dog ikke tænke os at bo andre steder end i Hjallerup, det er så ualmindelig rare mennesker der bor her.

Hvad sognebørnene siger

Vi har tillige talt med flere naboer, der ikke alle er lige glade for præstens kæmpefigur.

– Jeg synes ikke om denne skiltereklame, siger en af dem. Vore børn tør ikke gå forbi om aftenen, og forleden havde jeg besøg af en fra nabobyen; det er en ung pige og hun fik et nervøst sammenbrud ved at passere den makabre skikkelse under fuld belysning. De mindreårige drager altid om aftenen forbi i flok og følge – ingen vil gå alene! Jeg tror nok at det parti i Hjallerup, som er forarget, udgør langt den største procentdel.

En anden siger:

– Når pastor Bayer Christiansen fra Andreaskirken i København kan modellere en statuette af den unge danserinde Nini Theilada, må vor præst da også have lov til at legemliggøre Kristus.

Menighedsrådet er forsigtig med sine udtalelser. Formanden, gård-ejer Thomas Jensen Nørgaard, Stagsted, indskrænker sig til en bekræftelse af, at man ganske rigtigt har drøftet statuen på møder, men man vil lade spørgsmålet ligge som uvedkommende, da kunstværket er anbragt på privat grund.

Pastor Laiers bevægede løbebane

Pastor Laier er ikke nogen helt almindelig præst. Han er nu 53 år gammel, men begyndte først at studere da han var 36 år. Han er født i Frederiks på Alheden, og hans bedsteforældre var, som han selv siger »kartoffeltyskere«.

– Mine forældre havde en mager hedegård, og allerede tidligt kom jeg ud at tjene, fortæller han om sig selv. Jeg var først enekarl på en lille gård, derefter ansat hos en skovfoged ved Fredensborg. Så fik jeg min broders plads som portør på professor Rovsings klinik i København. Jeg var derefter hjemme og havde i 1909 tjent så meget, at jeg kunne rejse til København og 26 gammel tage mellem-skoleeksamen. Jeg tjente derefter forskellige steder og var under krigen hjemme, hvor jeg bl.a. handlede med heste, derfor kan man og-

så endnu ved det store Hjallerup marked antage mig for hestehandler. Jeg tjente så meget at jeg besluttede at søge at tage præliminæreksamen. Det vakte betydelig opsigt da jeg som 36 årig jysk gårdejer stillede på Bendixens kursus i København for at tage den eksamen. Jeg klarede den på 8 måneder og tog derefter plads på et kontor, først for 200 og derefter for 300 kroner om måneden. Jeg arbejdede her fra kl. 8 til kl. 17, gik på kursus om aftenen fra kl. 20 til 22 for at tage studentereksamen og læste om aftenen til langt ud på natten, til jeg til sidst var helt ødelagt. Efter nogle måneders forløb var jeg klar over, at jeg kunne klare min eksamen. Jeg sagde min plads op og tog nu for alvor fat med læsningen. Og på tre-fire måneder tog jeg eksamen. Så fik jeg plads som lærer ved Bendixens kursus, gav privat undervisning og læste samtidig filosofi, græsk og latin. Jeg fik senere et par legater og anden hjælp, og da jeg kunne leve for 25 kr. om måneden, lykkedes det mig tilsidst at tage teologisk embedseksamen. Da det var overstået kunne jeg knap tro, det var rigtigt. Jeg var nu 43 år og gik nogen tid ledig, inden jeg fik embedet her, men når jeg nu ser tilbage, ville jeg nødtigt undvære noget af det, jeg er gået igennem.

* * *

Læserne vil formodentlig af det her skildrede kunne forstå, at Pastor Laier er en personlighed, som går sin vej uden at se til højre eller venstre. At der skulle være nogen grund til forargelse over, at han nu søger udløsning for sin virketrang i kunstnerisk arbejde, er vanskeligt at se.

n y m. & c o.

Bilag 6: Afskrift af sagsakt i Laiers håndskrift.

Præludium:

Dronninglund Herreds Provsti, 20. februar 1937 (russisk?)

Til Hrr. Kaldskapellan A.C. Laier.

Biskoppen over Aalborg Stift har under 19. dm. tilskrevet Provstiet således:

»Hermed anmodes Deres Højærværdighed om at meddele kaldskapellan i Dronninglund, pastor A.C. Laier, Hjallerup, at efter de modtagne klager fra det samlede menighedsråd i Dronninglund over hans præstegerning og i særdeleshed over hans stødende og forargende prædikener ser jeg mig nødsaget til fra 1. marts d.å. at sætte ham fra tjenesten foreløbigt i henhold til lønningslovens §57. Fra nævnte dato vil kaldskapellanens tjeneste, omfattende såvel gudstjeneste som alle kirkelige handlinger (herunder konfirmationsforberedelse) blive udført af en anden præst i hans sted.

Kaldskapellan Laier må holde biskoppen underrettet, om han forandrer opholdssted og i så fald, hvor hans adresse er. Som betingelse for at kunne vende tilbage til tjenesten må pastor Laier fra en kompetent læge kunne præstere attest for, at han findes egnet til atter at overtage tjenesten, og hvis han i sin orlov underkaster sig lægebehandling, må biskoppen ligeledes være underrettet om, hvor og af hvem dette sker.

Sagen er indberettet til Kirkeministeriet.

Hvilket hermed tjenstligt meddeles til efterretning.

J [...] (Sign.)

(Hjørring)

(Laier spørger om ovenstående ikke er kriminelt?)
Afskriftens rigtighed attesteres, A.C. Laier.

Bilag 7: Afskrift af sagsakt i Laiers håndskrift.

Postludium:

Journal No. ?

(Bedes anført i skrivelser denne sag vedrørende)

Kirkeministeriet.

København S, 19. juni 1937

Efter at Ministeriet ved skrivelse af 12. juni 1937 har modtaget Hr. Biskoppens nærmere indstilling med hensyn til, hvorledes der bør forholdes i sagen angående Kaldskapellan Laiers forhold, skal Ministeriet meddele Dem følgende til efterretning og videre bekendtgørelse:

Af de Ministeriet forelagte oplysninger fremgår det, at pastor Laier, der i sin tid var indstillet enstemmigt af menighedsrådene, i de senere år er *kommet i et beklageligt misforhold til største delen af sognets beboere* og at menighedsrådene i alle sognets 3 kirkedistrikter efter en i et samlet menighedsrådsmøde næsten enstemmig truffen beslutning har henvendt sig til Dem med klage over pastor Laier. Hovedanken imod pastor Laier var rettet imod hans udfald fra prædikestolen imod menighedsråd, lærere og andre myndigheder, således at alle i kirken, uden at navne nævntes, vidste, hvem der sigtedes til, men tillige hans benyttelse af rå ord og pinlig omtale af det sexuelle, så at befolkningen har måttet føle sig ilde berørt deraf, holder sig fra kirken og ikke ønsker, at børn og unge skal høre sligt, hvoraf følgen er blevet, *at kirkegangen er svundet betydeligt ind.*

Idet Ministeriet har gjort sig bekendt med de erklæringer, som fra mange forskellige sider er fremkommet i sagen, må man give Hr. Biskoppen og menighedsrådene fuldkommen ret i, at udtryk af den art, som er påklaget, ikke under nogen omstændigheder kan tillades brugt i en kirke, ligesom det er ganske utilladeligt, at præsten benytter prædikestolen til *polemiske* udfald imod enkeltpersoner og institutioner.

Ministeriet må derfor meget påskønne, at menighedsråd 38/1937 denne har henledt opmærksomheden på det utilbørlige i pastor Laiers optræden, og Ministeriet kan ligeledes ganske godkende, at Hr. Biskoppen efter at have sat Dem ind i de fremførte klager, og da pastor Laier ikke ville rette sig efter Deres pålæg om at undlade udtalelser i kirken som de påankede, satte ham fra tjenesten.

Idet meget af det i sagen oplyste kunne tyde på, at pastor Laiers adfærd i nogen grad kunne være forårsaget af en sygelig tilstand hos ham (manie), pålagde Ministeriet pastor Laier at underkaste sig lægebehandling, hvad pastor Laier imidlertid har *vægrer* sig ved (anses af pastor L. for løgnagtigt vagt).

Ministeriet må beklage dette, da Ministeriet derved er hindret i ved sin afgørelse af sagen at tage hensyn til muligheden af en sygelig tilstands tilstedeværelse (manie).

Som sagen herefter foreligger, har Ministeriet taget under overvejelse, om ikke det i sagen foreliggende burde føre til, at pastor Laier afskedigedes fra sit embede. *Ministeriet har dog ment, at der end-*

nu bør gives pastor Laier en adgang til at vise, om han vil rette sig efter de ham ifølge det af ham afgivne præsteløfte og lovgivningens bestemmelser påhvilende forpligtelser, så han afholder sig fra i sin embedsførelse og navnlig fra prædikestolen at fremsætte utilbørlige udtalelser om enkeltmænd og institutioner og fra at bruge sådanne rå udtryk, som ikke bør tåles i en kirke.

Ministeriet skal derfor anmode Dem om at ville meddele pastor Laier Ministeriets alvorligste misbilligelse af, *at* han har misbrugt prædikestolen til udfald imod personer og institutioner, *at* han på prædikestolen mange gange har brugt uhøviske ord, og *at* han har nægtet at rette sig efter de ham af hans foresatte givne pålæg.

Idet Ministeriet derhos tilbagekalder den pastor Laier givne orlov, skal man anmode Hr. Biskoppen om at ville pålægge provsten (det var Hundsholm) første gang pastor Laier prædiker i sognets kirker, at gøre menigheden bekendt med Ministeriets afgørelse og formane pastor Laier til i fremtiden ikke at give anledning til tilsvarende begrundede klager, som i de nu påtalte forhold.

Man forventer derefter, at pastor Laiers optræden ikke fremtidig giver anledning til berettiget klage, der kan gøre det nødvendigt at optage spørgsmålet om alvorligere foranstaltninger imod ham.

Til Provstens efterretning følger sagens akter, der bedes tilbagesendt efter afbenyttelsen.

(Johs. Hansen) / H. Hastrup.

Tilstilles Hr. Provsten for Dronninglund Herreds Provsti til efterretning. Paul Oldenburg (sign.)
Aalborg Bispeembede, d. 23. juni 1937.

Tilstilles Hr. kaldskapellan Lajer til efterretning idet tilføjes, at under forudsætning af at pastor Lajer modtager den af Ministeriet tildelte *irettesættelse* og er villig til at efterkomme Ministeriets pålæg vil pastor Lajers tiltrædelse kunne ske ved gudstjenesten i kirkerne søndag den 4. juli.

Dronninglunds Herreds Provsti den 26. juni 1937
Hindsholm (sign.)

Afskriftens rigtighed attesteres, A.C. Laier, da jeg ikke har nogen højere at sværge ved.

Lad nu det personale, der ikke har andet at bestille end lave slig en dårekisteskrivelse finde originalerne frem.

Journal No. findes ikke opgivet, mon der ligger kæltringestreger under det?

Se inde i Skr. 38/1937.

Bilag 8: Britta Berners brev.

2/3 37

Aarhus
Stadion Alle 29

Hr. Pastor C. Laje
Hjallerup

Hvis jeg ikke havde læst eller hørt andet om Dem end det, der i dag (d. 2/3) står at læse i Politiken, ville jeg formentlig have indskrænket mig til med et tilfreds smil at notere dette nye udslag af kristendommens »underlødighed«. Men da jeg for nogle måneder siden (januar md. 1937 ?) i et illustreret blad – vist nok »Uge Journalen« (?) dels læste Deres udtalelser, dels så de forskellige fotos af Deres cementskulpturer – »Kristusfiguren« med »indmad« af ståltråd og gamle dagsaviser, og dels andre figurer, der forekom mig så uinteressante, at jeg skyndsomst har glemt dem – benyttede jeg for nogle uger siden anledningen, da jeg var på en biltur i Nordjylland, til, trods sne og is og andre vanskelige trafikforhold, at tage en tur ud til Deres præstegårdshave for at se på figurerne. Det eneste jeg så var Deres Kristusfigur, men det var også mere end nok. De som selv vil hævde Deres ret til at nævne tingene ved deres mest »folkelige« d.v.s. profane navn, vil sikkert undskyldte mig (og forstå mig) når jeg siger Dem, at jeg med Deres forklaring ang. »indmaden« (d.v.s. ståltråden og de gamle dagsaviser in mente) kom til at tænke på visse pubertetsprægede plankeværkstegninger af den slags som halv vokne drenge- og pigebørn gør sig skyldige i. Forskellige samtaler med Deres sognebørn (og vel at mærke de folk, som holder *med* Dem for-

medelst Deres hjælpsomme holdning overfor fattigfolk og Deres forståelsesfulde indstilling overfor konfirmanderne) gav mig den oplysning, at De også på prædikestolen er et værgeløst offer for Deres tilbagetrængte seksualdrifter, idet De også dér giver udtryk for den »tilordekomne« landproletars først nedkæmpede, så overdrevent stærkt udtrykte, rå opfattelse af kønslivets betydning.

(For at De skal forstå, hvad jeg mener med dette brev, må jeg her igen indskyde den bemærkning, at jeg anser kristendommen for at være et så uåndterligt begreb, et for renfærdige og sanddru mennesker så meningsløst forsøg på at omgå (og sabotere) hvert eneste fornuftsbetonet grundlag for sund menneskelig livsteknik, at jeg for min egen del kun kan glæde mig hver gang en statslig ansat præst begår dumheder og fejl!)

Deres dumhed og Deres fejl er *ikke* så meget denne, at De har forsøgt at give Deres personlige opfattelse af Kristus-skikkelsen udtryk ved hjælp af cement, mønjefarve, ståltråd og gamle aviser (skønt selv den mest svorne kristus-[...]fjende vel næppe kunne have fundet på noget værre middel til at afsløre kristendommens hele hulhed!) Det tåbelige ligger ikke engang deri, at De overfor en medarbejder ved »Uge Journalen« (eller hvad bladet nu end hed) selv fortalte om, hvad De antog, at mennesker som efter årtusinders forløb ville finde Deres skulpturer, ville tænke sig, dels når de så »aviserne« og dels når de sammenstillede brudstykkerne af disse cementskulpturer. Men det som på tåbelig og uværdig måde karakteriserer Dem og Deres fuldkomne uværdighed, er Deres »klassesammenligning« imellem Dem selv og »tømrrersvenden fra Nazareth«! Hvis De endda havde været ærlig og sagt dette: »Jesus Kristus var en neurotisk proletar – det er jeg også!« så havde De i hvert fald gjort det første skridt på selverkendelsens vej. Men De havde ganske vist (lige så lidt som Kristus havde gjort det) ikke forklaret, hvorfor det skal være så særlig »fint« at være proletar, når man nu engang er »neurotiker« d.v.s. livsskulker. Kun Kristus *var* det (hvis han da i det hele taget har været til) og De *er* det – dermed hører al sammenligning op.

For ifølge det billede »Det Nye Testamente« giver os af denne »Messias« var han en livsfjern drømmer af semitisk type, d.v.s. et menneske med et dybt rodfæstet socialt og kulturelt mindreværds-kompleks, som i en kamp- og krisetid søgte at gøre sig gældende ved

hjælp af visse nærliggende protestformularer imod »Farisæerne og de skriftkloge«, men som (grundet på sin næsten patologisk prægede livsfjernhed) ikke kunne give sine tilhængere nogen virkelig *positiv* vejledning, hvor det gjaldt de alvorlige livsproblemer, som hvert enkelt menneske møder på *sin* individuelle livsbane! Han kunne ikke fortælle dem 1) hvordan de skulle indstille sig i det daglige samliv med deres medmennesker, 2) hvordan de skulle forholde sig i forholdet til deres arbejde, 3) hvordan de som mænd eller som kvinder skulle forholde sig overfor deres kønspartner! De har forsøgt at følge i hans »fodspor«, særlig ved at slå på tromme for Deres egen proletariske afstamning og udvikling. De har sågar forsøgt at gå videre end han, idet De m.h.t. punkt 3 har forsøgt at forklare Deres sognebørn, hvordan De selv så på *kønsproblemerne*.

Men har De nogensinde spurgt Dem selv:

- 1) Hvordan De som menneske ser på de tre store livsopgaver:
  - a) Menneskets forhold til medmennesket
  - b) Menneskets forhold til arbejdet
  - c) Menneskets forhold til sit eget kønspræg (sit eget maskuline eller feminine kønsansvar og sine kønspligter) og til den kønspartner han eller hun samlever med.
- 2) Hvorledes De rent praktisk som mand og som menneske har løst disse opgaver?
- 3) Hvorvidt De som præst og i Deres præstegerning har formået at løse disse tre opgaver således at De blev til lysende eksempel for Deres sognebørn?

Hvis der overhovedet skal være nogen mening i den (efter min opfattelse absolutte) meningsløshed, at staten ansætter bestemte mænd til at vejlede andre mennesker i praktisk anvendelse af den kristne lære, så må meningen vel være den, at disse mænd (præsterne) skal foregå deres sognebørn med *et lysende eksempel*. Jeg har forsøgt at sætte mig i Deres sognebørns sted og har gjort mig ærlig umage for at nedkæmpe den kvalme fornemmelse jeg fik,

- 1) Da jeg læste artiklen i det illustrerede blad, så det (af Dem?) optagne foto af det gamle bondeægtepar foran Deres (kunstnerisk set elendige og menneskeligt set frastødende) cementskulptur af Kristusfiguren på korset.

- 2) Da jeg så fotooptagelsen af Dem selv ved skrivebordet med Thorvaldsens Kristusfigur på den ene side og tobakskardusen på den anden.
- 3) Da jeg læste Deres dels naive, dels egocentriske, dels »klassebevidste« sammenligning imellem Dem selv og Kristus i Politiken d. 2/3.

Og jeg indrømmer villigt, at De har gjort det vanskeligt for et nogenlunde hæderligt og selverkendende menneske at se så vidt til bunds i Dem, at man overhovedet kan tænke på at give Dem et rent medmenneskeligt råd. Set med mine øjne er De en infantil, neurotisk proletar af landlig herkomst. »Stivnet« i den infantile attitude, d.v.s. til den grad lammet af de ydmygelser De i Deres barneår har været udsat for, at De aldrig har frigjort Dem fra den infantile »kampposition« overfor alle, som stod over Dem i social oprindelse og økonomisk velstand. De er som præst opsat på een eneste ting: tage »hævn« over alle, der kan rammes af Dem ud fra den position, De som sognepræst indtager. Hvis bønderne (d.v.s. de folk som i Deres øjne stadig er de »overlegne«!) ikke vil komme i kirken og høre Dem fremsætte Deres mere eller mindre gennemskuelige stiklerier eller udslynge ligefremme skældsord eller finde sig i, at De (som præst) afslører deres (bøndernes) sexualliv og sexualudskejelser, – så skal De (præsten) nok sørge for at pirre bøndernes nysgerighed efter at se Deres mere eller mindre grelt belyste »cement-skulpturer«, – Kristusbilledet med »indmad« af ståltråd og dagsavisser, som efter Deres mening vil »leve« årtusinder efter, at de bønder de bekæmper, forlængst er blevet til støv under mulde!

Selvfølgelig er det vanskeligt for mig, som er hvad man normalt kalder »universelt dannet«, at tale forståeligt til en mand af Deres åndelige snæversyn, men De har nu engang fanget min interesse, fordi jeg anser Dem som en slags prototype på »den rebellerende sognepræst«.

Vi lever for tiden under småborgernes og småbøndernes diktatur og står overfor et konglomerat af rebeller, som kommer helt nedefra og som ikke har større ønske end det: at gøre sig gældende! Jeg tror ikke eet eneste øjeblik, at De kan kaldes »en syg mand« – at De for alvor kan fortjene attesten: »Uansvarlig for sine handlinger!« Jeg får kvalme når jeg ser billederne af Deres skulpturer, billederne af Dem

selv i Deres »studereværelse«, når jeg læser Deres udtalelser til det illustrerede blad og til Politikens lokale korrespondent. Jeg fik også kvalme da jeg så Deres af køkkenlampen belyste cementskulptur i præstegårdshaven og tænkte på den »indmad« af dagsaviser og ståltråd, De selv havde fortalt om. Kvalme fik jeg ved at tænke på Deres ynkelige mindreværdskompleks, som er blevet overkompenseret til magtbegær og egocentrisk selvhævdelsesdrift (»Geltungs Trieb«) – kvalme ved at tænke på det som De selv (ifølge Deres udtalelser til Politiken) anser for Deres virkelige ydelser, nemlig Deres hjælpsomhed overfor de fattige i sognet, forstående vejledning overfor de unge, nemlig konfirmanderne.

Ser De ikke selv, at der gennem det altsammen fra først til sidst går een eneste skarpt aftegnede linie: *Det underbevidste ønske om at øve hævn over alle, der er Dem socialt og økonomisk »overlegne«, og den »underbevidste« bestræbelse for at bøje sig forstående »ned« til alle som i alder, lærdom, social stilling er præsten »underlegne«?* Med andre ord: den typiske kampposition, om hvilken tyskerne i dag siger det yderst betegnende: »Und willst du nicht meinen Bruder sein, dann schlage ich dir den Schädel ein!«

Kære Pastor Laje – født Sørensen, Petersen, Larsen – eller hvad De nu end er født – jeg, som efter ca. 30 års praksis i psykoterapi dog har nogen ret til at tale med om neurotikere eller ikke-neurotikere, her på basis af de oplysninger jeg har fået, dels af Deres egne (aldrig dementerede) udtalelser til det illustrerede blad, dels af de udtalelser Deres sognebørn har fremsat overfor mig, dels ved synet af Deres cementskulpturer af utvivlsom kunstnerisk værdiløshed, dels af Deres udtalelser til Politiken (af 2/3-37) hvori De bl.a. hævder, at De hellere ville være (en ærlig?) arbejdsmand end en (uærlig(?)) præst, – jeg erklærer mig hermed villig til at ofre den indsats af tid og arbejdskraft, som måtte være nødvendig for at hjælpe Dem til, ikke at blive en u-ærlig præst, men en ærlig arbejdsmand – jævnfør en ærlig præst! Hvis De vil skrive til mig, skal De være velkommen. Eftersom jeg er tysk emigrant og ikke har jus practicandi [d.v.s. ret til at praktisere] i Danmark, skal det ikke koste Dem en øre. Eet er, at jeg af hensyn til danske lægelove helst ville, at dette tilbud skulle blive mellem os, – et andet, at jeg endnu ikke har så stor tillid til Deres menneskelige æresbegreber, at jeg tør stole på Deres tavshed og diskretion. Derfor beder jeg Dem heller ikke om at *tie*:

De er i mine øjne et absolut ukultiveret d.v.s. *udisciplineret* menneske, men »syg« er De absolut ikke! Hvis De vil have råd og vejledning står jeg til tjeneste, gratis og villigt.

Jeg ønsker Dem alt godt – så vidt De forstår det.

Deres

Britta Berner.

Bilag 9: Mary Jeppesens brev.

Berlin 4/3-37

Hr. Pastor Laier,
Hjallerup.

Disse linier, at De kan se det ikke er Dem alene der behandles hensynsløst. På en rejse til Leipzig så jeg artiklen om Dem i samme blad hvor min umyndiggørelse og ophæven deraf er omtalt. Jeg fik lyst til at sende Dem den lille piece som en svigerinde til Cencor P. T. Rosenberg har udgivet til sidste jul. Hårdt går det til, hvis man forsøger at handle eller tænke individuelt. Jeg har fået opmuntrende hilsen fra pastor Chr. Jørgensen Støvring Sønderup, pastor Nyholm, Rigshospitalet, København.

Der er efterhånden adskillige præster og biskopper som tør udtale hvad de tænker.

Foreløbig denne høstige hilsen i beundring for Deres modighed.

Deres

Mary Jeppesen

Kandestøbervej, Kbh. N.

Bilag 10: Lærer Andersens klage over Laier (Laiers afskrift).

Til belysning af det, der har fået menighedsrådene i Dronninglund, Dorf og Hjallerup til at henvende sig til de kirkelige myndigheder for at gøre dem opmærksom på den måde, pastor Laier i Hjallerup forkynnder Guds ord i Bibelen, og på den måde, pastor Laier kan finde på at udtale sig om dem, han skal arbejde sammen med, kan følgende nævnes:

Den første tid, pastor Laier var kaldskapellan her, var han tilsyneladende flink og elskværdig overfor sine medarbejdere, men der var også den gang noget unaturligt over hele hans færd. Men efter den dag, menighedsrådene i Dronninglund missionshus enstemmigt vedtog at rette henvendelse til Pastor Claussen om at søge præsteembedet efter afdøde pastor Holm, der var det ligesom det onde den dag helt tog overhånd i pastor Laier; efter den tid var pastor Laiers forkyndelse langt ude; næsten hver søndag drejede prædiken sig om menighedsrådsmedlemmerne, samfundslederne, og han førte et så tarveligt sprog på prædikestolen, at man slet ikke kunne forstå, at han som Guds ords forkynnder ville hente de simple og sjofle ord frem fra vores sprogs allernederste dyb, og jeg skal tillade mig at fremføre en del af de gloser, der fra prædikestolen er slynget ud over menigheden, og det helt uden nogen som helst motivering eller tilknytning til teksten.

Om menighedsrådsmedlemmerne udtalte pastor Laier en dag: »Man siger, at vejen til Helvede er brolagt med..., men jeg tror nu, den er brolagt med menighedsrådsmedlemmer«. »De unge piger er, når de kommer forbi et dansegulv, akkurat som en flok unge kvier, der er tyregale, og de unge mænd som unge tyre, der springer på alt, – vi havde derhjemme en gammel sortbroget so, som en gang om året blev sådan, at den også sprang op på alt. Ja selv pastor Ricards kat [...]. »De unge er nu om dage sådan, at en flok karle drikker en ung pige fuld, og så slæber de hende ud og skiftes til hende«. »Nogle kører til kirken og lader deres tyende arbejde; de kører hen og hører en præst, der ikke sårer deres samvittighed; det er ikke at undres over, at i deres karlekamre sker der horeri den hele nat mellem karlen og pigen, det er satanisk, men den rette tjener sætter alt ind på at samle ikke gæs og ænder, men sylte—«. »Har du en rigtig prædikant, da hør efter, for du kan tro, det vil blive hedt i Helvede,

hvis du ikke hører efter. Kom og hør ham (pastor Laier slår sig for brystet). Nogle vil hen at høre om søndagen, når det er en, der ikke taler om synd, dem vil de høre. O, kom og hør en rigtig præst, om det var om en smittet, en luder, en hore, eller en hanrej. I finder hinanden i Satans svinemølle, en horebule, hvor luderne kommer«. »Husmødrene er så misundelige, ja så misundelige at de æder deres egen efterbyrd, for at manden ikke skal få fat på den«. »En kvinde, der har levet i hor, blev ført til fødselstiftelsen, blodet løb af hende som når man tager tappen af en tønde«.

Pastor Laier udtalte om et besøg hos en syg, der ville berettes: »Så ligger de der på det sidste og stikker ligesom slangen deres spidse tunge ud for at få Herrens brød. De besudler ham, mens de lever, og de besudler ham på det sidste«. »De ugudelige kommer til at se ud som høns, der har ædt noget de ikke kan tåle, eller som en [...]. Ligesom der står i skriften: De æder deres eget skarn og drikker deres eget vand. – De halvhellige, de bliver så smigrede, når verdensmennesker regner med dem, så de bliver syge deraf, de slikker sig op ad dem, som en kat eller hund slikker sine killinger og hvalpe under halen«. »Verden er, som den er, og det bliver den ved med, så længe Fanden går løs«. »Horer de sig en fattig til, så er det en skam, men horer de sig en rig til, så er det hele uden synd«.

Evangeliet om den Samara kvinde: »Det var en luder. – Det evige er ikke for overhellige og storhansere«. – »Mange kristne er udmartret af hor. – De højhellige siger til mig: Der er mere, end De taler om, Pastor Laier, der er også nåde, men jeg siger: Jeg taler om synd. De højhellige har ikke brug for at høre mig prædike, men vil de ikke høre det, så går det af helvede til«. På reformationsdagen den 1. november udtalte pastor Laier blandt andet: »Vi har en verdslig regering – provst Meindam, ham skuespillersønnen, skulle holde rigsdagsgudstjeneste. Biskopper og præster valgt af folket, men som bekendt er størsteparten af folket ugudeligt. – Da biskop Ostenf. var død, skulle biskop R. absolut gøres til den højeste indenfor kirken, være kirkens Primas, for han hyldede jo både fosterdrab og børnebe-grænsning. Satan siger: I må få både reformationsgudstjeneste med sang, blomster og musik, så er der noget for bilejerne, så kan de komme afsted. – Nogle af lemmerne kan finde på at holde gudstjeneste nogle aftener før, for Satan kan få dem til det. – Jeg kunne ikke blive meget fattig, hvis jeg lovede at betale lys og varme til de re-

formationsgudstjenester hvorved der blev sagt, at folk skulle omvende sig og holde sig fra synd«.

Når pastor Laier udtaler, at nogle af »lemmerne« (menighedsrådsmedlemmerne) kan finde på at holde gudstjeneste nogle aftener før den første november, så forstår man ikke rigtigt den udtalelse, idet pastor Laier var tilstede i det menighedsrådsmøde, hvor det blev bestemt at holde reformationsgudstjeneste d. 27/10, da 1. november jo er skiftedag for unge mennesker på landet, af den grund kunne mange være forhindret i at komme til kirke. Pastor Laier indvendte intet derimod, uden at det var såre godt. Pastor Claussen og Pastor Laier skulle begge tale. Man forstår heller ikke, hvordan pastor Laier så at sige hver søndag kan tale nedsættende og ringeagtede om pastor Claussens forkyndelse og om de mennesker, som kommer for at høre pastor Claussen.

Hjallerup skole, den 15/3-37
Andersen.

Andre udgivelser om pastor Laier:

R. Broby-Johansen:
Pastor Laier – en dokumentation.
Udstillingspamflet, Charlottenborg, København 1970.

Jesper Rasmussen:
»Kan denne kunst være kættersk?«
i tidsskriftet *Pist Protta*, nr. 7, 1983.

Klaus Christensen:
Cement-Hud. Billedhuggeren Anton Christensen Laier.
Husets Forlag, Århus, 1993.

P. Hjort Jensen & H. Kruse (red.):
Ordet og cementen. Blicheregns Museum, 1996.

Gorm Spaabæk (red.):
Cement og Ler. Om Pastor Laier.
Nordtryk, Frederikshavn, 1997.

Andre udgivelser fra ARKs forlag:

Henrik Høgh-Olesen:
Historien om et portræt.

Pia Arke:
Etnoæstetik.

Lars Kiel Bertelsen:
Bord I-IV.

Lars Kiel Bertelsen:
Bord 5.

Flere titler under forberedelse.

1938

Sønnen Benni Jens Peder fødes i maj. Samme måned udstiller Laier de første 14 cementskulpturer i Den Frie Udstillings Bygning i København. Udgiver i den anledning pamfletten »Pastor A. Laiers Figurer«.

1947

Laier udstiller skulpturer på KE efterårsudstillingen i København.

1949

Laier udstiller malerier på KE efterårsudstillingen i København.

1967

Skulpturhaven i Hjallerup ødelægges pga. en vejomlægning. Laier bliver atter genstand for offentlig opmærksomhed, idet der rejser sig en debat om skulpturerne kunstneriske kvalitet. Jørgen Vestergård og Broby-Johansen laver kortfilmen »Cementkrucifikset« om ødelæggelsen af skulpturhaven.

1969

Laier dør.

1970

Charlottenborgs forårsudstilling viser 30 skulpturer. Broby-Johansen udgiver pamfletten »Pastor Laier – En dokumentation«.

1971-72

Laier repræsenteret på Louisianas udstilling »Naiv Kunst«.

1974

Gentofte Kunstbibliotek, Tranegården, viser en større, retrospektiv udstilling af Laiers kunst.

1979

De største skulpturer, deriblandt Cementkrucifikset, overflyttes til Thingbæk kalkmine.

1983

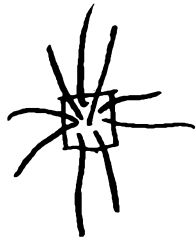
Mindeudstilling i Thingbæk kalkminer og på Blicheregnens Museum i anledning af 100-året for Laiers fødsel.

1995

Nordjyllands Kunstmuseum i Aalborg viser den hidtil største udstilling af Laiers kunst. Enkelte værker vises desuden på udstillingen »Kunst under Krigen« på Statens Museum for Kunst, København.

1996

Udstilling af Laiers værker på Blicheregnens Museum, Thorning.

ISBN 87-985697-3-2